

ЗМІСТ

Держава і освіта

Круглий стіл. Духовність народу і українська школа: фактори творення духовності

<i>Василь Кремень. Розвитку духовності немає альтернативи</i>	4
<i>Олександра Савченко. Духовність і зміст шкільної освіти</i>	6
<i>Галина Шевченко. Інститут духовного розвитку в Україні</i>	8
<i>Іван Бех. Як виховувати духовні цінності</i>	9
<i>Василина Хайруліна. Етика духовних засад як шкільний предмет</i>	11
<i>Дарія Спіжєва. Шкала духовності молоді</i>	12
<i>Ірина Чернуха. Крокуємо у майбутнє</i>	13
<i>Наталія Буценко. Здоров'я – дзеркало духовності</i>	14
<i>Лідія Даниленко. Ціннісне кредо директора</i>	14
<i>Лілія Донська. Гроші і духовний розвиток</i>	14
<i>Ірина Барматова. Спроба духовного виховання</i>	15
<i>Олена Гордієнко. Стратегія суспільного дозрівання</i>	17
<i>Валерій Киричук. Наука – школі</i>	19
<i>Ольга Виговська. Переглянемо свої позиції</i>	19
<i>Вріз. Держава, суспільство, релігія: ставлення молоді. Соціологічне дослідження</i>	26
Віртуальний полілог. Духовність нації та позиція керівника школи	
<i>Патріарх Філарет. Чи може існувати держава без міцної духовної основи</i>	21

Педагогіка школи

<i>Віктор Сидоренко. Реалії та перспективи трудового навчання школярів</i>	30
<i>Вріз. Ірина Ходзицька. Погляд вчителя трудового навчання на свій предмет</i>	32
<i>Тетяна Антоненко. Ціннісно-сміслові настанови особистості: теоретичний аспект</i>	37
<i>Пауль Пшенічка. Проект “Квазар” – організація проектно-орієнтованого навчання. Концепція та методи</i>	44
<i>Олександр Меньяйленко. Реалізація педагогічних впливів в автоматизованих навчальних системах – підходи і вирішення</i>	48
<i>Альбіна Герасимова. Про атмосферу і ставлення до дітей: від казки до реалій</i>	53
<i>Ольга Скальська. Окремі аспекти комерціалізації середньої освіти у Хмельницькій області</i>	55
<i>Що я зробив, якби я був... Про що мріють школярі</i>	58

Управління школою

Актуальна тема. ЗНЗ – ВНЗ: прийом у вищі навчальні заклади
Круглий стіл. Прозорі кордони середньої та вищої шкіл: інтеграція та взаємодія

<i>Віктор Андрущенко. Як по-справжньому плекати еліту: дієві рішення, реальні кроки назустріч дітям</i>	61
<i>Світлана Балаба. Про високорезультативну співпрацю</i>	64
<i>Георгій Цимбал. Проміжний освітній підрозділ між середньою і вищою школами</i>	65
<i>Олена Харчук. Вступні іспити: нерозв'язані проблеми</i>	66
<i>Олег Януш. Система пільг потребує змін</i>	67
<i>Василь Швеєць. Як залучити обдаровану молодь в університет</i>	68
<i>Геннадій Грищенко. Гострі кути обговорюваної проблеми</i>	70

ДИРЕКТОР ШКОЛИ ЛИЦЕО ГІМНАЗІЇ

**НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ
ЖУРНАЛ ДЛЯ КЕРІВНИКІВ
ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ**

Свідоцтво про державну реєстрацію
Серія КВ № 8513 від 9 березня 2004 р.

**ФАХОВЕ ВИДАННЯ З ПЕДАГОГІЧНИХ
ТА ПСИХОЛОГІЧНИХ НАУК**

Постанова Президії

БАК

У К Р А І Н И

№ 5 – 05/4 від 11 квітня 2001 року

Голова Редакційної ради
Василь КРЕМЕНЬ

Головний редактор
Ольга ВИГОВСЬКА

Літературна редакція
та коректура:

Олег БАКУН
Юлія КРИЦЬКА
Валерій ФЕДОРЕНКО

Верстка
Владислав ЗАХАРЕНКО

Відповідальний редактор
Тетяна ГОДЕЦЬКА

Фотокореспондент
Наталія БОЙКО

Адреса редакції

01033, Київ-33, а/с 116

E-mail: director@oldbank.com

© О.Виговська, ідея та концепція
© О.Виговський, дизайн та оформлення
© «Директор школи, ліцею, гімназії», 2004

ЗАСНОВНИКИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ
НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. М.П. ДРАГОМАНОВА
ВИДАВНИЦТВО
«ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»
ЦЕНТР СПРИЯННЯ
СУСПІЛЬНОМУ РОЗВИТКУ
ім. МИКОЛИ ПИРОГОВА

Передплатні індекси:

22953

23974

Члени Редакційної ради

Віктор **АНДРУЩЕНКО**
Ірина **БАРМАТОВА**
Марія **БАРНА**
Іван **БЕХ**
Надія **БІБІК**
Володимир **БОНДАР**
Тетяна **БОРЗЕНКОВА**
Маріана **БОСЕНКО**
Людмила **ВАЩЕНКО**
Борис **ГАДЗЕЦЬКИЙ**
Микола **ГУЗИК**
Ірина **ГОРЕЦЬКА**
Лідія **ДАНИЛЕНКО**
Євгенія **ДЕМЧЕНКО**
Петро **ДМИТРЕНКО**
Володимир **ДОВГОПОЛІЙ**
Лілія **ДОНСЬКА**
Олександра **ДУБОГАЙ**
Олександр **ДУСАВИЦЬКИЙ**
Ольга **ЗАЙЧЕНКО**
Валентин **ЗАЙЧУК**
Іван **ЗЯЗЮН**
Олександр **ЛЯШЕНКО**
Людмила **КАЛІНІНА**
Юрій **КУЗНЕЦОВ**
Василь **МАДЗІГОН**
Сергій **МАКСИМЕНКО**
Юрій **МАЛЬОВАНІЙ**
Валентин **МОЛЯКО**
Григорій **НАУМЕНКО**
Віктор **ОГНЕВ'ЮК**
Іван **ОСАДЧИЙ**
Надія **ОСТРОВЕРХОВА**
Оксана **ПЕЧУРА**
Валентин **РОМАНЕНКО**
Світлана **РУДАКІВСЬКА**
Олександра **САВЧЕНКО**
Володимир **СКИБА**
Анатолій **СОЛОГУБ**
Юрій **ТРОФІМОВ**
Геннадій **ФЕДОРОВ**
Георгій **ФІЛІПЧУК**
Василина **ХАЙРУЛІНА**
Наталія **ЧЕПЕЛЄВА**
Олена **ЧИНОК**
Микола **ШКІЛЬ**

<i>Увага! Конкурс: "Вчитель — моє покликання"</i>	69
<i>Михайло Бурда. Нові підходи до організації освіти у старшій школі. Проект концепції профільного навчання у старшій школі</i>	72
<i>Ольга Виговська. Учениця у житті — вчитель для нас. Уроки Руфіні Крижанівської</i>	78
<i>Вріз. "Запам'ятайте мене такою" — вечір пам'яті Руфіні Крижанівської</i>	83

Щоденник директора

<i>Микола Кот. Педагог — збирач перлин рідного слова</i>	90
<i>Вріз. Благословенний райський закуток — Волинь</i>	91
<i>Тетяна Серікова. Про педагогічні читання "Чому не прожити нам життя Героями Духу"</i>	94
<i>Присвоєння імені Василя Олександровича Сухомлинського бібліотеці</i>	97
<i>Галина Шур. Адреса досвіду</i>	101
<i>Від редакції. Слід читати так</i>	102
<i>Голодомор — смуток душі, біль серця. Результати конкурсу</i>	103
<i>Сьома Міжнародна виставка навчальних закладів «Сучасна освіта в Україні — 2004»</i>	106
<i>Василь Сухомлинський. Одинадцять негідних речей</i>	110
<i>Переможець конкурсу</i>	111
<i>Наші ювіляри</i>	112
<i>Безкоштовний Інтернет для закладів освіти</i>	93

*Журнал рекомендовано до друку Вченою радою
Національного педагогічного університету
ім. М.П. Драгоманова
(протокол № 8 від 26.02.2004 р.)*

УМОВИ ПУБЛІКАЦІЇ В ЖУРНАЛІ «ДИРЕКТОР ШКОЛИ, ЛІЦЕЮ, ГІМНАЗІЇ»

- Статті мають бути написані спеціально для часопису «Директор школи, ліцею, гімназії» (ніде раніше не друкують і не надіслані до інших видань). Наукові статті повинні відповідати вимогам ВАКу до наукових праць.
- Редакція лишає за собою право скорочувати, редагувати статті, а також вносити зміни в назву.
- За достовірність фактів, дат, назв і точність цитування несуть відповідальність автори.
- Статті приймаються у вигляді файлів текстового редактора MS Word for Windows електронною поштою або на дискетах 3,5". Електронна пошта редакції: director@oldbank.com
Адреси редакції: 01033, м. Київ, а/с 116; 03037, м. Київ, вул. Освіти, 6
- Дискети, рукописи, малюнки, фотографії та інші матеріали, надіслані до редакції, не повертаються.
- Стаття має бути підписана всіма авторами і супроводжується авторською довідкою (вказати повне ім'я, по батькові та посаду), стислою анотацією.

Повний або частковий передрук матеріалів журналу «Директор школи, ліцею, гімназії» можливий лише за письмової згоди редакції.

Підписано до друку 9.03.2004. Формат 70x100 1/16.
Папір офсетний. 8 умов. друк. арк. Наклад 4500

Передвидавнича підготовка: **О.С. Виговський**
Свідоцтво: ДК №1021 від 22.08.2002 р.
Видавець: **Центр ССР ім. Миколи Пирогова**
Свідоцтво: ДК №1709 від 9.03.2004 р.
03037, м. Київ, вул. Освіти, 6
Друк: **Акціонерне товариство «Книга»**. Зам. 4-52

ДЕРЖАВА І ОСВІТА

*Для кожної освіченої людини
є абсолютною істиною – без духовності
суспільства не може бути*

Василь Кремень

*Робота з духовного розвитку дитини
неможлива без відповідної
кваліфікації учителів*

Філарет

Держава
і освіта

КРУГЛИЙ
СТІЛ

**Василь
КРЕМЕНЬ**

Міністр освіти і науки
України, Президент АПН,
академік

ДУХОВНІСТЬ НАРОДУ І УКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА: ФАКТОРИ ТВОРЕННЯ ДУХОВНОСТІ

Відродження духовності нашого народу часто пов'язується з самим існуванням нашого суспільства – бути йому чи ні. З метою вироблення стратегічного напрямку з проблем духовності у роботі керівників середніх закладів освіти редакцією журналу “Директор школи, ліцею, гімназії” зініційовано проведення цього круглого столу. У “Східній брамі України”, де сходить сонечко – на Луганщині відкрито перший в Україні Інститут духовного розвитку людини. Є напрацювання українських учених з проблем виховання молоді, накопичено практичний унікальний досвід у галузі середньої освіти. Але маємо й безліч проблем, яких на сьогодні більше ніж досягнень.

Духовність сьогодишньої України залежить від кожного з громадян і, у першу чергу, від освітянських керівників, які є, фактично, керманічами громадських осередків, у центрах яких має стояти сучасна українська школа. Отже, їм слово.

РОЗВИТКУ ДУХОВНОСТІ НЕМАЄ АЛЬТЕРНАТИВИ

Гадаю, що для кожної освіченої людини є абсолютною істиною – без духовності суспільства не може бути.

Альтернативи духовному розвитку в будь-якому суспільстві, в тому числі українському, немає, це по-перше. По-друге – напрошується думка, що ринкова економіка не може бути успішною, якщо не матиме дост-

тойного духовного компонента. По-третє – хочу зазначити, що формування духовності – багатоаспектний і багатовимірний процес, мова повинна йти про формування ціннісних орієнтацій, про зміст самої духовності, але в цьому складному процесі надзвичайно велику роль відіграє освіта.

Школа покликана утверджувати основи духовності майбутнього громадянина України. Міністерство освіти і науки, модернізуючи освітянську діяльність, в тому числі і середню школу, передбачає розширення можливостей школи у формуванні духовності дитини. Це проявляється у змісті освітньої діяльності у рамках дванадцятирічної школи. Наприклад, в початкових класах введено предмет “Я і Україна” для ознайомлення дитини з природою, суспільством, усвідомлення цінності цивілізаційного характеру взаємовідносин.

Після введення предмету спостерігається позитивний вплив на формування взаємовідносин дитини з суспільством, колективом. Ми проводимо лінію щодо дер-

жавних стандартів базової старшої середньої школи, які вже затвердив Кабінет Міністрів України. Вперше в історії України у 5-6-х класах вводиться предмет етика, який має стати підґрунтям для вироблення навичок наслідування загальнолюдським нормам моралі.

ЕТИКА І ХРИСТИЯНСЬКА ЕТИКА – СПІЛЬНЕ І ВІДМІННЕ

Не варто плутати новий предмет з християнською етикою, хоча не виключаються сповідувані християнством цінності, багато з них є природними для людини. Тобто, етика – предмет світський в якому можуть бути представлені певні цінності, моральні норми, які сповідує християнство та інші релігійні течії. Я не проти релігії, якщо вона щира у ставленні до людини, але важко уявити ефективну діяльність особистості у сучасних умовах, якщо її духовність буде обмежуватись лише релігією. Тут повинне бути взаємодоповнення релігійної духовності і духовності загальнолюдського характеру. В даному випадку ми не можемо уявити собі духовність без національної духовності, без морально-етичної складової, яка не отожднюється з релігійною; без світоглядної складової. Духовність – поняття ширше, ніж релігійна духовність.

Ми дотримуємося Конституції, де чітко окреслено відносини школи і церкви, і, звичайно, право церкви працювати з дітьми, але робити це слід поза школою.

Стосовно питання Православної Церкви Київського Патріархату і Московського я виходжу з того, що Бог єдиний, а релігію представляють його слуги, які повинні ставитися за Божими принципами не тільки до нас, але і один до одного.

Для формування духовно розвинутої особистості залучатимуться такі суспільствознавчі дисципліни, як історія. В цьому плані важливе значення матиме цілісне уявлення про власну історію і людства взагалі. Зазначу,

що хоча в навчальному плані поруч стоятимуть історія України і всесвітня історія, але вони будуть розташовані в часовому просторі таким чином, що будуть доповнювати один одного; історія матиме вигляд цілісного системного потоку у контексті світового розвитку. Велику роль відведено формуванню правової свідомості, цьому сприятиме новий предмет – “Громадянська освіта”, яка буде завершувати процес формування здатності дитини жити в громадянському суспільстві – сповідувати норми, принципи громадянського суспільства. Важливого значення в духовному розвитку людини сьогодні відіграє розуміння співвідношення людини і суспільства, людства і природи, бо не можна уявити існування без розумного використання природи. Тому у 12-класі буде узагальнюючий предмет, який розкриватиме проблему взаємовідносин людини з оточуючим світом.

Цим коротким екскурсом в майбутнє змісту освіти середньої школи ще раз хочу підкреслити, що проблеми формування духовності, світогляду школяра будуть ефективніше вирішуватися завдяки висвітленому.

Хотів би зазначити, що робота з духовного розвитку дитини неможлива без відповідної кваліфікації учителів. Ось чому підготовка вчителів в педагогічних університетах теж має змінюватися – щоб готувати не просто фахівця з математики, фізики, хімії, але й людину, яка б володіла знаннями у сфері психології, педаго-

На фото: А.М. Гуржій, В.Г. Кремень, Г.П. Шевченко, В.Є. Краснопальський

*Для кожної
освіченої
людини є аб-
солютною
істиною —
без духовнос-
ті суспіль-
ства не мо-
же бути*

*Повинне
бути взаємо-
доповнення
релігійної
духовності і
духовності
загальнолюд-
ського
характеру*

гіки, щоб у кожній дитині розгледіти особистість, аби вплив учителя на дитину був результативнішим. Гадаю, що зміни, які ми разом впроваджуємо в середній школі, дозволять здійснити позитивні перетворення в українському суспільстві, поєднати високу здатність до розвитку суспільства — економічного прогресу і формування високих духовних цінностей у суспільстві.

ВАЖЛИВА РОЛЬ ДИРЕКТОРА ШКОЛИ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Школяр, учитель — дві сторони навчально-виховного процесу, але неможливо уявити його ефективним без організаційно-управлінського забезпечення. Практика показує, що стан справ у школі залежить від роботи директора. Якщо він керує

добре — то і педагогічний колектив працює ефективно, і люди націлені, нерозпорошені на дрібниці. Сучасний директор з одного боку формує методологічні засади діяльності школи, а з іншого сприяє створенню творчої атмосфери для конкретного вчителя, при цьому заохочує, акцентує увагу на здобутках, а не навпаки. Вчитель, як і кожен з нас, має сильні й слабкі сторони: наголосимо на слабких — отримаємо нещасного вчителя, який щоразу буде відчувати невпевненість; спрямуємо увагу на сильні сторони — нівелюємо недоліки. Тому виношу подяку журналу за постійну увагу до директорів шкіл, керівників районних, обласних управлінь освіти. Журнал робить вклад у поліпшення стану освітянської галузі нашої країни.

ДУХОВНІСТЬ І ЗМІСТ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

ПРО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ДУХОВНОСТІ

Школа створює образ людини, у якому стрижневим компонентом має бути духовність. Роль духовності у вихованні особистості українські педагоги почали активно обговорювати в 90-ті роки. Зауважимо, що цей напрям ще в радянський період В.О. Сухомлинський розкривав у своїх працях, а найбільше у книзі “Духовний світ школяра” (1961р.) Його розу-

міння духовності — це передусім морально-етичне і патріотичне виховання, що ґрунтується на визнанні культури Батьківщини, матері, книги, рідної мови, народних традицій, праці. А найголовніше — це особливий дух школи, це одухотворені поривання, думки, вчинки його вихованців і вчителів.

Визначення духовності, яке є у сучасному Українському педагогічному словнику С.У. Гончаренка (“індивідуальна вираженість у системі двох фундаментальних потреб: ідеальної потреби пізнання й соціальної потреби жити і діяти для ін-

**Олександра
САВЧЕНКО**

Віце-президент АПН
України, академік,
професор

ших”) я б доповнила морально-етичним акцентом і потребою, прагненням людини до самовдосконалення. Загалом, внутрішній світ духовно багаті людини багатовимірний, тому так багато проявів духовності: у почуттях, думках, вчинках. Формування загальнолюдських цінностей, морально-етичне виховання, ставлення до інших — це теж зміст і прояви духовності. Стосовно визначення важливо, щоб педагоги розрізняли світське і релігійне тлумачення поняття “духовність”. Школа, за моїм переконанням, формуючи світську духовність, може спиратися і розумно використовувати цінності християнської етики. Ми повинні чіткіше визначити мету нашої діяльності у цьому напрямі: які педагогічні впливи сприяють духовності дитини. Серед багатьох засобів на сьогодні я вважаю найважливішим середовище, в якому перебуває наш вихованець.

Виховний потенціал школи, її виховуюча місія нерозривно пов’язані з оточуючим середовищем. На жаль, з багатьох засобів масової інформації йде негативний вплив на незрілу дитячу психіку. Нерідко це замасковане інформаційне насилля над слабкою волею і почуттями дітей. Духовність, іншими словами, це синонім і високих почуттів, і естетично-розвиненого відчуття краси, і прагнення добра — складових багатогранно. Можна знайти масу характеристик духовності; викласти у вигляді мозаїки велике панно яке звучить, мов симфонія. Піднесення людського духу відбувається з малесеньких краплиночок. Тому так важливо створювати сприятливе середовище впливу на дитячу душу.

ПРО ЗМІСТ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Це могутній засіб формування в учнів образу світу і світосприйняття людини людиною. Чи формують знання (а ширше — весь обсяг засвоєного) ціннісне ставлення до навколишнього, олюднення всотуваної інформації, чи стимулюють до самос-

тійного мислення і бажання ставати кращим? Я вважаю це завданням і одночасно критерієм особистісно орієнтованих методик. По суті центральним питанням я б виділила таку думку: треба прагнути, щоб змалечку діти осягали — заради чого вони навчаються. Чи просто ходять до школи з року в рік, а чи школа, сам процес навчання і спілкування підносить їх душу, збагачує розум. Недарма, прислів’я застерігає нас — “Можна привести коня до води, та не можна примусити його пити”. Тому введення нового змісту, безперечно, вимагає нових методик. Одна дитина перед собою ставить питання і шукає відповідь, а для іншої прилучення до джерел думки і людської моралі не набуло особистісної цінності.

Треба дослідити як саме у шкільні роки складається паритет формування особистості чи ні, паритет між предметною готовністю і виявом таких особистісних якостей, які складають основу впливу людини на людину. На мій погляд, у підготовці майбутнього вчителя обов’язково мають бути присутні етичні компоненти. Учні говорять про людські якості наставників — добрий вчитель був чи злий, піднесений чи дріб’язковий, веселий чи нудний — це залишається в пам’яті дитини. Коли зараз ми обговорюємо нову ситуацію розвитку школи, то багато дискутуємо про стандарти педагогічної освіти, що і в якому обсязі має бути в інваріантній частині психолого-педагогічної підготовки, а що — в методичній підготовці. Це дуже важливо, бо визначає

**Бог єдиний,
а релігію
представля-
ють його
слуги, які
повинні
ставитись
за Божими
принципами
не тільки до
пастви,
але і один до
одного**

професіограму майбутнього педагога. Але є ще невидиме, але не менш важливе, що визначається духом вищого навчального закладу, його традиціями, науковою школою, стилем спілкування. Виключно важливо, щоб студент відчув атмосферу благородства у закладі, відчув оцінювання себе як людини за загальнолюдськими критеріями. Це, безперечно, позитивно впливає на його професійне

становлення. Мені здається, що прагнучи створити в школі атмосферу духовності, ми повинні дбати про духовну єдність всіх, хто вчить і навчається. Адже атмосфера школи, її дух пов'язані з „кузнею” педагогічних кадрів. Чим більш духовно багатого буде атмосфера формування майбутнього вчителя, тим імовірніше, що цей дух буде витати і у школі, де готується вчитель.

ІНСТИТУТ ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Як на мене – найголовніше – це об'єднати зусилля всіх, у кого болить душа за наше майбутнє, за те, щоб не просто займались балаканиною, а щоб діяли в ім'я нашого майбутнього. Ще в 1993 році постало питання про відкриття центрів духовного розвитку людини. З того часу минуло 11 років. Хочу наголосити – не варто тішити себе сподіваннями щодо розуміння. Духовність зачіпають усі, але, на

превеликий жаль, до цього ще зараз ставляться надто скептично. Не мені вам розказувати про жалюгідну картину нашого бездуховного життя. Дбаючи про дітей, про їхнє майбутнє ми і відкрили Інститут духовного розвитку людини. Вже з 2003 року існує Інститут духовного розвитку людини при Східноукраїнському університеті імені Володимира Даля (до цього з 1999 року він існував при Донецькому науковому центрі Національної академії наук України на громадських засадах), одна з інновацій в Україні. Це університет, у якому навчається 31 тисяча студентів, 6 філій (в Лівадії, Феодосії, Євпаторії та інші). Варто зауважити – нас почали фінансувати. Ми займаємося вивченням наукових позицій про феномен людини на основі об'єднання гуманітарних і природничих знань, спираючись на це займаємося проблемами духовних основ формування світогляду молодих людей, сімей, шкільної мо-

Галина ШЕВЧЕНКО

Директор Інституту духовного розвитку людини
член-кореспондент АПН
України, доктор педагогічних наук

лоді, студентської молоді. Звичайно, великої уваги приділяємо таким проблемам як вплив мистецтва на очищення, духовне піднесення особистості, проблемі взаємодії мистецтв, художньо-естетичної культури, творчого розвитку особистості. Не проходимо мимо дітей-сиріт, цікавимося їх духовним станом, моральним розвитком.

Ми готуємось до відкриття унікальної школи-гімназії "Гармонія", в основу якої покладено ідею ка-

локагатії, єдності духу і тіла, а про це мріяли ще стародавні греки. Попереду відкриття ліцею кафедрою "Бізнес". Мені б хотілось звернути увагу, що при нашому інституті відкрито постійно діючі семінари різних напрямків духовності. Звичайно, ми надаємо великої уваги проблемам моралі, взаємодії релігії і школи, духовним основам з бізнесу. До нас звертаються бізнесмени, котрі прагнуть розвиватися, стати освіченими людьми.

ЯК ВИХОВУВАТИ ДУХОВНІ ЦІННОСТІ

Великий філософ ХХ століття сказав: "Людина — це душа і справжня ситуація людини — це духовна ситуація". **Як же нам побудувати нашу життєдіяльність так, щоб вона була духовною?** Треба розібратися, колеги, що таке дух, як повинна жити людина, наповнюючись цим духом і дарувати його собі подібним.

Говоримо про духовність — замовчуємо мораль. Необхідно розібратися в цих категоріях, бо поки не визначимося в понятійному апараті, не збудуємо технології для забезпечення виховання високої моральної цінності людини. Духовність — це не що інше як мораль. Духовність — це вища цінність людини, або як говорять, вища життєва цінність, вища буттєва цінність, як говорив про це Платон. Якщо є вища, значить існує нижча. Розглянемо спочатку мораль, а потім

повернемося до духовності. Нижчий рівень моралі — це мораль, яка приймається і виконується на основі зовнішнього підкріплення. В дитині зберігається методами заохочення та покарання. Якщо ми знімаємо ці методи, нема впевненості в моральній поведінці, тому такий рівень моралі можна назвати пристосовницькою. Або речова мо-

Іван БЕХ

Директор Інституту проблем виховання АПН України, академік

Держава і освіта

Круглий стіл. Духовність народу і Українська школа: фактори творення духовності

раль, коли до людини ставляться як до речі. На жаль, такий рівень, не будемо вдаватися до відсотків, широко розповсюдженій у нашому суспільстві, бо таку мораль культивує економічний, політичний ідеологічний устрій суспільства. Не останню роль відіграє тут наша ринкова економіка, якби вона була цивілізованою, то сприяла б формуванню вищої моралі, а так веде людину до підніжжя моралі.

Вища мораль, коли та чи інша моральна цінність, моральна якість, моральна властивість, як на мене, набуває значущості сама по собі, вона теж умовна – якщо я чесний, то чесність – сутність мого життя. Не треба вводити методи заохочення чи покарання. З повним правом можна сказати, що вищі моральні цінності – це і духовні цінності. Отже, підкреслюю – духовна цінність – це безумовно самовартісне утворення, моя сутність, вище “Я”. Таким чином, ми говоримо про духовність доброчинності або про одиницю, над якою маємо працювати. Ми, педагоги – вихователі і маємо виховувати цінності у вищевикладеному розумінні. Духовні цінності, як вищі моральні цінності виникли на основі нижчих психологічних механізмів про які згадувалось – підкріплення, наслідування та інше. Вони вимагають вищих механізмів розвитку свідомості та самосвідомос-

ті. Тільки в процесі розгортання цих механізмів можна забезпечити виховання духовних цінностей людини. Що ми для цього робимо? Саме поняття “технологія” – це метод, але вищий, метод, який відрізняється від класичних більшою наукоємністю. В нього треба закласти великі знання про внутрішній світ людини, про ситуацію, в якій перебуває і про особистість, яка впливає. Без сукупності знань з культурології, соціальної психології не зможемо побудувати технології, перед якими ставимо ці проблеми. Але будь-яка технологія розгортається у просторі і часі, створюється при концепціях, які працюють на розвиток духовності. Концепція створення виховних просторів – перша концепція; друга – створення розвивальних соціальних середовищ; третя – педагогічно-керованої діяльності. Де можна створити таке середовище? Такі середовища створюються поза класною діяльністю. Це вільний час, ось цей простір ми повинні науково-правильно організувати. Прикладами таких виховних просторів або розвивально-соціальних середовищ є різні центри, де дитина живе повноцінним життям. Перебування там (вони бувають різні за тривалістю у часі) – це фрагменти нового життя, це так звані соціальні оази, де не тільки відбувається виховання через колектив, обрану діяльність, а й створюється справжній дитячий колектив, колектив особистісного типу, де кожна дитина індивідуальність, може проявити творчість, самобутність, схильність до самоактуалізації, перестає бути гвинтиком. Якщо людина гвинтик – це колектив соціального типу, від такої колективності ми відмовляємося. Нам потрібен колектив особистісного або духовного типу, і саме в цих центрах він можливий.

Отже, для того щоб вибудувати такі простори і педагогічно правильно керувати ними, ми повинні озб-

На фото: учасники круглого столу: перший ряд (зліва направо) **В. Киричук**, **В. Хайруліна**, **І. Бех**.

роїться науковою методологією, методологічними засадами. Ними є: *перший принцип* – національної свідомості (нам потрібна національно свідомо людина); *другий принцип* – культуровідповідності (повинні робити все, щоб дитина прагнула великої культури. Багато хто з нас відкидає принцип, аргументуючи великою відповідальністю); *третій принцип* – суб'єкт-суб'єктної взаємодії: педагог і дитина цілком рівноправні, педагог розуміє дитину, приймає її з усіма плюсами. Не можна переносити на дитину вчорашні бачення, бо вона вже піднялася в своєму розвитку. *Четвертий принцип* – акмеологічний принцип, “акме” – це вершинні здобутки, перед вихованцем найвищі вимоги. Чим вище ви ставите планку, тим вище підніметься дитина у своєму морально-етичному розвитку. *П'ятий принцип* – технологізації. *Шостий принцип* – особистісний. І нарешті, *сьомий принцип* – превентивний принцип. Річ

у тім, що дитина не може жити серед суцільного добра, у світі існує зло. Психологія називає це егопристрасті, все йде від егоїзму, який закладено від народження, а від цього пішла заздрість, лицемірство і багато іншого. Висновок – треба забезпечити блокування егопристрастей і всіляко культивувати альтропристрасті.

Одночасно розвивається стримуюча мораль і активно-наступальна педагогіка. *За допомогою стримуючої моралі повинні шукати шляхи стримування егопристрастей, що породжують і розвивають добродійну мораль.* Стримуючи “его” та розвиваючи альтруїзм, здійснюємо дві педагогіки: педагогіку стримування і педагогіку активно-наступальну, коли дитина виступає особистісним об'єктом, коли приймає соціальні норми і втілює їх у життя. Якщо ми не спрямуємо свої зусилля на виховання такої особистості в нашій державі, то ні державні, ні суспільні плани недосяжні.

Перше місце в системі цінностей посідає любов до Батьківщини, любов до своїх батьків, до свого Бога і до себе самого

ЕТИКА ДУХОВНИХ ЗАСАД ЯК ШКІЛЬНИЙ ПРЕДМЕТ

Як практик з 43-річним стажем глибоко переконана, що поза школою зазначені середовища – добре, але краще – в школі. Вісім років тому на конференції громадського самоврядування було прийнято рішення про створення системи виховної роботи у навчальному закладі на основі християнських цінностей. І

ось 4 роки тому дійшли висновку, що у навчальний план потрібно ввести етику духовних засад. Розроблено авторську програму і вже другий рік курс діє у навчальному плані спеціалізованої школи № 272 м. Києва.

Василина ХАЙРУЛІНА

Директор Українського коледжу ім. В.О. Сухомлинського, член-кореспондент АПН України, кандидат педагогічних наук

ШКОЛА ДУХОВНОСТІ МОЛОДІ

Дарія СПІЖЕВА

Президент молодіжної асоціації “Нова генерація лідерів” м. Києва

Значна частина моїх однолітків не має зараз підґрунтя, щоб рухатися швидкими темпами до нового етапу розвитку, до вершин досконалості. Молодь, на жаль, не вірить в доброзичливість й істинні цінності. Відсутність останніх або деформоване уявлення призводить до бездуховності, цинізму. Як результат: зростання злочинності, наркоманії, ВІЛ-ін-

фікованих у молодіжному середовищі. У грудні 2003 року міністр охорони здоров'я оприлюднив дані: за останні роки кількість наркоманів, ВІЛ-інфікованих серед молоді 14-20 років зростає на 10%. Цього могло б не трапитись за достатньої кількості програм. Найважливіше — це формування молоді особистості, зорієнтованої на конструктивну поведінку в складних соціальних умовах, на чіткій і міцній духовній основі — за результатами досліджень молодіжної асоціації “Нова генерація лідерів” Святошинського району м. Києва. Молоді люди (Віталій Нос,

Наталія Волинька, Людмила Кривенко, Антон Меншиков) проводять програми і проекти “Твій духовний потенціал”, “До джерел духовності”, “Стань творцем свого життя”, “Обери життя без наркотиків”, “Майбутнє без СНІДу”, “Зроби крок у світ своїх прав”. Молоді лідери, які працюють за програмою “Рівний рівному”, провели дослідження серед учнів 8-11 класів спеціально для журналу “Директор школи, ліцею, гімназії”. За результатами досліджень виявлено, що в учнів 8-9-х класів шкала духовності і духовної культури особистості значною мірою відрізняється від показників старшокласників. Таким чином, 8-9-ті класи найвищим балом оцінили ораторське мистецтво, тобто багатство мови та логіку мислення — це 87% опитаних. Ця діяльність конкретизує, заглиблює характеристику інтелектуального аспекту культури сучасного школяра, що втілюється у внутрішній єдності мислення і мови. Досить високо вони оцінили зовнішній вигляд і спритність людини. 72% опитаних зазначили, що сучасна молодь робить акцент на зовнішньому вираженні духовності та духовної культури особистості, що виявляється у взаємовідносинах з оточуючими. Також наші респонденти хотіли б у розкладі бачити такі предмети як етика, естетика, імідж і основи технології. На третє місце вийшла культура спілкування, вихованість, та, як не дивно, знання етикету з досить високим показником — 56%. Менша кількість респондентів схиляється до визнання

На фото:
перший ряд, друга зліва — Л. Донська;
другий ряд (зліва направо)
М. Наказний,
І. Чернуха,
О. Гордієнко,
Н. Буценко.

духовної культури особистості, як турбота про фізичний стан та здоров'я – 38%. Фізична культура у підлітків далеко не завжди асоціюється із загальною культурою, особливо з духовністю. Мірою духовної культури 10-11 класи визначають культуру спілкування і вихованості, це перше місце – 86%, друге місце школярі віддали такій якості особистості, як різноманітність інтересів поза межами професійної діяльності, широкий кругозір та загальна ерудиція – 79% опитаних. Третє місце в ході опитування зайняла така якість, як любов до ближнього, співчуття, гуманізм –

80% опитаних.

Духовності підрастаючого покоління зможемо досягти коли про це буде говорити директор, наголошуватиме вчитель, підтримуватимуть батьки. Але ми випускаємо важливу ланку – нинішні діти з якими зараз маємо працювати. Дорослі, на жаль, вичерпали кредит довіри у моїх ровесників, школярів. Я вважаю, і багато хто зі мною погодиться, що треба працювати над залученням молоді до процесу обговорення, саме тоді, коли молодь прийматиме участь і зможе доносити на рівні з педагогами ідеї до однолітків, вона прислухається.

Посилимо увагу виховній роботі з дітьми – бути майбутньому України, ні – чекає бездуховність

КРОКУЄМО У МАЙБУТНЄ

Наша гімназія заснована у 1990 році, її девіз: – “Не для школи, для життя навчаюсь”. Що ми робимо для належної підготовки дітей до життя? По-перше, ми повинні підготувати наших випускників до дорослого життя, а саме: навчити їх навчатися, бути професіоналами в будь-якій сфері діяльності; по-друге, ми повинні допомагати кожному гімназисту створити свій духовний світ, тобто, навчити жити у злагоді з собою і суспільством; по-третє, навчити бути успішними, але таким чином, щоб не втратити духовні принципи. Непросте завдання, але колектив гімназії намагається втілити це в життя засобами виховної роботи на уроках і в позаурочний час. Вже 2-й рік діє програма “Крок за кроком” (в третьому номері журналу “Директор школи, ліцею, гімназії” за 2003 рік є модель гімназії № 136). В гімназії працює

багато спецкурсів – це і “Азбука інтелектуальної праці”, “Як працювати за проектами”, “Школа самопізнання” та інші. Проведено велику кількість опитувань школярів за авторською методикою О.І. Виговської. Висновок – робота іде в рамках особистісно-орієнтованого навчання, саме це говорять наші шестикласники. Вони бачать користь суспільству від своєї праці у майбутньому; у 7-му класі учні виявляють інтерес до окремих предметів за інтересами; у 8-му класі учні сприймають навчання як спосіб пізнання дійсності, а вже з 9-го класу кожен навчається для себе. Багато ще треба працювати, коли посилю увагу виховній роботі з дітьми – бути майбутньому України, ні – чекає бездуховність, а це страшно.

**Ірина
ЧЕРНУХА**

Директор гімназії № 136
м. Києва

ЗДОРОВ'Я — ДЗЕРКАЛО ДУХОВНОСТІ

Не новина, що дзеркалом духовності є наше здоров'я. Ми володіємо великими знаннями, досягли значних результатів у галузі науки й техніки, але відірвалися від своєї природи. В людині їх три: тваринна, людська, божественна. Відповідно, з кожною пов'язано три рівні свідомості. На жаль, зараз найбільше проявляє себе ближча до тваринної, а не людська свідомість, тому ворогом людини є вона сама. Чи людяно ставимось один до одного, до Світу? Буває по-різному. Світлі і темні сили панують у нас. Ми вирішуємо куди

Наталія БУЦЕНКО

Ведуча авторської школи Наталії Дроен "Сакральна архітектура тіла", м. Київ

Наталі Дроен, французька російського походження, декілька років тому приїхала у Київ і для київських освітян провела тижневі заняття. Саме **Наталі Дроен** показала жінкам як *через побудову храму власної Душі, Тіла дійти Духовності*. Жіноцтво Києва й багатьох інших міст підтримало ідею цієї школи. **Зараз в Україні таких шкіл декілька**. А Папа Римський, спілкуючись з нею, пообіцяв, навіть, переглянути позиції церкви стосовно жіноцтва.

спрямувати енергію: на руйнування життя чи творення. Наше тіло відбиває думки, емоції, вчинки. Отже, здоров'я залежить від налаштування Духу до життя.

ЦІННІСНЕ КРЕДО ДИРЕКТОРА

Зазначу, що Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти працює над проблемою духовності: виходимо із лекціями про управлінську культуру до викладачів, директорів закладів освіти України; триває пошук конкретних критеріїв щодо „виміру” культури. Позаду конкурс

“Директор року”, ціннісне кредо якого заключається в думці, що *директор вважає за успіх, коли вчитель іде на роботу з чудовим настроєм і додому несе позитивний заряд*. Що ж стосується управлінської культури керівника школи, ми спостерігаємо ріст таких якостей, як толерантність, любов до людини. Інститут вже 50 років працює над проблемою підготовки керівника як професіонала.

Лідія ДАНИЛЕНКО

Проректор з науково-методичної роботи та міжнародних зв'язків ШППО, кандидат педагогічних наук

Лілія ДОНСЬКА

Директор гімназії № 30 “Еконад” м. Києва

ГРОШІ І ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК

“Еконад” — це економічна надія. Я б хотіла зосередити вашу увагу на тому, що нам *треба технології плекання,*

зберігання духовного розвитку. Пошук цих технологій, втілення їх у життя неможливі без грошей і тому я прошу наш журнал постійно піднімати ці питання.

СПРОБА ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ

В свій час доводилося читати класиків вітчизняної системи освіти з першоджерел, де йшлося, що цінність духовної системи визначається взаєминами з Богом. Відомо, якщо з умови теореми випустити одну складову, теорема не спрацює, так і тут. Не можу зрозуміти, чому нас вчать на працях класиків, а на практиці цього уникають. Ви знаєте, що на Великдень люди святять паски, на Водохреща – воду, але про це бояться говорити дітям. Система освіти у нас світська, але досі нема її визначення. Як практик знаю, що дітей менш за все цікавлять абстрактні поняття добра і зла, походи до театрів, класична музика й хороша література. Їх турбує “Хто я?” “Що я?” “Навіщо живу?” зміст власного життя, поняття “смерть” і чому так трапляється в моєму оточенні; цікавить наявність абсолютного орієнтира, завдяки якому я у світі. Я поставила собі ці питання.

Накреслюються шляхи відродження нашої духовності.

- У нашій школі є спроби духовного виховання: розробили систему, але до предметного переліку додалися нові предмети – цивільна оборона, правознавство. Вже з першого класу розповідаємо дітям про їх права. Висвітлення прав людини без усвідомлення обов'язку шкодить, руй-

нує моральну систему. Місяць тому наш район отримав підручники з ОБЖ (валеологію доки не чіпаємо).

Д е р ж а в н и й предмет, підручники для 13-річних дітей, значна його частина присвячена статевій системі, а на цей вік припадає гормональний сплеск. В результаті ознайомлення з матеріалом виникає питання: “Чому хлопчик чи дівчинка не можуть мати статеві зв'язки?” Відповідь: “Дівчина погано почувається!” Наголос не на дію – мати чи не мати зв'язок, а на поганому самопочутті! І це висновок 13-річних. Медики й психологи довели, що ця тема призводить до інтелектуальної деградації дітей. Це педагогічний інцест. На останній Міжнародній конференції доведено, що педагогічний інцест ні-

**Ірина
БАРМАТОВА**

Директор школи
“Співтворчість” м. Києва

Від редакції:
Автором вірша
на с. 16 є
Ольга Белова

Директор школи, ліцею, гімназії № 12004

Держава і освіта

Круглий стіл. Духовність народу і Українська школа: фактори творення духовності

чим не відрізняється від феноменологічного інцесту.

- Є ідея щодо створення духовних курсів не віроповчального напрямку, а такого, який би увібрав усе краще. Це приведе до створення нової релігії чи віросповідальної системи, про що й довів у своїх роботах Григорій Вашенко. Проблема полягає у підготовці кадрів і відсутності цензури з боку Міністерства освіти. Віроповчальні кур-

*Смотрите, рушатся дома.
Когда же мир остепенится,
без катастрофы нет и дня.
Повсюду ложь и извращенье,
в утробе мать своих детей
даёт кромсать без сожаленья
и это в норме у врачей.
Ребенок видиками дышит,
кошмарных драк, порнострастей,
и всякий раз с экранов слышит
безумный крик. Убей скорей.
Не сомневайтесь,
выстрел грянет
убитым может стать отец
в пророков сказано восстанет
сему безумию конец.
Как в мире страшном,
что без жалости,
дать детям больше радости?
Их разум надо пощадить —
законам Божьим научить.
А все каналы развращенья
переклучить на возрожденье!*

Автор: Ольга Белова,
вчитель образотворчого мистецтва
школи № 28 м. Дніпропетровська

На фото: (зліва направо) **І. Барматова**
(друга), **Н. Гонтаровська**, **О. Белова**

си повинні ґрунтуватися на національній доктрині. В Україні виховання патріотизму стоїть як одне з основних завдань школи, але жодна віроповчальна система не виховує так готовність віддати життя за Батьківщину, як православне християнство. Слід додати, що за статистичними даними Академії медичних наук залежності від наркотиків позбавляють не наші лікарні, а саме центри при релігійних общинах. В гіршому випадку 1% пацієнтів береться за старе.

Ми говоримо, що рідну мову треба вивчати з першого класу, це обов'язок школи, а чому тоді рідну віру віддаємо на опіку батькам? Вони неспроможні. Обов'язок перекладають на школу, школа ж відмовляється. Злочин!

Прислів'я — “Святе місце пустим не буває”. Говоримо, що відходимо від поняття “релігія”, дуримо себе, бо релігія пройняла все, що працює в школі, пронизала життя дітей. Ще один приклад з життя: хлопчик-випускник, переможець Всеукраїнської олімпіади, вступив на радіофізичний факультет Шевченківського університету. Мати все життя піклувалася про матеріальне забезпечення і не приділяла належної уваги духовному розвитку дитини. Через чотири місяці мати знайшла під сорочкою знак сатаніста. Хлопчик каже, що у них чотири місяці працює секта і їм це подобається. Перепрошую, зараз астропрогнози друкуються в кожному журналі. Знову ж дуримо себе і дітей. Вони не вірять нам і ніколи не повірять. У нашій школі діють релігійні курси і хоч діти не вивчають значення понять, але керуються ними у житті. Разом вчаться багаті і бідні, інтелектуально здорові і психічно хворі діти. Ніхто не звертає увагу, бо всі вони люди.

І перше місце в системі цінностей посідає не ораторське мистецтво, а любов до Батьківщини, любов до своїх батьків, до свого Бога і до себе самого.

СТРАТЕГІЯ СУСПІЛЬНОГО ДОЗРІВАННЯ

У світі сучасних світоглядних тенденцій духовність постає не як аморфна екзистенція, а як буттєвий вимір життєдіяльності соціуму, як показовий чинник якості суспільних взаємин, які втілюються в повсякденне життя.

Як зробити духовність реальним рушієм суспільного поступу?

Або, інакше кажучи, яким чином одухотворити суспільний розвиток? Щоб відповісти на питання доцільно дослідити витоки суспільних негараздів.

На мою думку, переважна більшість соціальних непорозумінь в Україні викликана розпорошеністю на різнорівневих планах нашого буття. Можемо спостерігати економічну стратифікацію сучасної свідомості на власні очі.

За останнє десятиріччя український соціум відтворив у собі історію світової еволюції. Зараз ми опинилися на порозі успадкування провідних західних суспільних технологій, більшість з яких обслуговують інтереси можновладних господарів. Йдеться про свідоме економічне “закріпачення” людини в межах певного поля діяльності. Такі технології показують найвитонченішу маніпуляцію свідомістю. Створюючи видимість “наведення ладу” в державно-суспільному організмі, вони фіксують штучно впроваджену економічну і соціальну ієрархію. небезпека полягає в гальмуванні еволюції осо-

бистості і соціуму, підмінюючи партнерські взаємини в будь-якій спільноті, натомість зводять весь спектр взаємодії “гвинтиків суспільного організму” до виконання певної функції. Спрацьовує старий як світ принцип “поділяй і володарюй”. Слід замислитись чи це

справді безальтернативний варіант? Чи співпадають такого роду технології з нашими природними потребами? Якщо прислухатись до нашого “внутрішнього голосу”, то вочевидь проглядаються одвічні тенденції до живих взаємин; намагання самоорганізації спільноти на засадах “великої родини” в якій за будь-яких умов непохитно зберігається вісь — “кровний” зв’язок, який живиться відчуттям безумовної любові, взаємоповаги, в якій спрацьовує “закон збереження цілісності” і закон спільної еволюції.

Проте архаїчна форма суспільних зв’язків швидше данина минулому. На перший погляд здається, що родинний тип зв’язків втрачає дедалі більше свою актуальність, підпорядковуючись загальносвітовим глобалізаційним тенденціям “світового маркетингу” як в економічній, так і в інформаційній сфері. Яким чином зовсім юній ще державі Україні стримати економічну й інформаційну навалу, не втративши власної аутентичності?

Олена ГОРДІЄНКО

Лікар вищої категорії, аналітик-дослідник Центру сприяння суспільному розвитку ім. Миколи Пирогова

Які суспільні взаємини відповідають її сутності?

Хочу звернути увагу, що в сучасній медицині все вагоміші позиції займає психо-соматика і біоетика, в світлі яких здоров'я людини сприймається з холистичних позицій – органічної цілісності її фізичної і духовної життєдіяльності. Отже, щоб розібратися у витоках здоров'я людини слід зважати не лише на умови біохімічного гомеостазу її організму, а на мобільну гармонію її біоенергетичних процесів. Людина почувається здоровою коли перебуває у гармонії з собою і оточенням. Висновок – зцілення можна досягти через гармонізацію комунікаційного рівня особистості.

Саме раціональність і прагматичність виводить духовність у сферу реальної життєдіяльності, в якій сягання найвищих ідеалів духовності стає необхідною життєвою потребою (потребує матеріалізації-актуалізації у повсякденному житті).

Яким чином можна оптимізувати суспільні взаємини на сучасному етапі за допомогою духовності? Яким чином стабілізувати психо-фізіологічний гомеостаз у державі? Що може стати дієвим чинником зцілення суспільної свідомості в юному українському соціумі?

Візьмемо приклад з медицини. На останньому київському онкофорумі (жовтень 2003 р.) донецькі онкологи запропонували нову – “антикілерну” стратегію боротьби з пухлинними процесами. Вони пропонують бурхливу внутрішню агресію пухлинної тканини “зменшувати” не арсеналом засобів хірургічного втручання, хіміотерапії, опромінення, які часто лише підсилюють агресивність чужорідної тканини, а препаратами, які сприятимуть дозріванню чужорідної тканини, що призведе до асиміляції її руйнівної потенції і нейтралізації.

Можливо створення дієвих мобільних форм – це своєрідне соціальне замовлення на будь-які форми творчої самоорганізації різного роду

спілок, що об'єднують однодумців за інтересами.

Форми суспільної взаємодії можуть бути різними, єдиним має бути лише пропорційність співвідношення державного і суспільного чинників, стрижнем рівноваги якого завжди буде людина – особистість, яка одночасно є носієм усіх 3-х чинників.

Якщо за умов організації будь-якої спільноти три чинники перебуватимуть у стані динамічної рівноваги, то згодом налагоджується нормальний обмін в державно-соціальному організмі і найголовніше – рівновага зберігатиметься за будь-яких умов.

Тоді відбудеться зцілення – інтеграція суспільної свідомості до спільної мети (в її вертикальній спрямованості), трансформація суспільних взаємин у форму живої еволюціонуючої гармонії, здатної до самоорганізації, саморозвитку, самооновлення і самовиродження. Це може нагадувати древньоєгипетську піраміду суспільного устрою, за якого будь-яка людина міцно стоїть на землі – вільна вертикальна еволюція індивідуальної і суспільної свідомості будуть в єдиному інтеграційному потоці.

Першим кроком до такої рівноваги має бути поступовий перехід до рівноправних, партнерських зв'язків, які створюватимуть атмосферу одухотворення суспільних взаємин. Ці процеси відбуваються в нашому соціумі зараз і носять здебільшого спонтанний характер, проте дедалі більше потребують координації та інтеграції.

Отже, від усвідомлення загальних закономірностей інтеграційних процесів, можливих наслідків того чи іншого перебігу подій, залежить наскільки правильно ми визначимось з власною роллю в них, наскільки швидко і безболісно зможемо їх подолати. Адже відомо, що хто діє в гармонії з власною природою – того вона веде; хто діє всупереч – того тягне. Тож давайте слідувати власній природі – і будемо здорові.

НАУКА – ШКОЛИ

Сьогоднішня тема, безперечно, актуальна. Отже, мета нашої освітньої системи – всебічний розвиток людини, як особистості, як найвищої цінності суспільства. І якраз один із напрямків розвитку особистості – це духовність. Зрозуміло, що всі ми хочемо, аби наші діти були високодуховними особистостями, але, на жаль, не занурюючись у проблеми психологічного розвитку особистостей, не розв'яжемо проблеми духовного розвитку. Тому я розробив техноло-

гію, яка допомагає класному керівнику, психологу, директору, заступнику сьогодні працювати на практичному рівні. Існує нова система виховної роботи навчальних закладів, побудована на технології психолого-педагогічного проектування соціального розвитку. По даній системі працює 62 навчальні заклади України, 39 навчальних закладів знаходяться на Всеукраїнському рівні.

Валерій КИРИЧУК

Доцент ЦПППО, кандидат психологічних наук

ПЕРЕГЛЯНЕМО СВОЇ ПОЗИЦІЇ

Шановні колеги! Цікава дискусія, яка відбулася сьогодні, свідчить про актуальність обраної теми круглого столу. Спробую підбити підсумки нашої зустрічі.

Ми констатуємо, що нинішня якість людей призводить до гальмування поступу нашого суспільства. Ми всі продемонстрували свою стурбованість його якістю, бо розуміємо, що саме сьогодні від нього залежить, яким воно буде і чи буде взагалі. *Охарактеризуємо узагальнений образ нашої спільноти – людина багата своїм розумом і дуже бідна своєю мудрістю, своїм духом. Звідси – духовна криза. Тому і слід переглянути наші позиції – переглянути співвідношення цих двох основних підходів у вихованні дітей, молоді.*

Людина – духовна істота і ми повинні давати їй духовну їжу, бо без неї вона не розвивається. Викладанням того чи іншого курсу дану проблему не розв'язати. Сьогодні, коли занедба-

но моральні устої, акцент у педагогічній діяльності має бути перенесено на виховання, яке б доходило до серця й розуму вихованців. Дійсно, хоч наші резерви стосовно запровадження наукових досягнень щодо виховного впливу ще не використано, але слід визнати, що нам бракує науково-психологічних праць щодо з'ясування комплексу особистісних рис, які виокремлюють українця серед інших, про які мова йде лише у народній творчості, наприклад, в анекдотах та приказках: “Моя хата з краю...”, “Щоб у сусіда було гірше” і т. ін. Взагалі, потрібні системні з проблем виховання спеціалісти.

Такі механізми є у святоотчій літературі. Щодо зв'язку релігії та виховання, то до цього питання слід підходити системно.

Потрібно розрізняти ре-

Ольга ВИГОВСЬКА

Головний редактор журналу “Директор школи, ліцею, гімназії”, доцент, кандидат педагогічних наук

Із педагогічних університетів ми випускаємо лише вчителя-предметника.

За такої підготовки вчителі неспроможні стати духовними наставниками української спільноти

лігійне виховання як таке, і введення в освіту християнських цінностей. Це різні речі. Релігійне виховання може дати лише церква і родина. Світська школа не повинна на це претендувати. І ще: світське — це не атеїстичне. Це різні речі і будь-яке насилля у цьому питанні неприпустиме.

В Україні сформувалося полікультурне середовище, тоді як європейська культура у своїх витоках — християнська. Християнство — домінуюча релігія у світі й Європі. За таких умов особливо важливо стає соборність, яку слід розуміти як “різномисліє при єдиному душі”, та яку слід кожному виростити у душі.

На жаль, нам бракує вчителів, які можуть і хочуть це зробити. Я десятки років опікуюсь виключно проблемами педагогічної освіти — тож з'ясувала, що *найтонше місце у проблемах виховання нашої школи — це кадри, їх підготовка. Хто їх готуватиме? Чому ми вчимо вчителів? Чому слід їх навчати?*

На гостроту проблеми вказує вже те, що із педагогічних університетів ми випускаємо лише вчителя-предметника, а не вихователя. *В силу такої підготовки*

вчителі неспроможні стати духовними наставниками української спільноти.

Щоб людина виросла духовною, високоосвіченою, високоморальною, суттєво важливо, на мою думку, аби школа разом з освітою орієнтувалася на виховання загальнолюдських цінностей. Право вибору релігії, віри залишити за особистістю. В той же час глибока обізнаність зі загальноєвропейською культурною традицією, яка носить назву християнства (духовна музика, живопис, скульптура, храми і т. ін.), — є ознакою культурної людини, більш того, — людини Культури. Догматизувати будь-що однаково не правильно і в цьому немає жодної потреби.

Залучення до християнської культури як загальноєвропейської іде у нас уже з початкової школи — в курсах літератури, рідної мови. Як спеціальний курс він може бути як додатковим, так і в шкільному компоненті. Взагалі, не слід шукати вирішення всіх проблем у школі. Нам треба потурбуватися не лише про введення додаткових шкільних курсів означеного спрямування, а подбати про те, як змінити життя самої школи. Щоб налагодити це треба працювати всім разом.

*Даруй збагнуть,
що мешканці ми неба,
добра й любові
часточки малі.*

*Кажу за всіх,
бо думаю про себе,
кажу від себе з думою
про всіх,
бо хочу неба тут
я на Землі!*

*Шануймося,
гуртуймося,
друкуймося,
читаймося,
працюймо разом!*

ЧИ МОЖЕ ІСНУВАТИ ДЕРЖАВА БЕЗ МІЦНОЇ ДУХОВНОЇ ОСНОВИ*

Держава
і освіта

Кожен народ має свою національну ідею. Немає народу без національної ідеї. Національна ідея України — це любов до своєї Батьківщини. Якщо любиш свою землю, то знаєш українську культуру, правдиву історію країни, прагнеш її захищати.

Від того, як ставиться держава до вирішення питань духовності, залежить і вирішення всіх інших питань. Навіть атеїсти, і ті вважали, що держава без ідеології існувати не може. Тому в Радянському Союзі і соціалістичних країнах була своя ідеологія — марксистська, яка була, так би мовити, духовною основою соціалістичної держави.

Інша справа, що ця основа була фальшивою. Сьогодні такої ідеології не існує, вона вже не може бути основою нашої молодшої незалежної держави.

Іншої основи, ніж релігія, бути не може. *Історія людства свідчить, що в основі існування держав, цивілізацій завжди була релігія.* Держави без релігії не існувало. Навіть радянська влада, відкинувши релігію, замінила її моральним кодексом будівника комунізму — теж своєрідною релігією.

Тому *ми визнаємо, що духовною основою держави може бути релігія.*

В Україні — три основні релігії: християнська, іудейська, ісламська. У християнській релігії є кілька течій: православна, католицька,

греко-католицька, протестантська. Всі ці релігії і конфесії повинні вносити свій вклад у відродження духовності, створення духовної основи країни. Кожна із них повинна виховувати своїх послідовників у дусі своєї релігії, зважаючи, насамперед, на загальнолюдські цінності, — цінності, які є об'єднуючими для всіх релігій, для всього суспільства, у тому числі й людей невірних, вони теж носять образ божий. *Загальнолюдські цінності — це духовні цінності, закладені Богом у людську природу. Це образ божий, подоба божа в людині.*

Загальнолюдські цінності впливають із нашої людської природи, із нашого ества. Ми відносимо до загальнолюдських цінностей совість, добро, мир, правду, любов. Всі народи цінують добро, мир, правду, любов. Похідне від них — терпіння, толерантність, лагідність.

Ці духовні цінності притаманні всім релігіям і всім християнським конфесіям.

Кожна релігія, кожна конфесія повинна насаджувати, відроджувати духовність, виховувати своїх послідовників, зміцнювати свої духовні основи для утвердження єдиної духовної основи.

В Україні немає проблем між християнами й іудеями чи християнами й мусульма-

Святійший
Патріарх
Київський і
всієї Русі-
України
ФІЛАРЕТ

*Стаття підготовлена Ольгою Виговською за матеріалами ексклюзивного інтерв'ю журналу "Директор школи, ліцею, гімназії"

Директор школи, ліцею, гімназії № 1 2004

Міжрелігійних проблем в Україні немає, є проблеми в християнському середовищі

нами. Чому немає? Тому що християни не бояться, що православні приймуть іудаїзм чи мусульманство. Так, дехто із християн прийняв іслам. Але це не тенденція, це окремі випадки.

Міжрелігійних проблем в Україні немає, є проблеми в християнському середовищі.

Україна, в основному, — християнська держава. За всіма соціологічними опитуваннями переважна біль-

шість населення України називає себе християнами. Мусульмани та іудеї разом не перевищують одного відсотка. Тому проблеми вони не створюють. Проблеми створюють самі християни.

У нас є три православних сповідання — православне, католицьке і протестантське. Вони нерівнозначні за кількістю віруючих. Православних в Україні приблизно 62 відсотки, греко- і римо-католиків — близько 8 відсотків, протестантів — усього 2,5 відсотка. Атеїстів приблизно 5 відсотків, 25 відсотків — у щось вірять, але не належать до тієї чи іншої церкви. Серед християн найміцнішою, найпотужнішою є православна церква. Вона традиційна, існує понад тисячоліття, і вся українська культура побудована на православній вірі. Православна церква найбільше впливає на розвиток духовності в Україні. З цим не можна не рахуватися.

При такому християнському різноманітті існує протистояння — між православ'ям і протестантизмом, православ'ям і католицизмом. Крім того, є багато тоталітарних сект.

Тоталітарна секта це таке зібрання молоді чи людей, які хочуть бути віруючими, і які авторитет свого керівника ставлять над усе. У цих церквах панує не Христос: що сказав керівник — те і свято. Тому такі церкви називаються тоталітарними.

Тоталітаризм нині розповсюджений не лише в релігійному середовищі. Скажімо, в Росії існують тоталітарні секти у різних галузях, наприклад, серед промисловців, банкірів, політиків. Лідери, які їх очолюють, керують усіма, використовуючи пси-

Ольга Виговська знайомить Патріарха Філарета з журналом для керівників середньої освіти

У резиденції Святійшого Патріарха Філарета

хотронну зброю. Якщо людина потрапила туди — її важко вирвати. Вона втрачає критичне ставлення до себе, діє за наказом, як зомбі. Все це — чуже для українського народу.

Незважаючи на протиріччя, які є у християнському середовищі, православна церква київського патріархату, римо-католицька, греко-католицька і деякі протестантські церкви створили спільний неофіційний комітет. Його головна мета — відродження духовності України. Ми готові разом працювати у цьому напрямі.

Так, уже підписано звернення до українського народу проти абортів, оскільки ми вбачаємо у цьому велику небезпеку. Якщо так піде і далі, українському народу загрожує повне знищення. Це проблема не лише українська, а й усєї європейської цивілізації.

Ми виступаємо також проти програм телебачення, які розбещують дітей і молодь. Кращі уми країни усвідомлюють катастрофічні наслідки від цього, а ті, хто працює на телебаченні, — заробляють гроші; вони бачать лише гроші, і не бачать негативних наслідків.

Я не можу погодитися із тезою Міністерства освіти і науки, що церква повинна займатися своїми проблемами, а школа — своїми. Так, ми можемо займатися своїми проблемами, а ви — своїми. Якщо ви їх вирішите. Якщо школа зможе виховати дітей, молодь у душі загальнолюдських цінностей, — ми її благословляємо, як кажуть, обома руками. Але чи спроможна на це школа?

Ми бачимо, як *із року в рік падає мораль серед школярів, серед молоді*. І тоді вини-

Палітра психологічних станів Патріарха Філарета засвідчує його стурбованість станом української школи

Я не можу погодитися із тезою Міністерства освіти і науки, що церква повинна займатися своїми проблемами, а школа — своїми

кає питання: чому школа не підвищує рівень духовності у своєму середовищі? Адже сьогодні — це діти, завтра — молоді люди, а післязавтра — громадяни, керівники нашої держави. На чому вони виховані? Які у них цінності?

У них вони відсутні. Тож і виходить, що школа веде до бездуховності суспільства.

Якщо ви не можете підтримувати духовність у суспільстві, давайте ці питання вирішувати спільно. Тому наша пропозиція залишається тією ж, що й кілька років тому. Ми домагаємося, щоб церква і школа працювали разом на відродження духовності.

Ми запропонували за-

гальну програму з християнської етики, спільну і для православних, і для католиків, і для протестантів. Це загальна програма, з якої виключено протиріччя.

Півтора роки тому таку програму “Етика” і посібник, розроблені у Львові, передали Міністру освіти і науки Василю Кременю. Домовилися запровадити їх із 1 вересня. Але нам стали заперечувати: як можна вводити у школах християнську етику, коли крім християн є ще іудеї і мусульмани.

Хоча ми і зустріли з боку держави — конкретно, з боку Міністерства освіти — підтримку, але питання програми та посібника залишилося невирішеним. Наша церква пішла іншим шляхом: ми вирішили видати “Закон божий” і розповсюдити його в Україні безкоштовно. Якщо у школі не дозволяють, то нехай у сім’ї читають і вчать, що таке добро, а що — зло. Це — посібник для духовного відродження, і я дуже радий, що “Закон божий” користується сьогодні дуже великим попитом.

Ми видали його 150-тисячним накладом, потім ще раз — 50-тисячним. Церква готова забезпечити бібліотеки всіх шкіл “Законом божим”; усі університети, інститути та багато шкіл Києва — вже забезпечені.

З метою виховання нації пропонуємо ввести християнську етику в школи. Можна факультативно: хто не хоче — хай не вивчає.

Але ми не хочемо, щоб у школу йшли священики. Ми пропонуємо, аби школа сама знайшла серед своїх педагогів людей віруючих. Тому що невіруючі йтимуть не тією дорогою. Потрібні віруючі

Патріарх Філарет — частий гість НПУ ім. М.П. Драгоманова.
На фото: **Патріарх Філарет** у колі викладачів історичного факультету університету

педагоги. А церква може допомогти в їх підготовці.

Церква могла б підтримати підготовку кадрів і фінансово. Але в цьому повинна бути зацікавлена і держава, бо це робиться, насамперед, на користь державі.

Спільно усіма християнськими конфесіями розроблені підручники. За ними у Західній Україні вже викладають християнську етику.

Стосовно відмінностей між конфесіями, то є недільні школи, де роз'яснятимуть різницю між православ'ям і католицизмом.

Я впевнений, що християнську етику треба вивчати навіть невіруючим. Кожна культурна людина повинна знати християнство. Ви не можете знати культуру, сучасну європейську культуру, яка є християнською, без знання Біблії і самого християнства. Я спостерігав, як радянські академіки, професори, політичні діячі, опиняючись на Заході, поводити себе як діти, які нічого не знають. Приходять, скажімо, у музей, і не розуміють змісту всесвітньовідомих картин. Візьмемо, наприклад, картину Рембрандта "Блудний син". Що за блудний син? Звідкіля він узявся? Що за цим стоїть? Якщо ти не читав Євангелія, ти цього не знатимеш. Якби ти був справді культурною людиною, ти б це знав.

Кожна культурна людина повинна знати християнство. І батьки, які хочуть, щоб їхні діти були культурними, повинні прилучити їх до християнської культури.

Християнська етика — поняття широке. Ми можемо його поглибити, і вивчати солідно — в університетах, інститутах. Можна поглиблено читати лекції, ска-

жімо, з іконографії, історії — історії християнських церков у Європі, історії Візантії. Про це можна і в школі говорити на уроках християнської етики.

Законодавство треба змінювати. Нехай школа залишається світською, ми не заперечуємо. Але з обов'язковим введенням християнської етики, хоча б факультативно. Вона буде необхідною загальною основою виховання. Це не значить, що всі стануть святими. Але, поперше, діти будуть культурними, по-друге, — знатимуть, що таке добро, а що — зло. Хтось може заперечити: хіба ми не знаємо, що таке добро, а що — зло? Не знає-

Із року в рік падає мораль серед школярів, серед молоді

Тож і виходить, що школа веде до бездуховності суспільства

Викладачі НПУ ім. М.П. Драгоманова на прийомі у Патріарха Філарета

На фото: мить вручення Патріарху Філарету його портрета на честь ювілею

Соціологічне дослідження

ДЕРЖАВА, СУСПІЛЬСТВО, РЕЛІГІЯ: СТАВЛЕННЯ МОЛОДІ

Актуальність такого опитування полягає у тім, що його результати можна спроектувати на релігійну ситуацію в українському суспільстві.

Віталій Черноіваненко
голова Молодіжного центру студентів та аспірантів історичного факультету НПУ ім. М.П. Драгоманова

У лютому цього року було опитано 106 респондентів — студентів I-V курсів історичного факультету НПУ імені М.П. Драгоманова. З'ясовано, що серед вищезгаданих студентів релігійними себе вважають 78% опитаних, 22% — такими себе не вважають. Однак з усіх респондентів лише 6% прямо декларують свої атеїстичні переконання.

Серед віруючих, відповідно, 84% заявили, що є православними, 2% — католиками, 14% опитаних стверджують, що вони не належать до жодної церкви, конфесії, деномінації тощо. Однак, на нашу думку, багато хто з опитаних, заявляючи про належність до православної церкви, насправді не є її палким прихильником. Це підтверджує наступний пункт дослідження.

Серед віруючих, які співвідносять себе з певною конфесією, лише 6% є активними членами своєї релігійної громади, інші ж 94% належать до громади лише формально.

58% респондентів загалом вважають себе толерантними щодо різних релігійних напрямків, 16% не вважають себе віротерпимими, а 24% студентів є байдужими до цієї проблеми. Ці показники приблизно відображають і загальну релігійну толерантність в українському суспільстві, що, на нашу думку, є запорукою етнокультурної стабільності на українських землях. Цікаво, що таку релігійну толерантність українська нація виявляла протягом всього свого історичного розвитку: варто лише згадати хоча б язичницько-християнський синкретизм українського православ'я, греко-католицьку церкву та ін.

Відповідно, 37% респондентів вважають українське суспільство нетолерантним у релігійному аспекті, 35% — толерантним, а 28% опитаних ця проблема не хвилює. Конфліктів на релігійному ґрунті, на щастя, немає в сучасній Україні, а міжконфесійне протистояння у Православній церкві не є свідченням саме суспільної релігійної нетолерантності. Ці відомості скоріше засвідчують незначний

те! Тому що дуже часто зло називаєте добром!

Наведу приклад. Нині часто вважають природною нормою, коли діти втрачають у школі цноту. А якщо це норма — значить, це вже добре; раз це нормально — це добре. Тому сьогодні над цнотливою дівчиною вже сміються, сміються над добром.

Прикладів такого гатунку у широких, загальнодержавних масштабах можна навести дуже багато. Тому слід навчати дітей, що таке добро, а що — зло. Це головне завдання духовного виховання.

Духовність — поняття ширше, ніж релігія. Це — загальнолюдські цінності, притаманні кожній людині, кожній нації, кожному народові.

Поняття добра у кожній релігії різне. Християнське вчення про добро — найвище і найглибше. На таку височінь моралі, як християнство, не піднімалася і ніколи не підніметься жодна релігія. Тому що вище заповіді "Любіть ворогів" — немає.

Можливо це чи неможливо? Можливо!

Ми всі говоримо про добро як загальнолюдську цінність. Але подивіться, як розкривається це поняття добра у християнстві. Наведу приклад із Євангелія. Христос сказав іудеям: ви чули, що сказано древнім — не вбивай! А я вам кажу — хто гнівається на брата свого даремно — той підлягає суду. Тобто вже гнів є порушенням норм, порушенням заповіді. Чому? Тому що гнів призводить до вбивства. Сталася нещастя: мати викинула свою восьмирічну дитину з четвертого поверху. Посварилася з нею — і викинула. Ось він — гнів, який призводить до вбивства.

Тому Христос говорить, що порушенням заповіді є не лише вбивство, а й гнів, як його зародок.

Ще Христос каже: ви чули, що сказано древнім — не перелюбствуй! А я вам кажу: хто дивиться на жінку з похитливістю — вже чинить перелюб у своєму серці. Тобто вже грішить. Цьому вчить християнство. Іслам цьому не вчить.

Різні релігії мають різні уявлення про добро. У цьому — велика різниця між ними.

ПОЗИЦІЯ КЕРІВНИКА ШКОЛИ

Позиція керівника шкільного закладу щодо духовного виховання, на мою думку, повинна бути такою: він має дбати про виховання дітей. Виховати їх — це не просто дати знання, а виховати морально. Щоб вони стали повноцінними громадянами України. Дитина, яка не має виховання, а має тільки знання — ще не гармонійно розвинена дитина.

Якщо у школи є інші заходи й методи, крім релігійних, — виховуйте як знаєте і вмієте. Якщо немає, тоді церква пропонує кожній школі християнську етику — факультативно, за згодою батьків. Оскільки батьки несуть відповідальність за своїх дітей до 18-річного віку, вони мають подати прохання до дирекції школи, щоб їх діти вивчали християнську етику. Так робиться у Західній Україні — там християнську етику викладають на підставі заяви батьків, а не закону про відокремлення школи від церкви. І результати там є.

Виховання дитини лежить на батьках. Але в сім'ї головним вихователем є мати, а не батько. Жінка має

Соціологічне дослідження. Продовження

інтерес молоді до міжконфесійної ситуації в Україні, причиною якого є незорієнтованість у даній проблематиці. Випадки ж релігійної нетерпимості є поодинокими й відносно “безкровними”.

69% опитаних цілком задоволені державною політикою щодо релігійних конфесій, 10% висловились за широку державну підтримку церкви, 73% респондентів висловилися за відокремлення церкви від держави, 14% опитаних заявили, що байдужі до цієї проблеми, близько 8% — за співпрацю церкви з освітньою системою, а 5% вважають, що церква має втручатися у політичні справи, 21% студентів вважають, що влада має заборонити діяльність так званих “тоталітарних сект”, а 82% вважає, що останні становлять небезпеку для суспільства, 8,4% стверджують, що влада має контролювати діяльність вищезгаданих організацій, а 9,6% виявили байдужість до діяльності тоталітарних сект. Поінформованість студентів про антигуманну суть і спрямованість вищезгаданих сект є позитивним явищем, вона зменшує небезпеку втрати нашою молоддю традиційних духовних цінностей. Звичайно, державою має бути встановлена класифікація нетрадиційних релігійних об'єднань, чітко встановлено ознаки належності релігійної організації до категорії “тоталітарних” та “антисупільних”, визначено аспекти діяльності релігійних утворень, котрі підлягають покаранню згідно чинного законодавства (без дотримання цих вимог можлива або “легальна” злочинна діяльність тоталітарних релігійних або псевдо релігійних організацій, котра має виразно деструктивний, антисоціальний зміст, згубно впливає на населення, особливо, — на молодь (прикладом є сумнозвісне “Велике Біле Братство”, “Аум Сінрікьо”, “Церква Сатани” Ентони Лавея та інші численні релігійні громади), або ж, навпаки, нетолерантне ставлення до релігійних переконань громадян, переслідування “інакомислячих”, що, на нашу думку, є неприпустимим у цивілізованому суспільстві.

ЄДИНА ПОМІСНА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА

Щодо доцільності створення в Україні єдиної Помісної Православної Церкви “за” висловилися 88% студентів, “проти” — 2,8%, про неможливість її створення зазначили 3,7%, а 5,5% стверджують, що їх це питання ніколи не хвилювало. Загалом бачимо переважання консолідаційної позиції серед студентської молоді. Майже всі студенти вважають міжконфесійні протистояння в українському православ'ї деструктивним явищем і бажають його подолання.

62% респондентів не хвилює склад майбутньої Помісної Православної Церкви (внаслідок тривалої боротьби з “релігійним дурманом” в СРСР суспільство почало в переважній більшості виявляти байдужість до церковних проблем), 21% студентів вважає, що Помісна Православна Церква має складатися з УПЦ та УАПЦ, 10% не бажає

своє божественне призначення. Мати за своєю природою — м'якша, саме вона здатна вкласти в серце дитини любов.

Батько — глава сім'ї. А її серце — мати. Те, що може вкласти мати, — батько не вкляде.

Згадаємо, хто виховував дітей у період державного атеїзму? Мати! Бабуся. Не батько. Виховна роль у сім'ї належить матері. А в школі — вчительці.

У нас головне завдання, покладене Богом, щодо виховання майбутнього поко-

ління лежить на жінках — на матері, на вчительці.

Якщо мати хоче, щоб її діти були добрими, вона повинна дбати про їх виховання.

Коли ми говоримо про відродження духовності, то маємо на увазі не лише виховання на релігійній основі, а й загальну культуру народу: яким буде телебачення, радіо, музика, пісні, література, театр; якою буде мова в школі.

Якщо ми будуємо українську державу, то й мова має бути українською. Це не значить, що українці не повинні знати інші мови — ми повинні знати і російську, і англійську, й німецьку, французьку, арабську. Але, насамперед, слід знати свою, рідну мову, а потім уже інші, потрібні для життя.

Без духовної основи не може бути держави. Це слід вбивати в голову і серце її керівників. Може, тоді вони зрозуміють і підходять до цього по-іншому.

Проблеми духовності треба вирішувати загальними зусиллями. Питання про відродження духовності мають ставити перед державою всі — церква разом з інтелігенцією, науковцями, культурними діячами.

Яким би не був Радянський Союз і радянська влада, але СРСР став наддержавою завдяки тому, що в основі розвитку стояла освіта. Освіті приділялася першочергова увага. Тому і перший супутник був радянським, і радянська людина першою полетіла в космос. Все це — завдяки освіті.

Тому, якщо хочемо мати свою незалежну державу, освіті треба надати пріоритет разом із розвитком духовності. Тоді відбудеться держава.

Соціологічне дослідження. Закінчення

ють входження до вищезгаданої церкви греко-католицької конфесії (вочевидь, виходячи з того, що вона не є православною, 7% студентів висловилися за об'єднання у Помісну Православну Церкву всіх вищезгаданих церков (УПЦ МП, УПЦ КП, УАПЦ, УГКЦ). Загалом молодь не виявляє надто велике зацікавлення у міжконфесійних проблемах, і таку апатію можна пояснити найперше тривалим відокремленням церкви не лише від держави, але й від більшості аспектів соціокультурного середовища.

Наявність міжконфесійного протистояння в сучасній Україні вбачає 92% респондентів, 2,8% опитаних заявили, що такого протистояння наразі немає, лише 5,2% помітно вагалися, мотивуючи це недостатньою поінформованістю. Це, до речі, виявилось одним з небагатьох питань, де респонденти виявили високу обізнаність, оскільки вищезгадана конфронтація є чітко вираженою та значним чином висвітлена в ЗМІ.

Суть даного протистояння не відома 91% опитаних, а 9% респондентів вважають його боротьбою між УПЦ та УПЦ КП за церковне майно та паству.

Отже, переважна більшість сучасної студентської молоді є релігійно віруючою, і вагома її частина цікавиться церковними проблемами. Це свідчить, що семидесятирічна "войовничо-атеїстична" політика радянської влади не призвела до зникнення релігійної віри у суспільстві, а лише до суттєвого послаблення ролі церкви в соціокультурному житті українського народу, тобто, православна церква, хоча й залишилася наймасовішою релігійною організацією на території України, має в сучасних умовах істотних конкурентів у вигляді різноманітних деномінацій протестантської конфесії, східних, езотеричних релігійних та квазірелігійних учень. Перед сучасною молоддю в умовах релігійного плюралізму відкривається колосальне різноманіття шляхів духовного розвитку, самовдосконалення та "пошуку істини".

ПЕДАГОГІКА ШКОЛИ

*Створення нового є справою не інтелекту,
а потягу до гри, що діє як внутрішня
потреба. Творчий дух грає тими
об'єктами, які він любить*

Карл Густав Юнг

*Комерціалізація середньої освіти спричиняє
зниження освітнього рівня нації
та призводить до падіння престижу
освітянської діяльності*

с.57

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ

Віктор СИДОРЕНКО

Завідувач кафедри трудового навчання та креслення НПУ імені М.П. Драгоманова, член-кореспондент АПН України, доктор педагогічних наук, професор, керівник робочої групи з розробки Державного стандарту освітньої галузі "Технологія"

Останнім часом в Україні склалися суперечливі погляди на освітню галузь "Технологія". Розробка Державного стандарту загальної середньої освіти викликала необхідність критичної оцінки змістового наповнення галузі, відповідності її функцій суспільному поступу та визначення виважених підходів до оновлення.

Безперечно, галузь вимагає оновлення, адже зменшення кількості годин у проекті нового Базового навчального плану загальноосвітніх навчальних закладів унеможливує традиційний зміст трудового навчання учнів, до того ж існує чимало інших чинників.

Нинішня система трудового навчання формувалася протягом минулого століття. Не можна заперечувати факт впливу суспільних процесів. Теоретики шкільної освіти керувалися потребами побудови індустріального суспільства, де була потреба у фахівцях промислового виробництва. В 20-30-х роках минулого століття в країні різко зріс попит на кваліфікованих робітників: верстатників, слюсарів, столярів, швачок тощо. Це зобов'язало загальноосвітню школу готувати учнів до таких професій; зміст трудового навчання в 5-9-х кла-

сах пов'язувався з матеріальною сферою виробництва, яка домінувала у державі. Та ж ситуація була і в 50-80-ті роки. Тільки забезпеченню побутових потреб не надавалось належного значення, сфера лишалась малорозвиненою. Поширеною була думка, що кожна людина повинна забезпечувати себе самотужки: будувати житло, майструвати, ремонтувати, шити, не говорячи вже про заготування продуктів харчування. Згадаймо, скільки часу жінки після трудової зміни витрачали на вирішення побутових потреб. На таку підготовку і спрямовувався зміст трудового навчання під гаслами соціалізації особистості. В усьому світі ця сфера розширюється, набуває індустріальних масштабів, вивільняючи час на відпочинок. За прогнозами соціологів розвинених країн світу в найближчому майбутньому зайнятість у сфері матеріального виробництва займатиме не більше 20%, а решта – це послуги, інформаційна, управлінська та інші види діяльності. В цій ситуації напрошується питання – навіщо формувати в учнів трудові навички, які навряд чи знадобляться за межами школи?

Наведені приклади змушують замислитись над відповідністю змісту, так званої, обслуговуючої праці і назвою. Реалії життя свід-

чать, що сфера обслуговування не зводиться лише до швейної справи та кулінарного мистецтва.

Варто згадати, що останнім часом через фінансові труднощі шкільні навчальні майстерні практично не поповнюються навчальним обладнанням. За неофіційними даними більше половини шкіл в Україні не мають належної матеріальної бази для проведення занять з трудового навчання. Про це говорять дані Міністерства освіти і науки, за якими забезпеченість приладдями та обладнанням для практичних занять з фізики, хімії, біології становить від 13% до 40%. Тому примарні сподівання, що у найближчі десятиліття (саме десятиліття, а не роки) шкільні майстерні наповняться новими верстатами та ін. Можна почути думку, що хтось навмисне знищує навчально-матеріальну базу трудового навчання, але чомусь не беруться до уваги незворотні процеси старіння, зношування.

В школах з жалюгідною матеріальною базою уроки трудового навчання перетворювались на залучення учнів до діяльності, яка не мала нічого спільного з навчанням. Сумнівною ставала розвиваюча та виховна спрямованість таких уроків. Звісно, якщо керівник навчального закладу закривав на це очі, то вчителю було зручно саяк-так проводити уроки, але коли директор школи або включав уроки до навчального плану, то вчитель намагався привернути увагу скаргами про утиски. Так не може продовжуватись.

Продуктивна праця (за деяким винятком) зводилася до виконання учнями невігідних для виробництва видів робіт. Учні виконували прості монотонні операції або елементарні виробничі роботи типу кріпильних деталей з різьбою тощо. З точки зору формування трудових прийомів і навичок, в певній мірі, це було виправдано, але виховна та розвиваюча спрямованість такої продуктивної праці була сумнівною. На жаль і зараз трапляються випадки, коли вчитель пишається великим задоволенням подібного характеру.

Мабуть, саме такі обставини зумо-

вили уявлення про трудове навчання як другорядний навчальний предмет. Попередній етап стандартизації практично не вніс жодних змін у зміст трудового навчання — він лишився традиційним. Головні зусилля розробників спрямовувались на спроби довести, що трудове навчання — повноцінний загальноосвітній навчальний предмет, спрямований на реалізацію загальношкільних завдань. Намагання не дали бажаного результату, відбулося суттєве скорочення годин на освітню галузь в цілому.

Доречно звернути увагу ще на одну обставину. Назріла суперечність між звичним змістом трудового навчання, і тим, що учні бачать навколо. На уроках трудового навчання їх примушують оволодіти операціями і трудовими прийомами ручної обробки матеріалів, які практично не застосовуються у виробничій діяльності. Стрімкий прогрес технологій обробки конструкційних матеріалів привів до появи на виробництві верстатів з числовим програмним керуванням, автоматизованих ліній, оброблювальних центрів, робототехніки тощо. Нові конструкційні рішення в багатьох сучасних виробках приводять до зміни традиційних підходів у використанні способів обробки матеріалів. Так і в побутовій діяльності — в домашніх умовах стали доступними інструменти, матеріали і технології недосяжні для школи. Не секрет, що рівень технічної підготовленості учнів за межами школи часто перевищує пропоноване навчальними майстернями.

Присутній і моральний аспект. Як би ми не переконували учнів з приводу соціальної важливості професій токаря, фрезерувальника, слюсаря, теслі і т.ін., але стан матеріальної бази швидше викликає відразу, ніж цікавість.

Наведені міркування мають підґрунтя. Упродовж останніх років нами було опитано біля 2000 учнів 5-10-х класів міських і сільських шкіл різних регіонів України з метою виявлення їхнього ставлення до уроків трудового навчання.

ПОГЛЯД ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ НА СВІЙ ПРЕДМЕТ

Чому предмет “Трудове навчання” називають скорочено “праця”? Причому таку назву предмета можна почути як серед батьків і їх дітей, так і серед вчителів – предметників, навіть, директорів шкіл. Вже давно цей предмет перестав бути просто “працею”.

Трудове навчання сьогодні – єдиний предмет у навчальному плані, який поєднує в собі знання з інших предметів. Більшість уроків можна розглядати як інтегровані. Більше того, найчастіше учні отримують інформацію з того чи іншого предмету набагато раніше, ніж починають опановувати за програмою даного предмету. І ці знання дає учневі саме вчитель трудового навчання. Той факт, що предмет “Трудове навчання” останній у навчальному плані для шкіл, означає не що інше, як те, щоб опанувати програмовим матеріалом з предмету, необхідно мати знання майже з усіх вищезазначених предметів.

Слід зауважити, що в Україні останній підручник було випущено у 1998 році. Після цього у програму кілька разів вносили зміни та доповнення. Були впроваджені й нові програми для 5 – 9-х класів, але підручників і досі немає. Вчителів для підготовки до уроку необхідно дібрати, переглянути літературу на рівні наукового співробітника, причому з основ різних наук. От і зараз ми всі чекаємо на зміни. Так, вони потрібні і необхідні. Так, наше життя змінюється, змінюється виробництво, змінюється наше оточення, змінюються технології. Так, учні повинні навчатись на сучасній інформації, на сучасному обладнанні. Може, дешевше їх цьому не навчати? До цього веде і зменшення кількості годин у 5, 6, 9-х класах за новими стандартами. Директорам шкіл не доведеться вишукувати кошти на поповнення та “осучаснення” майстерень.

Варто, мабуть, розглянути цю проблему з іншого боку.

1. Учні отримують ґрунтовну інформацію щодо професій у сучасному суспільстві тільки на уроках з трудового навчання. Серед них є професії юристів та економістів, але більше уваги приділяється все-таки професіям виробничої сфери, які стали занедбаними, забутими сьогодні. Такий висновок можна зробити з того, що в Києві, перестали виготовляти тканину та відповідно навчати цьому спеціалістів. Магазили з продажу тканин переповнені виробами з Китаю, Індонезії, Італії, Франції, Кореї, Німеччини тощо. Серед них зустрічаються непогані, решта – непотріб. І ми все це купуємо. При всьому тому, що в нашому місті було два комбінати з виготовлення тканин, один з яких – високоякісних натуральних. А найцікавіше

Аналіз результатів опитування виявив складну картину: в 5-9-х класах обох типів шкіл в учнів знижується інтерес до уроків трудового навчання. Особливо непокоїть стан міських школярів. Так, якщо в 5-х класах сільських шкіл інтерес до уроків відзначається в 47,5% учнів, то в 9-х класах цього типу шкіл – лише в 13%. У 5-х класах міських шкіл інтерес до уроків – у 58% учнів, у той час як у 9-х класах міських шкіл інтересу до уроків праці не вдалося виявити у жодного учня.

Від 5 класу до 9-го спостерігається різка зміна ставлення учнів до трудового навчання, вимог до змісту уроків праці. Зміна цих вимог, на нашу думку, нерозривно пов'язана з розумовим розвитком школярів, з соціальною зрілістю та умінням співставляти зміст уроків з реаліями навколишнього оточення. Такий висновок в певній мірі підтверджується динамікою ставлення учнів до уроків трудового навчання. П'ятикласникам уроки праці подобаються, бо учні “можуть самостійно робити корисні речі”, “уроки праці розвивають працелюбність”. Семикласникам подобається процес роботи на верстатах і майстрування корисних речей з металу та дерева. Більшість учнів старших класів уроки праці не задовольняють тому, що “не дають достатніх знань про сучасну техніку” і не розвивають технічної творчості.

Учні старших класів висувують більш високі вимоги до змісту уроків трудового навчання, їхньої інформативності. Байдуже і на-

віль негативне ставлення учнів до трудової підготовки у старшому віці можна пояснити невідповідністю рівня трудового навчання росту пізнавальних можливостей учнів; вони висувують пропозиції щодо вдосконалення трудового навчання шляхом включення у зміст основ сучасної механіки, електронної техніки й автоматики, дизайну, проектної діяльності, основ ринкової економіки, ускладнення змісту робіт з самостійного конструювання.

Часто опоненти відстоюють позицію, що саме така система готує учнів до майбутньої трудової діяльності. Не слід забувати, що ми живемо в умовах інформаційного суспільства, в якому переважає розумова праця. То невже старанна робота учня на уроках, наполегливе поглиблення знань в позанавчальний час не є трудовою діяльністю?

Наведений приклад критичного стану галузі не заперечує потреби трудової підготовки учнів. Прищеплювати повагу до праці, як життєвої потреби людини, залишається важливим завданням. Певно, марно переконувати, що за кілька уроків фізкультури можна досягти суттєвих зрушень у фізичному розвитку учня, так і у формуванні позитивного ставлення до праці. Щоденна праця, що ґрунтується на здібностях, відповідає захопленням та інтересам – ось що важливе.

Окреслені проблеми вказують на кризову ситуацію – існуючий стан предмету потребує докорінних зрушень, а стереотипи заважають цьому; для багатьох

те, що Київський інститут декоративно-прикладного мистецтва готує спеціалістів з дизайну тканин. Цікаво для кого? І таких прикладів можна навести багато.

2. Хіба можна нехтувати таким важливим на сьогодні питанням, як патріотичне виховання? Мова іде не про те патріотичне виховання, яке базується на підготовці захисників Батьківщини, а про історичні надбання, які ми маємо за час існування України. Це ж наша історія. Відомо, що народ, який не знає своєї історії, не має майбутнього. Невже всі ми забули, що наші пращури зданен займалися вишиванням, гончарством, різьбленням, ткацтвом, в'язанням тощо. Невже на уроках історії або біології дітей навчатимуть цьому? Невже батьки навчатимуть цьому дітей, особливо у великих містах? Практика показує, що за умови правильного підходу та відповідної мотивації сучасні дівчата такого мегаполісу, як Київ, із задоволенням вишивають подарункові та весільні рушники, кожен з яких є витвором мистецтва. Причому це стосується учениць старших класів. А той факт, що народні традиції для оздоблення одягу все частіше можна зустріти в показах сучасних колекцій одягу не тільки українських дизайнерів, а й зарубіжних показує необхідність пропагування історичного надбання нашого народу.

3. На уроках трудового навчання під час виготовлення того чи іншого виробу в дитини працюють обидві руки, а це означає, що працює дві півкулі головного мозку. Отже, особистість розвивається найбільш повно. Практика давно показує, що дитина, яка має гарні показники з інших предметів, показує прекрасні результати і в трудовому навчанні. Хоча раніше панувала думка, що діти з поганою успішністю саме на трудовому навчанні видають класні показники. На жаль, це не так. І цей факт ще раз доказує всебічність предмету "Трудове навчання". Бувають, звісно, виключення, але найчастіше добре з програмою справляються ті діти, які встигають з інших предметів. В даному випадку уроки трудового навчання сприятимуть не тільки всебічному розвитку дитини, а й формуванню навичок роботи за інструкційними картками, пошуку матеріалів у додатковій літературі.

4. Так, матеріальна база шкільних майстерень вже давно застаріла. Та хіба в цьому вина вчителів трудового навчання? Багато з них давно вже опанували нову техніку, нові інформаційні технології і з задоволенням використовували б їх на своїх уроках (про це свідчать і статті в журналах, спілкування з учителями, випуски методичних порадників). Але марно сподіватись, що з виходом нових стандартів щось зміниться на краще. Предмет як тримався на ентузіазмі вчителя, так і буде триматись на ньому. І в тих школах, де директори шкіл розуміють важливість і майбутність цього предме-

ту, там можна очікувати якихось змін. Про це говорить і той факт, що навіть великі швейні підприємства з невеликими річними оборотами не можуть собі дозволити сьогодні оновлювати техніку. Скажімо, швейне підприємство з пошиття одягу "Дана" останній раз оновлювало парк швейного обладнання у 1988 році.

5. За програмою ми повинні формувати у дітей не тільки знання, а й уміння. Звісно, якість опанування учнями знаннями та вміннями прямопропорційна їх кількості. Причому, це враховується навіть при будівлі шкіл. Майже всі майстерні (і в старих, і в нових школах) розраховані на 20 учнів. Але дійсність така, що знов таки з метою економії в майстерні може одночасно перебувати 25 і більше учнів, що в свою чергу призводить до зниження якості викладання, а найголовніше – до загрози здоров'ю та життю дітей. Виникає питання до наших економістів: На чому економите? На майбутньому? На історії? На житті і здоров'ї дітей? Чи варта цього така економія?

6. У своїй статті В. Сидоренко зазначає, що зацікавленість предметом у дітей старших класів знижується. Здається, це дещо перебільшення. Зрозуміло, що дані наведені на основі анкетування учнів. Але так само відомо, що такого плану анкетування в деяких школах проводили в класах, де діти вже визначились зі своїм майбутнім і обрали класи з поглибленим вивченням історії, іноземної мови, математики, фізики тощо і зосередились на окремій дисципліні. Все це зумовлено сучасністю, поглядами на майбутнє дитини – всі вони збираються після закінчення школи вступати в той чи інший навчальний заклад, де мають складати вступні іспити. А іспит з предмету "Трудове навчання" складають тільки в педагогічні університети на індустріально – педагогічний факультет. В інших установах цей предмет відсутній. А Всеукраїнські олімпіади з трудового навчання найбільш повно показують творчий потенціал старшокласників, їх прагнення до створення прекрасних речей.

Всі вчителі трудового навчання з занепокоєнням чекають на зміни у державних стандартах. Яку назву надалі отримає цей предмет? Яким змістом буде його наповнено? Чи будуть видаватися навчально-методичні посібники відповідно до нового змісту? Як все це вплине на матеріально-технічне оснащення майстерень? Та багато інших питань. Але все таки ми сподіваємось, що трудове навчання в тому чи іншому вигляді буде існувати і посідати першу сходинку в переліку навчальних програм.

Ірина Ходзицька,
вчитель-методист ЗСШ № 243, керівник
методоб'єднання вчителів трудового навчання
Підільського району м. Києва,
методист-кореспондент

вчителів зміни небажані. Але суспільний поступ незворотній, його не зупинити.

Наведені міркування переконливо свідчать, що назріли підстави переглянути зміст трудової підготовки учнів. Але важливо при цьому не помилитися, бо помітнішими стають пропозиції замінити фізичну працю школярів інформаційними комп'ютерними технологіями. Проте не слід забувати, що таке захоплення замінить дітям 10-15 років реальний світ на віртуальний, це в свою чергу призведе до формування спотворених уявлень про навколишню дійсність.

Таким чином, треба замислитись над переорієнтацією та оновленням змісту трудового навчання відповідно до вимог суспільного прогресу. Важливо, щоб це не зводилось до незначних косметичних змін і необґрунтованих спроб запозичити чужий досвід (як це відбувалося на попередніх етапах творення стандарту).

Як закономірна реакція на необхідність переорієнтації і оновлення звичної системи трудового навчання учнів загальноосвітніх шкіл став проект Державного стандарту освітньої галузі "Технологія". Головна мета освітньої галузі "Технологія" полягає у формуванні технічно, технологічно і комп'ютерно освіченої особистості, підготовленої до життя й активної трудової гуманістичної і природо-відповідної перетворюючої діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства. Акценти в трудовій підготовці учнівської

молоді повинні переміститися від фактично ремісничого навчання на формування та розвитку ініціативи, творчого пошуку, інтелектуального наповнення всього змісту трудового навчання, створення реальних умов для реалізації індивідуальних можливостей особистості кожного учня.

Важливо усвідомити, що “Технологія” повинна стати інтегративною освітньою галуззю, яка синтезує в собі наукові знання з математики, фізики, хімії, біології, дизайну, економіки, основ правознавства і показує їх прояв в роботі промисловості, сільського господарства, енергетики, транспорту, зв’язку, будівництва, сфери надання послуг, ведення домашнього господарства, культури побуту, інших напрямків діяльності людини. Це в свою чергу буде сприяти посиленню мотивації учнів до вивчення інших предметів.

В основу змістових ліній освітньої галузі покладено проектно-технологічну та інформаційну діяльність, яка інтегрує всі види сучасної діяльності людини: від появи творчого задуму до реалізації готового продукту. Мета вчителя трудового навчання не лише навчити кожного учня сукупності трудових операцій та прийомів, а формувати технічно освічену особистість, здатну швидко адаптуватися до стрімких змін у сучасному техногенному середовищі – мова повинна йти не про звичне трудове навчання, а про початкову технічну освіту як невід’ємний компонент сучасної загальної середньої освіти.

Яким же шляхом можна вирішити окреслену проблему? Цілком очевидно, що напрошується необхідність створення принципово нового навчального предмету технокультурного спрямування для 5-9-х класів загальноосвітньої школи, покликаного забезпечити можливість оволодіння учнями знань про способи і засоби перетворення навколишньої дійсності, навчити застосовувати в практичній діяльності одержані при вивченні інших загальноосвітніх предметів знання. Тому змістове наповнення нового

предмета повинно спрямовуватись на формування уявлень та знань про перетворюючу діяльність людини, яка в сучасних умовах пронизує весь її життєвий простір: побут, розваги, навчання, виробничу сферу, управління. Вона визначає місце людини у природі і суспільстві, рамки її втручання у природні процеси. Центральне місце в знаннях про перетворюючу діяльність повинна зайняти техніка як загальнокультурна парадигма, що забезпечує єдність матеріальної і духовної культури, взаємозв’язок усіх видів культури (трудової, правової, моральної, художньої та ін.), а також обумовлює необхідність виділення універсальної культури, що цементує суспільство зсередини.

Виходячи з цього, новий зміст повинен забезпечити формування:

- уявлень про різноманітність видів перетворюючої діяльності, про наслідки їх впливу на особистість, культуру, природу і суспільство, про еволюцію техногенного середовища;
- умінь оцінювати стан техногенного середовища, орієнтуватися в ньому, розуміти необхідність запобігання впливу негативних наслідків техногенної діяльності на людину, природу і суспільство;
- знань про техніку як результат інтегрованої пізнавально-перетворюючої взаємодії людини і природи. Результатом цього може стати розуміння техніки як засобу пізнання і впливу на життєве середовище людини;
- знань про загальнонаукові закономірності в технічних об’єктах і процесах, які заповнюють навколишній простір людини. Такі знання можуть стати основою для розуміння будови технічного об’єкта чи можливості процесу, пояснити принцип його дії та запропонувати можливості для вдосконалення;
- умінь прогнозувати і проектувати процеси, об’єкти і засоби перетворюючої діяльності відповідно до заданих умов їх функціонування;
- умінь планувати власну технічну діяльність, дотримуватись норм та правил технічної культури і культури праці.

Можна стверджувати, що окреслені вимоги до змісту трудового навчання стануть основою технічної орієнтації школярів, формування у них

трудо­вих компетенцій, необхідних для опанування обраної сфери профільного трудо­вого навчання у стар­шій школі. Оновлений зміст трудо­вого навчання забезпечить формування технічної культури і культури праці, необхідних кожній людині у повсяк­денному житті, навчальній та трудо­вій діяльності.

Є передумови сподіватись, що нова орієнтація змісту трудо­вого навчання сприятиме подоланню у май­бутніх поколінь поширеного сьогодні технократичного способу мислення. Повинні змінитися аксіологічні уста­новки стихійного характеру технічно­го освоєння дійсності таким чином, щоб пріоритетність мали екологічні, гуманістичні, власне людські виміри буття. Насамперед це стосуватиметься тих, хто буде розробляти і впро­ваджувати нові технічні засоби перет­ворюючої діяльності.

Новий за своєю сутністю навчаль­ний предмет дасть можливість відоб­разити у змісті технологію не тільки як спосіб практичного перетворення природи, суспільних відносин, але й як спосіб формування світу людської культури. Тобто, стане можливим висвітлення технології як цілеспрямо­ваного організованого процесу транс­формації природних об'єктів у світ матеріальної культури суспільства.

Основою побудови оновленого змісту навчання повинна стати про­ектно-технологічна діяльність, яка інтегрує всі види сучасної діяльності людини: від появи творчого задуму до реалізації готового продукту. Під проектом в даному випадку слід роз­уміти самостійну завершену творчу роботу, виконану під керівництвом учителя. Виконання проектів слід розглядати як серцевину трудо­вого навчання учнів. В усьому світі прий­нято вважати, що виконання проєк­тів – шлях до практичного втілення знань та вмінь учнів, до творчого розвитку школярів. Робота над про­ектом містить ряд етапів: вибір теми з допомогою вчителя, аналіз можли­востей виконання проєкту, збір необ­хідної інформації (посібники, журна-

ли, ЕОМ), висування ідеї проєкту, її дослідження, планування, організація і виконання роботи, самооцінка та захист.

Проектно-технологічний підхід допоможе уникнути жорсткої регла­ментації наповнення змісту навчаль­ної діяльності учнів.

Характерною рисою оновленого змісту трудо­вого навчання повинна стати особистісна орієнтація. Свід­ченням цього є змістові лінії проєкту Державного стандарту:

- людина в технічному середовищі;
- технологічна діяльність людини;
- соціально-професійне орієнтування людини на ринку праці;
- графічна культура людини;
- людина та інформаційна діяльність;
- проєктна діяльність людини у сфері матеріальної культури.

Попереду відповідальна робота по створенню нової навчальної програ­ми. Її укладачі прагнуть якнайповні­ше використати все краще з досвіду попередніх програм трудо­вого навчання, зокрема, технології обробки конструкційних матеріалів, тканин, харчових продуктів, електромонтажні роботи, орієнтація іде на реальну навчально-матеріальну базу шкіл, досвід трудо­вого навчання за кордо­ном, в тому числі, проєктів.

У школах з належними умовами (в першу чергу навчально-матеріальна база) за рахунок варіативної складо­вої програми доречно залишити тра­диційні уроки трудо­вого навчання.

Нові підходи до оновлення змісту трудо­вого навчання в загальноосвіт­ній школі викличуть необхідність ви­рішення багатьох проблем підготовки вчителя трудо­вого навчання, які загострилися і обговорюються останнім часом.

Порушені питання непрості. Хо­четься сподіватися, що вони започат­кують дискусію, це призведе до прийняття виважених рішень, допо­може зайняти належне місце освітній галузі "Технологія" в структурі Базо­вого навчального плану загальноос­вітньої школи, підніме авторитет тру­дового навчання школярів у суспіль­ній свідомості.

ЦІННІСНО-СМИСЛОВІ НАСТАНОВИ ОСОБИСТОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Педагогіка
школи

Однією з найактуальніших проблем сьогодення є пошук наукових підходів до розкриття внутрішнього світу людини, до її соціокультурної та морально-духовної сутності. Відомо, що всі процеси, які відбуваються в кожній цивілізованій державі органічно пов'язані з певним типом особистості, який суттєво впливає на рівень розвитку економічних, політичних і соціокультурних явищ. Від того, який тип особистості буде превалювати у суспільстві залежить його стан і благополуччя.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасна соціокультурна ситуація, що склалася в Україні і країнах ближнього зарубіжжя характеризується багатьма протиріччями. Як свідчить аналіз цієї ситуації, одним з найбільш серйозних протиріч є протиріччя між постановкою завдань з боку суспільства щодо гармонійного і духовного розвитку особистості і наявним станом реалізації цих завдань, який свідчить про утвердження пріоритету матеріальних цінностей над духовними. Проголошення демократичних принципів життя обумовили прагнення кожної особистості до свободи, як основної категорії гуманістичного суспільства. Проте свобода, яка не підкріплюється від-

повідальністю, приводить до сваволі.

Ми сьогодні є свідками цих протиріч. Так, суспільство, проголошуючи ідеали фізичного та морального здоров'я нації, в той же час через засоби масової інформації рекламує культ алкогольних напоїв, сексуальних утіх, вседозволеність, владу сили, грошей, що негативно впливає на формування у сучасної молоді вічних ідеалів людяності і гармонійності.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Для того, щоб запобігти негативним впливам засобів масової інформації та різним проявам антикультури на свідомість і почуття учнівської і студентської молоді, необхідно створювати умови для формування у неї системи усталених цінностей, які визначають характер діяльності і вчинків кожної молодої людини. Сукупність суттєво значущих для людства цінностей складають сенс людського життя і проявляються в таких усталених психічних утвореннях, як настанови.

Ця публікація спрямована на розкриття психологічних засад ціннісно-смислових настанов особистості і механізмів (шляхи) їх утворення.

Тетяна АНТОНЕНКО

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри юридичної психології, судової медицини та психіатрії Луганської академії внутрішніх справ ім. 10-річчя незалежності України

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблема настанов плідно розроблялася в різні часи науковими школами і провідними вченими. Особливо значущими є розробки наукової школи Д. Узнадзе (Ш. Надирашвілі, А. Шерозія, А. Прангішвілі та ін.). Висновки їх досліджень зводяться до тези, що настанова передує і визначає будь-які форми психічної активності особистості. Ними була розроблена концепція первинної та цілісної настанови особистості. На їх погляд, настанова відбиває взаємовідношення між дійсністю та індивідуумом, при цьому акцентувалася увага на тому, що зміст свідомості можна пояснити на основі настанови та несвідомого психічного.

У психологічній науці, в тому числі і зарубіжній, знайшли своє відображення проблеми співвідношення діяльності і настанови (О. Леонтьєв, А. Запорожець, О. Лурія); зв'язок настанови з поведінкою, з емоціями, з процесом пізнання; рівнева природа настанов; зв'язок несвідомого, діяльності і настанови (О. Асмолов, Ф. Василюк, Г. Вілюнас, Д. Леонтьєв, Ф. Зімбардо, М. Ляйппе тощо).

Існує контекстуальна різноманітність змісту поняття “настанова”. Так, О.М. Леонтьєв розуміє під настановою “особистісний смисл”, В.О. Ядов — “диспозицію”, Л.І. Божович — “внутрішню позицію особистості”. Г. Л. Смирнов вважав, що генералізуючим початком, що охоплює всі сфери, всі поверхи людської психіки від потреб до ідеалів є спрямованість особистості. Саме спрямованість особистості, як підкреслювали Л.І. Божович і Г. Л. Смирнов, визначає її соціальну і духовно-моральну цінність.

Найбільш усталеними у сучасній психологічній науці є такі визначення настанови: “настанова — вищий рівень організації “людських сутнісних сил”; “настанова соціальна — це відносно стійка у часі система поглядів, уявлень про об'єкт або подію, су-

купність пов'язаних з ними емоційних станів, що спонукають до певних дій” [8, с. 382]. У цих визначеннях, на наш погляд, відсутній інтегративний підхід, який дозволяє розглядати настанови у цілісному, концентрованому вигляді. При традиційному підході важко виявити одиницю виміру рівня утворення настанови, що утруднює процес формування нових настанов.

ОСНОВНИЙ МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі становлення і розвитку особистості величезного значення набувають цінності та смисли людського буття, які закріплюються у свідомості людей у вигляді інтересів, ідеалів і складають підґрунтя для утворення настанов.

Настанова визначає місце і значущість кожної окремої людини в соціумі з одного боку, а з іншого — її морально-духовну зрілість, яка впливає на її внесок у духовну та матеріальну культуру людства, визначає вектор власного удосконалення і програмування особистісної долі.

Найчастіше в психологічній літературі зустрічається термінологія, що відбиває характеристику настанов особистості в контексті її смислової або ціннісної спрямованості. Проте дослідження останніх років проблем настанов у зарубіжній та вітчизняній психології свідчать про значний інтерес до інтегрального їх бачення. Наше сьогодення, що визначається загальнонауковими тенденціями інтеграції міждисциплінарного поля, увагою до природи людини не тільки як біосоціальної істоти, а й духовно-моральної особистості значно актуалізує потребу у дослідженні на теоретичному та практичному рівнях проблеми ціннісно-смислових настанов у шкільної та студентської молоді.

Особливої значущості ця проблема набуває в юнацькому віці, коли йде активний процес формування системи ціннісних орієнтацій, професійного вибору, соціальної позиції, життєвих принципів, накопичується

моральний досвід. Навіть після обрання професії творення настанов особистості не втрачає своєї актуальності, а навпаки ще більше посилюється. Це обумовлене об'єктивною потребою в гармонізації особистісних і професійних якостей, що є гарантом духовності особистості, її професійної компетентності і творчої самореалізації.

Близькою до нашого бачення ціннісно-сміслових настанов є точка зору Ф. Зімбардо і М. Ляйппе, які всебічно розкрили специфічні сутнісні особливості настанов. Вони вважали, що настанова — це ціннісна диспозиція стосовно одного чи іншого об'єкта. Це оцінка чогось або когось за шкалами “приємно — неприємно”, “корисно — некорисно” або “добре — погано”. Вони підкреслювали, що наші оцінки взаємин з оточуючим світом відбивають наші настанови. На їх думку, настанова має диспозиційний характер в тому розумінні, що є благонабутою, засвоєною шляхом навчання тенденції думати про будь-який предмет, людину або проблему певним чином [1, с. 45]. Розглядаючи настанову як комплексне утворення — настановчу систему, що складається із взаємопов'язаних окремих елементів: когніцій, поведінки, поведінкових інтенцій, афективних реакцій Ф. Зімбардо і М. Ляйппе підкреслили їх вплив на пізнавальні процеси, афективні реакції, на утворення поведінкових намірів, на майбутню поведінку. Настановча система особистості є визначальною по відношенню до “сценаріїв життєвого шляху” (Е. Берн), тому що вона як ціннісна диспозиція складає систему оцінних суджень.

У такому контексті нас приваблює можливість інтегративної оцінки сукупності настановних компонентів, які складають сутнісну специфіку настанови як психологічного явища.

Осмислення ціннісної сутності настанов приводить нас до думки про ціннісне ставлення до світу і, власне, до його цінностей. Доречно послатися на погляди Е. Шпрангера стосов-

но шести типів способу життя (теоретичний, економічний, естетичний, соціальний, політичний, релігійний), які він розглядав як цінності світу.

Обґрунтування цих поглядів і їх подальший розвиток ми знаходимо у Г. Оллпорта. Кожний з названих типів способу життя має свій пріоритет цінностей. Так, наприклад, для теоретичного типу цінністю є систематизація і упорядкованість знань про світ; для економічного типу вищою цінністю є корисність; для естетичного типу вищими цінностями є форма і гармонія; для соціального типу — любов до народу; для політичного типу — влада, боротьба; для релігійного типу — досягнення найвищої єдності.

Ціннісна сутність настанови за Г. Оллпортом визначається тими цінностями, яких дотримується особистість. Вільний вибір кожним індивідом системи цінностей скеровується інтересами, ідеалами, світосприйняттям, світовідношенням. Тому стає зрозумілою залежність когнітивної настанови від системи цінностей, прийнятих особистістю і співвідношення настанови і цінності: настанова виступає як форма, а цінність, як зміст.

Суттєво значущим для розуміння сутності ціннісно-сміслових настанов є положення Г. Оллпорта про органічний зв'язок цінностей як змісту настанови та інтересів особистості, як самої суті життя. Він, користуючись визначенням Уайтхеда цінності як “категорії значущості”, а не “категорії знання”, особливо наголошував на тому, що “цінність — це якийсь особистісний смисл” [6, с. 133]. Тому стає зрозумілим поєднання категорій цінності і особистісного смислу у визначенні такого поняття як ціннісно-сміслового настанови.

Виходячи із такого контексту розуміння цінності як особистісного смислу, дослідники розкривають психологічний механізм набування цінностей особистістю. Цим механізмом є процеси інтеріоризації і екстеріоризації в результаті яких відбувається трансформація зовнішніх впли-

вів в особистісну систему “Я” і відтворення цієї системи “Я” в поведінці і діяльності особистості.

Для того, щоб особистість набула будь-яку цінність необхідно враховувати наявність у неї інтересу, який є своєрідною необхідною умовою творення ціннісно-сміслових настанов.

Узагальнюючою стосовно ціннісно-сміслових настанов є думка Г. Оллпорта про те, що “інтерес спрямовує увагу, цілі обумовлюють смисли, і, перш за все, віра наповнює життя енергією” [6, с. 246].

По суті це є формула, або психологічний механізм набуття цінностей, які існують у формі настанов. Використання цього психологічного механізму є необхідною передумовою духовно-морального розвитку особистості сучасної учнівської молоді. Від того на чому зосереджується увага молодих людей залежить підкріплення або спад інтересу особистості до певних явищ, предметів тощо. Маніпулюючи інтересами, які притаманні найбільш саме юнацькому віку (проблема взаємовідносин між статями, проблема самоствердження, проблема оволодіння комплексом соціальних ролей дорослої людини, зміна потребнісно – мотиваційної сфери та ціннісних орієнтацій) засоби масової інформації, мікро соціум, зосереджують увагу на зовнішньо-привабливих ідеалах. Тому важливим завданням середньої і вищої школи є створення умов для спрямування уваги на загальнолюдські й національні культурні цінності, для розвитку простору соціально і особистісно значущих інтересів учнівської молоді.

Одним із центральних компонентів психологічного механізму утворення ціннісно-сміслових настанов є вибір юнацтвом цілей, в яких вони бачать смисли свого життєспрямування. Сьогодні нас не може залишати байдужими знецінення у суспільстві споконвічних моральних почуттів, які визначають приналежність людини до культурно-історичних традицій свого народу – почуття патріотизму, власної, національної гідності. Ста-

тистичні дані свідчать про значний відтік елітної в інтелектуальному плані молоді за кордон, що обумовлене їх психологічним станом зневіри у майбутнє своєї держави. У сучасної молоді більш сформований мотив уникнення невдач, що веде за собою прагнення не долати труднощі, а всіляко їх уникати.

У результаті нашого дослідження ми можемо констатувати, що у виборі життєвих цілей існує певна ієрархія цього вибору: економічна незалежність; матеріальний достаток і благополуччя; робота, яка приносить моральне задоволення і матеріальне забезпечення; здоров'я; повноцінна сім'я; прагнення до задоволення естетичних потреб (подорожі за кордон, красивий змістовний відпочинок, спілкування з високим мистецтвом тощо).

Цілі, які висуває перед собою особистість можуть бути реалізованими при наявності віри у себе, у свій успіх, у свої природні здібності, яка відбиває наявність настанови відносно власного “Я”. За її відсутності у особистості виникає почуття невпевненості у собі, можливі комплекси меншовартості, що приводить до несподіваних вчинків і зухвалої поведінки. Велика роль у творенні позитивної настанови до себе належить педагогічним колективам навчальних закладів.

Якщо розглядати категорію віри як духовно-моральну рису особистості, то вона недостатньо вивчалася у психологічній науці. Чільне місце проблема займала у роботах філософів-космістів (М. Бердяєв, В. Вернадський, М. Лосський, В. Соловйов, П. Сорокін та інші). В наш час Г. Померанц привернув увагу сучасників до необхідності звертатися до віри, як релігійної категорії, яка спрямована не на зовнішні атрибути життя, а на потаємний внутрішній світ – вісь усього життя [9, с. 53]. Ми поділяємо точку зору тих вчених (Г. Померанц та ін.), які вважають, що релігійність це не стільки і не тільки приналежність якійсь релігійній конфесії, а глибина

духовного змісту внутрішнього світу людини.

На наш погляд, віра є одним із фундаментальних компонентів, що утворюють систему ціннісно-смыслових настанов особистості.

Таким чином, продовжуючи роздуми Г. Оллпорта стосовно ціннісно-смыслових настанов і механізмів їх творення, слід підкреслити, що сучасна старша і вища школа повинна вести цілеспрямовану роботу з учнівською молоддю щодо розвитку їх пізнавальних, духовно-моральних, художньо-естетичних інтересів, мотиваційно-потребнісної сфери, створення умов для усвідомлення на ціннісних підставах шляхів досягнення своїх цілей, тобто вибір шляхів досягнення цілі повинен зв'язатися з еталонами загальнолюдських цінностей. Причому, наскрізним мотивом цього процесу є опора на віру в свою внутрішню силу.

Розглядаючи проблему ціннісно-смыслових настанов особистості, не можна лишити поза увагою погляди вчених, які намагаються знайти ту потаємну вихідну точку, яка визначає свободу вибору кожним індивідом саме тієї або іншої цінності. Так, наприклад, К. Юнг, який ввів в психологію поняття індивідуалізації, вважав, що процес розвитку особистості здійснюється не стільки під впливом соціальних факторів, скільки під впливом власної самості; представники гуманістичної психології (А. Маслоу і К. Роджерс) вважали, що людина повинна стати олюдненою, задовольняючи свої потреби і метапотреби (А. Маслоу), змінюючи свій внутрішній (психологічний) світ, який К. Роджерс образно називав “островом усередині себе”. Під цією зміною К. Роджерс розумів гармонізацію відносин особистості людини з її сутністю (внутрішнім аутентичним “Я”). Ця думка знаходить своє місце і в онтопсихологічній концепції людини А. Менегетті, згідно якої сприйняття своєї сутності може бути ілюзорним: “Ми існуємо в самих собі і нічого про себе не знаємо” [5, с. 60].

Включаючись в процес соціалізації і окультурення, особистість приймає на себе певні ролі, і цим самим позбавляє себе можливості бути самою собою, висвітлити свою людську сутність.

Ці положення дають підстави для пошуку власної людської сутності, на яку необхідно орієнтувати сучасну молодь. І саме ціннісно-смыслові настанови дають можливість досягнути власну людську сутність, яка потребує постійної внутрішньої роботи, що приводить до зміни акцентів цінностей в різні періоди життя, до створення власної системи цінностей.

Психологічний механізм внутрішньої роботи особистості (научіння), представлений в концепції А. Маслоу. В ній акцентується увага не на поведінкових змінах, а на зміні структури характеру. Реалізація концепції здійснюється на основі таких характеристик научіння:

- освітні наслідки унікальних (неповторних) і глибоких особистісних переживань;
 - афективність зміни, яка викликає досвідом, що повторюється;
 - конативні наслідки задоволення і фрустрації;
 - вплив деяких ривків раннього досвіду на формування настанов, очікувань і навіть філософських поглядів;
 - конституціональна обумовленість вибіркової сприйнятливості тих чи інших переживань [4, с.112 – 113].
- А. Маслоу підкреслив, що будь-яке научіння або навчання органічно пов'язане з процесом особистісного розвитку, як рух в бік самоактуалізації і за її межі.

Г. Оллпорт визначив умови формування настанов:

- інтеграція індивідом специфічного досвіду, який повторюється;
- формування різних реакцій на обставини, що мають зовнішню схожість, але різні культурні засади;
- травми, які примусовим чином приводять до формування певних

почуттів відносно певних обставин;

- адаптація, що викликає формування певного комплексу почуттів у певній ситуації.

Створення ціннісно-смыслових настанов впливає на розвиток спрямованості особистості, особистісного “Я”. Все, що має для людини інтерес стає привабливим для її пізнання, отримання позитивних емоцій, що в свою чергу закріплюється в психіці, стає навичками поведінки. Слід підкреслити, що у юнацькому віці ще зберігаються прагнення копіювати інших, хто представляє більшість. Тому особистісний вибір цінностей найчастіше співпадає з вибором більшості. Ще Ф. Ніцше підкреслював, що “потяг до стада старіший за походженням від тяжіння до “Я”. Кожна окрема особистість є найбільш юним із творін”.

На наявність соціального почуття (почуття спільноти) поряд з особистісним почуттям (прагнення до зверхності) звертав увагу і А. Адлер.

Це свідчить про необхідність утвердження в суспільстві, в малих групах учнівської молоді, колективах ідеалів загальнолюдських цінностей, які сприяють вибору і прийняттю цінностей особистістю.

У творенні ціннісно-смыслових настанов провідна роль належить ціннісним орієнтаціям. Ціннісні орієнтації – система ціннісного ставлення до оточуючого світу, природи, людей, культури тощо.

Проблеми цінностей у психологічній науці торкалися майже всі провідні психологи. Так, С. Л. Рубінштейн підкреслював, що цінність – це значущість для людини чогось в світі. До цінностей він перш за все відносив ідеал. С. Л. Рубінштейн розглядав природу виникнення цінностей, суть якої полягає у необхідності “зберегти відносно те, що кожний раз виникає, те що знімається і знову відновлюється протиставлення належного й існуючого, ідеалу та дійсності, і разом з тим подолати їх відокремлення, включити їх в єдиний,

об’єктивний процес життя” [10, с. 384].

До загально-усталених життєвих людських цінностей вчені відносять: “благоговійне ставлення до життя” у всіх його проявах (А. Швейцер); людина – найвища цінність; моральний закон у мені (І. Кант), внутрішнє моральне почуття (П. Д. Успенський); усвідомлення саморозвитку і самореалізації; екзистенціальне “Я” (І. Кон, О. Асмолов); культура вчинку.

Підкреслюючи роль цінностей в регуляції поведінки і внутрішніх умов регуляторної ролі цінностей, С. Л. Рубінштейн зазначив, що результатом діалектики життя людини є переоцінка цінностей. Актуалізація одних цінностей і відмова від інших є свідченням еволюції життєвих планів особистості.

Проблема цінностей та ідеалів безпосередньо зв’язана з культурою. С. Л. Рубінштейн підкреслював, що продукти культури уявляються “резервуарами”, в які люди відкладають протягом історії все найкраще. Але особливістю людських цінностей є не тільки та культура, якої досягло людство, а і цінність, яка прихована в самій людській сутності: “мудрість серця, тендітність людського життя, ранимість і вразливість людини, терзання та муки людського серця тощо”. Цю цінність С. Л. Рубінштейн називає радістю буття. Радість від самого факту свого існування.

Схожу думку висловлював А. Маслоу про самоактуалізованих людей, які життя сприймають як “цінність, привабливість і новизну” [4, с. 25].

Можна зробити прогноз стосовно пріоритетності власне сутнісних цінностей, що характеризують специфічність людського в особистості й визначають змістовну сутність (спрямованість творення) ціннісно-смыслових настанов.

Слід наголосити на ролі такого компонента в системі ціннісно-смыслових установок як переживання. О. М. Леонтьєв зауважував, що “самі переживання ... ще не відкривають суб’єкту своєї природи. Їх реальна

функція полягає лише у наведені суб'єкта на їх дійсне джерело, втім, що вони сигналізують про особистісний смисл подій, що розігруються у їх житті" [3, с.157].

На зміну ціннісно-смилових настанов суттєво впливає емоційно-почуттєва сфера особистості.

В психологічній літературі підкреслюється когнітивно-оцінна функція емоцій. Зокрема, В.К. Вілюнас указував на здатність емоцій оцінювати явища дійсності. Це знайшло своє підтвердження в працях П.К. Анохіна, П.В. Симонова, О.М. Леонтєва та інших. Завдяки оцінній функції емоцій вони є носіями смислу, про що говорив К. Изард. Емоції він розглядає не тільки як основну мотивуючу систему, але і як особистісні процеси, котрі надають смисл і значення людському існуванню [2, с. 53].

Аналіз структурної побудови і регуляційних функцій ціннісних орієнтацій свідчить про те, що вони займають провідне місце у творенні особистісних смислів. Смилові утворення базуються на особистісних цінностях, на емоційно ціннісному ставленні до оточуючої дійсності і є результатом кропіткої діяльності "внутрішнього свого світу", ієрархії ціннісних пріоритетів в усвідомленій і неусвідомленій формі.

Особистісний смисл розглядається психологами як фундаментальна психологічна характеристика "людської" сутності індивіда, особистості. Особистісний смисл – за О.М. Леонтєвим – це складова індивідуальної свідомості, що виражає її пристрасний погляд на предмети, суб'єкти, стосунки, що існують у реальному житті й обумовлюються потребнісно-мотиваційною сферою особистості.

ВИСНОВКИ

У сучасній психологічній науці проблема ціннісно-смилових настанов є однією з пріоритетних, оскільки вона є основою життєдіяльності людини і визначає її емоційно-ціннісне ставлення до оточуючого світу, до

людей, до самого себе як самоцінності і сприяє формуванню певних моделей поведінки. Ціннісно-смилові настанови виявляються і утворюються в діяльності особистості, в процесі спілкування і взаємодії з різними культурними цінностями.

Завданням держави, закладів освіти є створення такого культурного поля, яке б сприяло розвитку інтересів, духовних потреб, ціннісних орієнтацій, учнівською молоді, що в свою чергу відбивали когнітивні, афективні та поведінкові компоненти ціннісно-смилових настанов особистості.

Значущість настанов у структурі особистості влучно підкреслює такий вислів: "Настанови інформують світ (і в тому числі нас самих) про те, хто ми такі. Настанови володіють властивістю нагрудного значка з ім'ям і прізвищем. Ми являємо собою сукупність всіх наших настанов" [1, с. 50].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зимбардо Ф., Ляйппе М. Социальное влияние. – СПб : Питер, 2000. – 448с.
2. Изард К. Эмоции человека. М.: изд-во МГУ, 1980.
3. Леонтьев О.М., 1977. с. 152 - 153 Деятельность. Сознание. Личность. 2-е изд. М.: Политиздат, 1977. – 304 с.
4. Маслоу А. Мотивация и личность. – СПб.: Евразия, 1999.
5. Менегетти А. Путь мудреца, или Искусство жизни. – Пермь, 1993.
6. Оллпорт Гордон В. Личность в психологии. – М.: Ювента, 1998. – 345 с.
7. Орлов А.Б. Психология личности и сущности человека: Парадигмы, проекции, практики. – М.: "Академия", 2002.
8. Психологический словарь /Под. Ред. В.В. Давыдова, А.В. Запорожца, Б.Ф. Ломова и др. – М.: Педагогика, 1983. – 448 с.
9. Померанц Г. Духовность как возвращение в свое "Я". //Психология человеческих проблем: Хрестоматия. – Мн.: Харвест, 1998. – 448 с.
10. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание. Человек и мир. – СПб.: Питер, 2003. – 512 с.

Педагогіка
школи

ПРОЕКТ “КВАЗАР” – ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЕКТНО- ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ КОНЦЕПЦІЯ ТА МЕТОДИ

Створення нового є справою не інтелекту, а потягу до гри, що діє як внутрішня потреба. Творчий дух грає тими об'єктами, які він любить.

Карл Густав Юнг

Пауль ПШЕНІЧКА

Викладач фізики ліцею № 1
м. Чернівці, вчитель-методист,
заслужений учитель
України

Учителів завжди турбувала проблема якісного навчання учнів в умовах, коли учбових годин з предмету стає все менше. Зменшення годин з окремих предметів – об'єктивний процес, бо росте загальне число навчальних дисциплін, суспільство хоче якнайкраще підготувати молодь до вступу в життя і невідомо, що саме стане в пригоді у майбутньому.

У цій статті мова йтиме, в основному, про фізику. Фізика – чи не найскладніший навчальний предмет у школі, тому учбових годин ніколи не вистачає, навіть тих, які виділяються у плані профільних шкіл. Але фізика водночас і надзвичайно цікава дисципліна, яка вимагає для розв'язання своїх проблем знань також з математики та інформатики і може захопити учня настільки, що він бажатиме вчитися їй в позаурочний час. Саме ця ідея – сприяти глибокому і самостійному навчанню учнів – привела нас до створення в 1991 році організації, яка об'єднала

учнів, студентів, аспірантів та науковців в їх прагненні до здобуття знань. Причому студенти, аспіранти та науковці – вихідці, в основному, з цієї ж організації, повна назва якої: Чернівецьке молодіжне наукове товариство “Квазар” (скорочено: МНТ “Квазар”).

МНТ “Квазар” задумане як прообраз школи, в якій немає класів, уроків, оцінок, іспитів і термінів закінчення, де панує добровільне прагнення до знань, свобода самовираження – активне середовище, в якому найбільш повно можуть проявитися творчі задатки особистості у різноманітних галузях науки як можна раніше, потреба в спілкуванні з однодумцями, обміні ідеями. Ми залучаємо учнів шкіл, ліцеїв та гімназій до наукової роботи, постійно беремо участь в республіканських і міжнародних наукових конференціях та проєктах.

До Товариства вступають у віці 13-14 років, починають з вирішення простих проблем, вчаться оформляти свої рішення як наукові роботи, виступають на семінарах і наукових конференціях, потім при бажанні залишаються в системі МНТ.

Додаткову інформацію ви можете отримати на сайті організації:
www.qlab.chv.ukrpack.net
quasar@chv.ukrpack.net

Метою Товариства є розвиток інтелектуальних технологій у сфері природничих, гуманітарних та суспільних наук.

Основним напрямком роботи в МНТ є робота над науковими проектами та підготовка до участі в науково-практичних конференціях високого рівня. Паралельно ми вчимо розв'язувати нестандартні задачі, готуємося до участі в олімпіадах та турнірах. Коротко пояснимо, чому ми зосередилися саме на проектно-орієнтованому навчанні.

Для розвитку своїх здібностей діти повинні вільно розпоряджатися своїм часом і простором, навчатися за розширеним навчальним планом, відчуваючи індивідуальну турботу та увагу з боку вчителів (проект "RAPYD II" (Retrieval and Acceleration of Potentially Young Disadvantaged)). Кожен з цих принципів є складовою частиною системи, яка називається відкритою або вільною. Широкі часові рамки цієї системи сприяють розвитку проблемно-пошукового аспекту в процесі навчання. Акцент при цьому робиться не на тому, що треба вивчати, а як вивчати. Якщо дитині надається можливість не поспішати з виконанням завдання і не перескакувати з одного виду діяльності на інший, вона глибше пізнає таємницю зв'язку між явищами, навчиться застосовувати свої відкриття на практиці. У такому випадку діти та їх вчителі мають достатньо часу, щоб проводити дослідження, висувати гіпотези, експериментувати та розмірковувати. Необмежена можливість аналізувати висловлені ідеї та пропозиції, глибоке проникнення в суть проблем сприяють прояву природної допитливості дитини, розвитку її аналітичного та критичного мислення. Інтенсивність та об'єм навчання, а також методи розв'язування задач, визначають самі діти. Основна задача вчителя полягає в тому, щоб допомогти кожному учневі поставити перед собою посильні задачі, що відповідають його інтересам, та оволодіти метода-

ми і дослідницькими навичками, необхідними для розв'язування цих задач. Вчитель повинен знайти відповідне застосування результатів діяльності учнів. Варто зазначити, що учні здобувають навички самостійної роботи не тільки в обраній ними спеціальності, а й над вдосконаленням власної особистості, щоб мати змогу максимально реалізувати творчий потенціал в сучасному суспільстві з науково-технологічною орієнтацією економіки.

Інновацією "Квазару" є створення активного середовища, де члени Товариства виступають вчителями і учнями водночас. Вони проводять лекції та семінари, читають спецкурси. Ми маємо можливість консультуватися з фахівцями провідних лабораторій світу. Таким чином система стала потужним організаційним та інтелектуальним підсилювачем, що характеризується відповідними якостями (узгодженістю (когерентністю) та зворотнім зв'язком). Критерієм вибору теми слугують особисті нахили, здібності, наявність наукового керівника. Для нас немає різниці, буде це робота з фізики, математики, біології чи економіки.

Треба підкреслити, що МНТ "Квазар" є незалежною неприбутковою громадською організацією яка не фінансується державою і робота в якій проводиться на громадських засадах, чим ми відрізняємося від такої структури, як МАН. Спонсорами виступають батьки учнів, члени організації, зацікавлені установи (ліцей та управління освіти), приватні особи. У 1999 році "Квазар" отримав грант Фонду Канади.

Робота в Товаристві має ще одну цікаву особливість. Для виконання складної проблеми з фізики мало володіти знаннями тільки з цього предмету, тому створюються робочі групи, члени яких взаємодіють в роботі над проектом. Адже рідко коли одна людина володіє всіма методами дослідження в однаковій мірі. Крім того, тут можна бачити поділ на теоре-

Довідка

Станом на 1 лютого 2004 р. члени МНТ "Квазар" взяли участь в 50 конференціях, конкурсах та олімпіадах, виконали 91 науковий проект в галузях: фізики, астрофізики, інформатики, математики, екології, економіки, соціальної психології, лінгвістики та завоювали 1 золоту, 4 срібні та 2 бронзові медалі і 86 дипломів.

Члени організації навчаються чи працюють не тільки на теренах рідної країни, а і в США, Канаді, Росії, Голландії, Німеччині, Великобританії, Франції та Швейцарії; беруть участь в 12 міжнародних та республіканських проектах.

Відкрита російська науково-практична конференція школярів, м. Москва (біля 200 учнів шкіл СНД, робоча мова – російська).

Всеукраїнський відкритий турнір юних фізиків, Україна.

Перший крок до Нобелівської премії, м. Варшава. Конкурс наукових робіт з фізики Польської АН. Представлено 42 країни світу, робоча мова – англійська.

ICYS. Міжнародна конференція молодих вчених – Європейська конференція, кількість учасників біля 100 учнів з Європи, а також США, Індії; робоча мова – англійська.

Конференція "Сахаровські читання", м. Санкт-Петербург – близько 200 учнів зі шкіл СНД, США, Югославії; робоча мова – російська.

Досягнення

Захопленість роботою стимулює читання додаткової літератури та отримання позапрограмових знань найрізноманітнішими способами. Наприклад, у 1998-2001 роках група, що працювала над проблемами з астрономії та астрофізики створила ряд цікавих проектів, успішно взяла участь в міжнародних олімпіадах та школах. Ось результати цієї діяльності:

- 23-30 квітня 1996 р. ICYS-96. Вишеград. Угорщина. "Some Aspects of Lanching of Sattellites" (*Олексій Марценюк*).
- 15 – 22 листопада 1998 р. Кримська астрофізична обсерваторія. Україна. Міжнародна астрономічна олімпіада та астрономічна школа, організовані Міністерством України по справах Науки та Технологій, Євро-Азіатським астрономічним товариством, МДУ, КрАО та урядом КрАР.
2 дипломи та 4 сертифікати астрономічної школи.
- 24 – 30 березня 1999 р. м. Троїцьк. Росія. VI Російська олімпіада школярів з астрономії.
1 спеціальний диплом.
- 25 – 29 квітня 1999 р. Дніпропетровськ. Україна. "Сузір'я", конкурс аерокосмічного профілю.
"Розрахунок орбіт ШСЗ" – 1 диплом (Дмитро Опайц).
- 20 – 23 травня 1999 р. Санкт-Петербург. Росія. Пулково "IX Сахаровські читання". Міжнародна наукова конференція школярів.
"Методика кількісного дослідження яскравості зірок". Астрофізика (Анастасія Чобан).
- 23 – 25 березня 2000 р. Москва. Росія. III Московська обласна олімпіада з астрономії та космічної фізики. *4 дипломи.*
- 11 – 15 травня 2001 р. Дніпропетровськ. Україна. "Сузір'я", конкурс аерокосмічного профілю.
1 призове місце.

тиків та експериментаторів. Навички роботи в колективі надзвичайно важливі в становленні особистості учня чи студента, бо дають їм можливість вчитися, вчити, взаємодіяти з колегами та самостверджуватися. Робота в групі сприяє обміну ідеями, досвідом, знаннями, надихає і викликає ентузіазм та оптимізм.

Спілкування з членами «Квазару» протягом багатьох років дозволяє зробити деякі спостереження. Наведемо цікавий приклад однієї наукової кар'єри.

З Євгеном ми познайомилися, коли він навчався у 7 класі і готувався до виступу на республіканській олімпіаді за 8 клас. Мотиви були такі: за 7 клас він уже все знає і цікаво спробувати сили у наступному класі. Згодом виявилось, що поряд з глибокою допитливістю Євген володіє неабиякою працездатністю – роботі над проблемами він приділяв 4-6 годин на день. Трохи пізніше (1987-89) він почав відвідувати семінар, що складався з групи із 4 учнів різних шкіл міста, метою якого було глибше вивчення фізики та математики, також підготовка до участі в конкурсі журналу "Квант" із розв'язування задач. Характерною особливістю семінару є те, що на розв'язування п'яти задач дається місяць, чим він кардинально різниться від олімпіад, де п'ять задач треба розв'язати за 4 години. Наявність "стаєрських", а не "спринтерських" здібностей взагалі, на наш погляд, відрізняє людей, схильних до наукової діяльності.

Учасники семінару стали успішними науковцями, хоча не показували особливих результатів на республіканських олімпіадах, де спортивний елемент переважає творчий.

Після успішного подолання конкурсу “Кванта” ми вирішили спробувати просуватися по програмі теоремінімуму Ландау, опановуючи поступово підручники цього курсу. Відповідні знання з курсу вищої математики учасники семінару опанували самотужки, в тому числі з тензорного аналізу. В 1988 році в журналі “Квант” було опубліковано статтю відомого вченого, в якій наводився більш точний розв’язок задачі з балістики, поставленої ще в 19 столітті. Євгену вдалося знайти точний розв’язок цієї задачі і в 1989 році його замітка була опублікована в журналі. Євген, на рік молодший за решту членів семінару, вирішив “перескочити” через клас, після іспитів екстерном і перейшов з 9 у 11 клас. Такими ж темпами він продовжував рухатися далі. Успішно поступив в МДУ, склав упродовж першого та другого курсу перші 5 іспитів з теоремінімуму Ландау, що дало змогу вступу до аспірантури інституту теорфізики ім. Л. Д. Ландау. Перешкодою стали три роки навчання у вузі. Тоді Євген вирішив закінчити вищу школу екстерном, що йому і вдалося зробити за рік. Таким чином, вищу освіту він здобув за три роки. Зараз він є науковим співробітником інституту Ландау, працюючи час від часу в про-

відних наукових установ різних країн. До речі, ще два учасники семінару подолали вищу школу за 4 роки. Сьогодні Євген Міщенко – успішний молодий фізик-теоретик, що має більше 30 публікацій в таких наукових журналах, як Physical Review та ЖЕТФ (журнал теоретичної та експериментальної фізики).

Євген також очолює координаційну раду “Квазару”, на фотографії ви можете його бачити під час лекції-семінару з мезоскопіки, яку він читав для юних квазарівців влітку минулого року.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стоунс Э. Психопедагогика, М. Педагогика, 1984.
2. Fromm E. The creative attitude. New York, Harper & Row, 1959.
3. J.P. The nature of human intelligence. New York, McGraw-Hill, 1967.

Від редакції

Мала Академія Наук України є творчим об’єднанням учнівської молоді, яке забезпечує її інтелектуальний і духовний розвиток, підготовку до активної діяльності у галузі науки та сприяє самовизначенню у майбутній професії. Організаторами діяльності Малої академії є Міністерство освіти та науки України, Академія наук України, відповідні органи, їхні заклади на місцях та Європейський університет.

Головним джерелом фінансування навчально-виховної, господарської діяльності, соціального розвитку, оплати праці його працівників є кошти державного та місцевого бюджету, що виділяються на утримання закладів та установ-засновників, а також кошти юридичних та фізичних осіб.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ВПЛИВІВ В АВТОМАТИЗОВА- НИХ НАВЧАЛЬНИХ СИСТЕМАХ – ПІДХОДИ І ВИРІШЕННЯ

Педагогіка
школи

У наш час у педагогіці активно ведуться роботи з використання інформаційних технологій в освіті, розроблено концепцію інформатизації загальноосвітніх закладів, головною метою якої є підготовка підростаючого покоління до повноцінної діяльності в інформаційному суспільстві [1].

**Олександр
МЕНЯЙЛЕНКО**

Проректор Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка, доцент, кандидат технічних наук

Аналіз методів навчання та оцінки знань, використовуваних у сучасній педагогіці, показав, що поряд із функціями навчання і контролю знань 90% учителів здійснюють педагогічні впливи, які є невід'ємною частиною процесу навчання і повинні враховуватися при розробці автоматизованих (інформаційних) навчальних систем [2–5]. Виховні впливи можуть здійснюватися як за допомогою спеціальних занять, так і в ході навчання. Дотримуючись [6], уведемо визначення автоматизованої педагогічної системи, розробці і використанню яких і присвячено цю роботу.

Визначення 1. Автоматизована педагогічна навчальна система (АПНС) – це комплекс технічних засобів,

навчально-методичного забезпечення та педагогічних (виховних) впливів, призначена для активізації й інтенсифікації індивідуальної і (або) колективної діяльності учнів на основі реалізованого комп'ютером керування даними видами діяльності.

Для розробки ефективних алгоритмів навчання й контролю необхідно формалізувати поняття педагогічної (стимулюючої) стратегії (впливу), що дозволить розробити на їх основі класифікацію педагогічних стратегій і алгоритми, які реалізують ці стратегії.

Визначення 2. Педагогічна стратегія *PS* – це сукупність додаткових (стимулюючих) впливів на учня у вигляді спеціальної інформації, коментарю, зміненої оцінки тощо, здійснюваних учителем або навчальною системою у процесі навчання з метою підвищення деякого, наперед заданого показника якості навчання.

Залежно від використовуваної системи оцінювання педагогічні стратегії можна класифікувати:

- педагогічні стратегії для 4-бальної системи *PS*⁴;
- педагогічні стратегії для 12-бальної системи *PS*¹²;
- педагогічні стратегії для

інших систем оцінювання.

За видом виконуваного контролю можна виділити такі педагогічні (стимулюючі) впливи (стратегії):

- педагогічна стратегія поточного контролю PS^+ ;
- педагогічна стратегія екзамену PS^* ;
- педагогічна стратегія заліку PS^* ;
- педагогічні стратегії інших (можливих) видів контролю.

За галуззю застосування (дії) педагогічних стратегій до учнів їх можна класифікувати:

- педагогічні стратегії загального призначення PS^0 – застосовуються до всіх учнів;
- групові педагогічні стратегії PS^* – застосовуються до конкретної групи, класу учнів;
- диференційовані педагогічні стратегії PS^d – застосовуються до окремих, спеціально виділених підгруп учнів, на основі їхніх певних індивідуальних особливостей;
- індивідуальні педагогічні стратегії PS^i – застосовуються та розробляються індивідуально для конкретного учня й будуються на основі врахування його психолого-педагогічних характеристик.

За способом впливу на учнів можна виділити такі 4 педагогічні стратегії:

- педагогічна стратегія із заохоченням PS_+ ;
- педагогічна стратегія з покаранням PS_- ;
- змішана педагогічна стратегія PS_{\pm} ;
- об'єктивна педагогічна стратегія PS_0 .

Визначення 3. Педагогічна стратегія із заохоченням PS_+ – це сукупність додаткових впливів на учня в процесі навчання, спрямованих на завищення деяких реальних результатів навчання, наприклад, успішності.

Визначення 4. Педагогічна стратегія з покаранням PS_- – це сукупність додаткових впливів на учня в процесі навчання, спрямованих на зниження деяких реальних результатів навчання, наприклад, успішності.

Визначення 5. Змішана педагогічна

стратегія PS_{\pm} – це сукупність додаткових впливів на учня в процесі навчання, спрямованих як на завищення, так і на зниження деяких реальних результатів навчання (наприклад, успішності) відповідно до деякої наперед заданої умови та (або) алгоритму.

Визначення 6. Об'єктивна педагогічна стратегія PS_0 – це сукупність додаткових впливів на учня в процесі навчання, спрямованих на надання йому деяких реальних (об'єктивних) результатів навчання (наприклад, успішності).

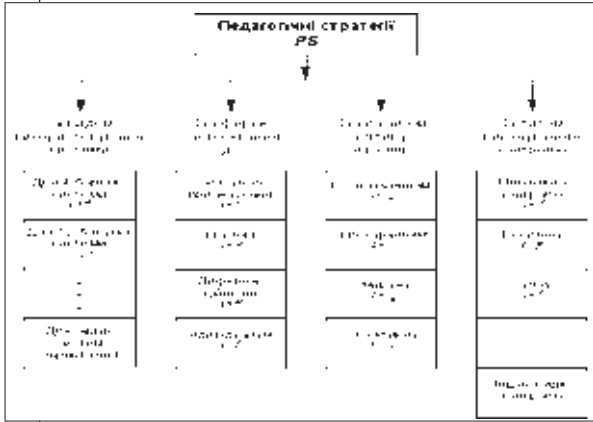
Визначення 7. Усі виділені педагогічні стратегії за чотирма критеріями класифікації називатимемо базовими педагогічними стратегіями PS_b , а їх різноманітні реалізації з конкретними кількісними та якісними значеннями назвемо множиною реалізацій базових педагогічних стратегій PS_{vi} .

Уведення поняття базових педагогічних стратегій дозволяє розглядати відмінності в підходах учителів до процесу навчання й оцінки його результатів як множини реалізацій базових педагогічних стратегій. Наприклад, відмінності в задаванні часток правильних відповідей для виставлення певних оцінок можна визначити як підмножину реалізацій загальної базової педагогічної стратегії. На мал. 1 подано класифікацію педагогічних стратегій згідно з виділеними вище критеріями й уведеними поняттями (визначеннями).

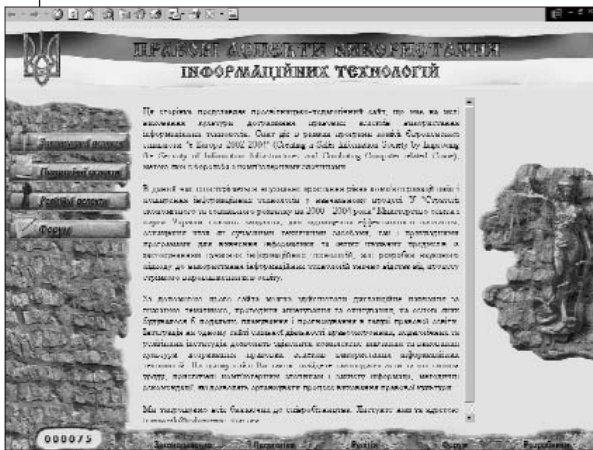
Проведені дослідження суб'єктивних стратегій учителів, ряд теоретичних і практичних положень, сформульованих у педагогіці [2–5, 7, 11], а також виконана формалізація та класифікація педагогічних впливів дозволяють сформулювати основні вимоги до автоматизованих педагогічних навчальних систем щодо застосування в них множини реалізацій базових педагогічних стратегій.

- Система повинна містити підмножину реалізацій базових педагогічних стратегій.

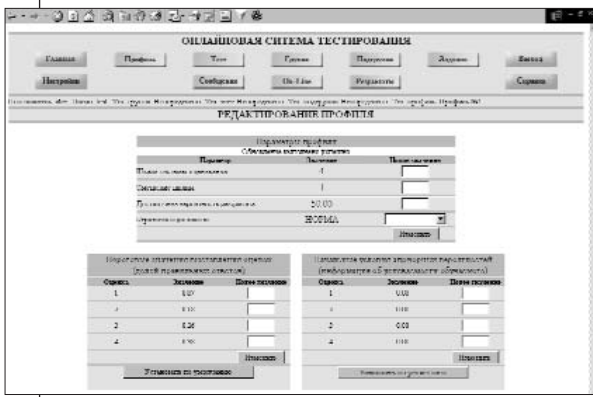
Мал. 1.
Класифікація педагогічних стратегій

Мал. 2.
Головна сторінка web-сайта cybercrime-stop.org

Мал. 3.
Сторінка редагування параметрів педагогічних стратегій (профілів)

- Установка значень якісних і кількісних параметрів підмножини реалізації базових педагогічних стратегій має здійснюватися їх безпосереднім задаванням у системі або (та) шляхом ідентифікації параметрів стратегій учителя за спостереженнями на зразках (еталонах).
- Система повинна допускати можливість задавати нормативні значення ряду параметрів підмножин реалізації базових педагогічних стратегій, якщо такі є (наприклад, нормативні значення часток правильних відповідей для екзаменаційних оцінок), і використовувати їх для оцінки знань учнів.
- Система має оцінювати ефективність запропонованих підмножин реалізації базових педагогічних стратегій і в разі потреби змінювати їх або керувати їх послідовностями з метою досягнення більш високих показників навчання. У цьому випадку вчителю повинно видаватися повідомлення про неефективність педагогічних стратегій, запропонованих ним.
- Система повинна мати простий і зручний інтерфейс для задавання параметрів підмножини реалізації базових педагогічних стратегій.
- Система повинна допускати введення нових підмножин реалізації базових педагогічних стратегій.

- Інформація про параметри настроювання підмножин реалізацій базових педагогічних стратегій має зберігатися в кодованому вигляді, і не можна допускати її несанкціонованого перегляду й редагування.
- Настроювання параметрів підмножин реалізацій базових педагогічних стратегій має бути доступним як на окремому комп'ютері у локальній мережі, так і через мережу Internet.

Реалізація зазначених вимог дозволить будувати на їх основі більш ефективні системи навчання завдяки реалізації в них додаткових (стимулюючих) впливів на учня, а також розв'язати протиріччя, що виникає в педагогіці, між вимогами щодо об'єктивності оцінки учня та необхідністю здійснення вчителем педагогічних (стимулюючих) впливів.

У роботах [7–9, 11] уперше розроблено й досліджено алгоритми базових педагогічних стратегій: із заохоченням APS_+ ; з покаранням APS_- ; змішаної педагогічної стратегії APS_{\pm} та об'єктивної стратегії APS_0 .

Для перевірки працездатності та оцінки ефективності запропонованого підходу розроблено програмно-методичний комплекс для вивчення правових аспектів та виховання в учнів правової культури використання інформаційних технологій [10–11]. Програмно-методичний комплекс реалізовано у вигляді освітньо-педагогічного web-сайта cybercrime-stop.org, що складається з трьох розділів, які висвітлюють відповідно законодавчі, педагогічні та релігійні аспекти використання інформаційних технологій. Він дозволяє здійснювати дистанційне навчання на дану тематику, задавати параметри педагогічних впливів, оцінювати знання учнів, а також планувати і прогнозувати правову освіту учнів у сфері комп'ютерних злочинів.

Програмно-методичний комплекс web-сайта включає законодавство 43 країн світу про комп'ютерні злочини,

методичні рекомендації для вчителів і батьків щодо організації навчальної та виховної роботи, рекомендовану літературу, а також результати досліджень на дану тематику. Це дозволяє не тільки забезпечити проведення занять, але й організувати виховну роботу. Головну сторінку web-сайта показано на мал. 2.

Методику проведення занять з учнями з використанням web-сайта cybercrime-stop.org вичерпно викладено у роботах [10–11] і довідковій системі сайту, тому тут вона докладно не розглядається. Основну увагу приділено заданню й використанню параметрів педагогічних стратегій та оцінюванню знань учнів на основі підходів, викладених у даній роботі.

Робота викладача (вчителя) в системі починається з етапу реєстрації, у процесі якого необхідно ввести логін і пароль. Створення облікових записів для нових користувачів (учителів) здійснюється адміністратором системи за попередніми заявками. У разі успішної авторизації відкривається головна сторінка учителя.

Головна сторінка відображає списки наявних у викладача груп, профілів (педагогічних стратегій) і тестів, а також дозволяє створювати нові об'єкти зазначених типів, редагувати й вилучати їх. Про призначення та використання кнопок головної сторінки можна дізнатися за допомогою кнопки **Справка**.

Для створення нового об'єкта треба ввести його ім'я в полі **Створити** відповідної частини головної сторінки і натиснути кнопку **Створити**. Після перезавантаження сторінки ім'я об'єкта з'явиться в одному зі списків. Для подальших настроювань об'єктів та їх редагування необхідно вибрати потрібний об'єкт і натиснути кнопку **Змінити**. Вилучення об'єкта здійснюється аналогічно натисканням кнопки **Удалити**.

Профілі оцінювання (педагогічні стратегії PS) редагуються на окремій сторінці (мал. 3) і включають задання таких параметрів:

ЛІТЕРАТУРА

1. Жук Ю. Інформатизація освіти: проектування майбутнього // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2002. – № 3. – С. 20–21.

2. Амонашвили Ш.А. Воспитательная и образовательная функции оценки учения школьников: Экспериментально-педагогическое исследование. – М.: Педагогика, 1984.

3. Селезнев Н.В. Роль педагогической оценки // Советская педагогика. – 1986. – № 10. – С. 52–55.

4. Власенко А.И. Перспективная оценка и её стимулирующее значение // Советская педагогика. – 1973. – № 3. – С. 22–29.

5. Бочарнікова В.М. Стимулююча функція контролю знань, умінь і навичок студентів вищої школи: Дис. ... канд. пед. наук. – Черкаси, 1999.

6. Компьютерная технология обучения. Словарь-справочник // Под ред. В.И.Грищенко, А.М.Довгялло, А.Я.Савельева. – Киев: Наукова думка, 1992. – 650 с.

7. Меньяйленко О.С. Про один підхід до класифікації педагогічних впливів в адаптивних навчальних системах // Информационные технологии в учебном процессе: Четвертый междунар. науч.-метод. семинар (25–28 июня 2003 г., г. Одесса). – Одесса, 2003. – С. 55–57.

8. Меньяйленко О.С. Формалізація і класифікація базових педагогічних впливів у навчальних системах // Ціннісні пріоритети освіти у XXI столітті: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (11–13 лист. 2003 р., м. Луганськ). Ч. 4. – Луганськ: Альма-матер, 2003. – С. 90–97.

9. Меньяйленко О.С. Розробка і дослідження алгоритмів базових педагогічних стратегій для адаптивних навчальних систем // Вісн. Східноукр. нац. ун-ту ім. Володимира Даля. – 2003. – № 9(67).

10. Меньяйленко О.С., Чужба В.А. Розробка та дослідження програмно-методичного комплексу вивчення правових аспектів використання інформаційних технологій // Вісн. Луган. держ. пед. ун-ту ім. Тараса Шевченка: Пед. науки. – 2002. – № 11(55). – С. 104–111.

11. Меньяйленко О.С. Автоматизовані педагогічні навчальні системи: Монографія. – Луганськ: Альма-матер, 2003. – 272 с.

- шкали оцінювання (може бути довільною, можливий вибір найбільш поширених 4- PS^{4c} і 12-бальної систем PS^{12c});
- імовірності результату;
- стратегії оцінювання (із заохоченням APS_+ ; з покаранням APS_- ; змішаної APS_{\pm} ; об'єктивної APS_0);
- порогових значень для оцінок;
- початкових значень для апріорних імовірностей.

Педагогічна стратегія може бути задана для конкретного учня, для групи та підгрупи (класу, рівня). Пріоритет при виборі профілю (педагогічної стратегії) має профіль для учня. Якщо він не вказаний, то перевіряється профіль для підгрупи (класу, рівня), а потім профіль групи. За замовчуванням використовується 12-бальна шкала оцінювання та об'єктивна педагогічна стратегія PS_0^{12c} . Сторінка редагування повідомлень $MSGPS$ дозволяє викладачеві (вчителю) настроїти систему повідомлень для кожної з педагогічних стратегій PS_i .

Обравши в списку стратегію і натиснувши кнопку **По умовчанняю**, учитель задає повідомлення $MSGPS$, установлені в системі за замовчуванням. Для зміни повідомлення необхідно натиснути синю кнопку напроти нього. У текст повідомлення можна ввести ключові слова **MARK** і **PPOB**, які автоматично замінюються значеннями поточної оцінки та її ймовірності.

Дослідження програмно-методичного комплексу, розробленого на web-сайті cybercrime-stop.org, проводилися з учнями багатпрофільної гімназії м. Лисичанська (Луганська обл.) та спеціалізованої фізико-математичної СШ № 1 м. Луганська в умовах реальної мережі Internet. Результати досліджень показали працездатність розробленої системи в умовах реальної мережі, високу ефективність у керуванні процесом навчання старшокласників, що було відзначено вчителями інформатики, які працювали з системою.

ПРО АТМОСФЕРУ І СТАВЛЕННЯ ДО ДІТЕЙ: ВІД КАЗКИ ДО РЕАЛІЙ

Педагогіка
ШКОЛИ

“У задзеркальному будинку є кімната, що починається одразу за склом. Вона зовсім така ж, як у нашому світі, тільки там усе навпаки. Як би мені хотілося потрапити в Задзеркалля – там, мабуть, стільки всіляких чудес!»

Льюїс Керол “Аліса в Задзеркаллі”

Так уже створена людина, що в дзеркалі хоче бачити відображення своїх мрій. І це природно – дзеркало може легко наблизити важливе і віддалити несуттєве, розширити простір чи спотворити перспективу – все залежить від того, хто в нього дивиться. І лише людина, яка не обмежує свою фантазію, знає, як пройти крізь мутну амальгаму, щоб перетворити звичний світ у Щось таке, що вразить уяву.

Зазвичай людей розрізняють за обличчями, але от як бути з будинками, які у великому місті схожі, мов близнюки? Часом складно зрозуміти, що ховається за їхніми вікнами. Тому, проходячи повз лаконічний дзеркально-гранітний фасад з написом Couture, не кожний здогадається, що за його скляними дверима збуваються мрії. Утім, не будь-які і не для всіх – лише той, хто відчуває свої бажання може потрапити до Задзеркалля – у ньому, як на шаховій дошці, навіть звичайний пішак може стати королевою, якщо хоч раз наблизиться до заповітної лінії.

Я розповім вам дивну іс-

торію ...без початку і кінця. Але перед цим дозвольте поставити кілька запитань, і, якщо хоч на одне з них відповісте “Так” – вам пощастило або ви живете в іншому просторовому вимірі. Отже, почнемо... Чи буде хтось займатися вашими дітьми, крім вас самих і близьких, причому так, щоб діти були у захваті, до того ж безкоштовно? Чи доводилося вам після відвідин дитячого закладу, відчутти на собі доброчливість, виняткову теплоту, затишок, особливе ставлення до кожного, не почувши при цьому злісно-виправдовувальне персоналу: “Скільки платять, так ми і працюємо”? Чи траплялося вам відводити дитину на творчі заняття коли буде зручно, без обмежень у часі, причому графік занять ви можете спланувати відповідно до ваших пріоритетів, не розриваючись між невідповідністю власного життєвого ритму і тимчасових рамок, нав’язаних дійсністю? Чи може ваше маля дозволити собі відвідувати

**Альбіна
ГЕРАСИМОВА**

Директор Дитячого
оздоровчо-екологічного
центру Оболонського району
м. Києва

Директор школи, ліцею, гімназії № 12004

не одне заняття з переліку пропонованих, страждаючи від необхідності вибору, а ходити відразу на все, що сподобалося, і при цьому всюди встигати? Чи буде хтось ще піклуватися про здоров'я вашого маляти так, як це можуть робити рідні люди? Хто може краще розповісти як не самі батьки. Ні... ТАКОГО НЕ БУВАЄ, просто не може бути, — думала я, мама 7-річної доньки близько тижня відвідуючи з дитиною заняття в Дитячому оздоровчо-екологічному центрі я щоразу не вірила власним очам. За 30 років свого життя добре знайома з хамством, постійною битвою за психологічний дитячий комфорт і нормальний догляд у дитсадках, до постійних перепалок у “дошкільних закладах” зі знахабнілими працівниками, в очах яких миготять долари. Цим людям я постійно була щось винна за фактом свого існування і поставлена в позу людини, для якої роблять послугу, яка знаходиться у бойовій напрузі. Я ще тиждень чекала “підступності” ситуації, що склалася занадто вдало і видавалася неможливою в наших умовах. З насторогою уважно вивчала зразково оформлені стенди з розкладом, планом заходів на рік, фотокартками конкурсів і зворушливих дитячих одкровенень про мрії, про які й батьки іноді не здогадуються. Дедалі більше дивувала доступність інформації, зручність розташування стендів, різноманітність занять і фантастична організація всього творчого процесу, як і продуманість деталей створення емоційного комфорту не тільки для дітей, але і для батьків.

Особливо вразив уяву невідомий мені дотепер і геніально простий принцип організації занять, при якому нікуди не треба було квапитися та й факт запізнення виключався, але при цьому кожна згаяна хвилинка сприймалася дитиною як загублений подарунок. Маючи до того ж ще і немовля, що диктує графік, не бажає підлаштовувати свій ритм під мої спроби вивести кругозір старшої сес-

три за межі шкільного коридору й зомбуючих мультиків; заглядаючи в палаючі, в передчутті цікавого, оченята моєї першокласниці, яка прагне до пізнання і найбільше боїться нудьги, я отримувала задоволення. Задоволення від позбавлення необхідності шукати компроміс між фізіологічними потребами молодшої дитини, що розривається від крику, не бажає розуміти використання даного проміжку часу для занять старшої сестри. Вдосталь поспілкувавшись з доброзичливими і напрочуд цікавими викладачами, записавшись одразу на всі гуртки в рамках вікової категорії, відчувши на собі позитивну енергію кожного з них, я зрозуміла, що добре ставлення тут не випадковість. Коли ж я побачила реальну роботу з дітьми-інвалідами, то ще більше почала поважати колектив закладу і його організатора. На той час я уже спокійно спостерігала за активним життям центру, куди прибігали навіть підлітки, а це вселяє надію на спад росту криміногенної кривої. Підсвідома готовність давати відсіч змінилася на гостре бажання побачити людину, яка стоїть за цією казкою. І я не помилилася. Переступивши поріг кабінету Альбіни Степанівни — директора центра, яка випромінює чарівність, мудрість, безцінний життєвий досвід, безмежну любов до дітей я зрозуміла, що по-іншому в її центрі й не могло бути. Атмосфера закладу і старанно підібрані кадри — її відображення. А вже відомо, що людина оточує себе подібними. Завжди готова до діалогу, дивна жінка, що володіє великою енергією, з осяйними очима і тонким сприйняттям. І ти раптом розумієш — найбільший скарб те, що дає сили вірити в краще на життєвому шляху, люди, чие кредо можна означити словами вищевикладеного епіграфа; поряд з якими відчуваєш усю глибину слів мудрого класика, доведених життям — “нічого немає реального і вічного, крім доброти сердечної і людської”. Перевірте — дива трапляються, я на собі відчула.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Педагогіка
ШКОЛИ

Рівень освіти будь-якого регіону значною мірою залежить від її інфраструктури, відповідних кількісних та якісних параметрів.

Одним із найважливіших факторів, що забезпечує розвиток галузі, є відповідний рівень її фінансування. У 2002 році із **681,2** тис.грн. видатків зведеного бюджету області **215,9** тис.грн. або кожна третя гривня була направлена на розвиток освіти (у 2002 році – кожна п'ята).

Обсяг реалізованих послуг з освіти у 2002 році становив **54,1** млн. грн., або **11,4%** від загального обсягу послуг. Таким чином, одна особа отримала зазначених послуг в середньому на **38** грн.

У поточному навчальному році з кожних 10000 жителів області 1359 навчається у загальноосвітніх, 322 – у вищих навчальних закладах різних рівнів акредитації, 104 – у професійно-технічних, у 1990/91 ситуація була дещо іншою – відповідно 1381, 213, 130 осіб. Дев'ять з кожних десяти дітей та підлітків від 6 до 18 років здобувають середню освіту у загальноосвітніх навчальних закладах.

У поточному навчальному році в області розпочали роботу **1078** загальноосвітніх навчальних закладів усіх міністерств та відомств різ-

них форм власності, в яких навчається **194,2** тис. учнів. Протягом останніх п'яти років мережа зазначених закладів скоротилася на **18 (1,6%)**, а чисельність учнів на **20,6** тис. (**9,6%**).

При цьому тільки за останній рік учнів стало менше на **7,2** тис., або **3,6%**. Зменшення чисельності учнів обумовлено змінами в демографічній ситуації області, що і є однією з основних причин закриття закладів I і II ступенів, особливо в сільській місцевості.

З 1992 року в області почали відкриватися перші приватні загальноосвітні навчальні заклади. Три роки тому в м. Хмельницькому було відкрито ще один такий заклад – загальноосвітня середня приватна єврейська школа I-III ступеня. На початок 2003/04 навчального року приватних закладів налічується вже три, в яких навчається **330** учнів.

Слід відзначити високі темпи зростання в області мережі закладів нового типу. За останніх п'ять років їхня кількість зросла майже в шість разів і становить **69** одиниць, з них: гімназії – **26**, ліцеї – **32**, колегіуми – **11**.

**Ольга
СКАЛЬСЬКА**

Аспірантка інституту педагогіки АПН України, вчитель іноземної мови

Директор школи, ліцею, гімназії № 1 2004

Із 2,1 тис. дітей і підлітків, які не здобувають повну загальну середню освіту 224 дитини (10,5%) не відвідують навчальні заклади за станом здоров'я, 85 (4%) – з інших причин, а 1824 дитини (85,5%) навчаються у спеціальних закладах для дітей, які мають вади розумового розвитку

У 2003 році 20,7 тис. підлітків отримали базову, а 15,1 тис. – повну загальну середню освіту, що відповідно на 14,4% та 38,9% більше, ніж у 1995 році, але на 2,8% та 1,4% менше, ніж у попередньому році.

Спостерігається тенденція до поступового збільшення питомої ваги випускників дев'ятих класів, які продовжують навчання для здобуття повної загальної середньої освіти в загальноосвітніх навчальних закладах з 71,9% у 2000 році до 73% у 2002 році.

До позитивних змін слід віднести зменшення кількості учнів, які навчаються у другу зміну, з 19 тис. (9,3%) у 1995/96 навчальному році до 7,3 тис. (3,9%) у поточному.

Якщо в сільській місцевості вже немає великої потреби у будівництві навчальних закладів, то в місті вона лишається вагомою, особливо в містах обласного підпорядкування. Це, насамперед, міста Нетішин, де нині кожен третій учень навчається у другу зміну, Славута – кожен шостий, Хмельницький – кожен десятий, Шепетівка – кожен дванадцятий. У той же час будівництво нових навчальних закладів в названих містах не ведеться.

Потужним чинником формування у підрастаючого покоління патріотизму та суспільної свідомості є рідна мова. У навчальному процесі дедалі більше використовується державна українська мова, якою зараз навчається 99,2% школярів проти 91,8% на початок

1995/96 навчального року.

Недостатнє фінансування державних учбових закладів негативно впливає на навчальний процес. Одним із факторів такого стану є недостатнє забезпечення шкіл сучасними підручниками та наочними приладами, а також низький рівень комп'ютеризації, оскільки вони здебільшого оснащені морально і фізично застарілими комп'ютерами або (особливо в сільській місцевості) взагалі їх не мають. Так, на початок 2002/03 навчального року 91,3% міських середніх шкіл I-III ступенів та 21,4% – I-II ступенів мали кабінети основ інформатики та обчислювальної техніки, в сільській місцевості відповідно 69,1% та 3,9%.

Повільно, але збільшується чисельність учнів, які відвідують групи подовженого дня. На початок поточного навчального року таких учнів було 7,8 тис., що в 1,4 раза більше, ніж у минулому році, правда, п'ята частина учнів навчається у групах, які працюють за кошти батьків.

Навчання у загальноосвітніх навчальних закладах здебільшого є безоплатним. Разом із тим отримання глибоких знань потребує додаткових витрат на підручники, оплату додаткових навчальних послуг, підготовку до вступних іспитів у ВНЗ. Якщо ціни (тарифи) на усі види послуг у вересні 2003 року порівняно з вереснем 2002 року зросли на 3%, то плата за навчання на курсах – на 3,3%.

Особливо відчутними є витрати батьків напередодні

навчального року. Адже набір далеко не всіх товарів, потрібних для школяра, у вересні 2003 року коштував 450 гривень.

Станом на 1 жовтня 2003 року навчальний процес забезпечували 18,7 тис. вчителів (без сумісників), з них 1,4 тис. (7,5%) – пенсіонери, залучено до роботи з учнями також 0,9 тис. сумісників з інших організацій. Зменшення кількості загальноосвітніх навчальних закладів та учнів у них відповідним чином вплинуло і на чисельність вчителів. Так, порівняно з 1995/96 навчальним роком чисельність їх скоротилася майже на тисячу (5%), а протягом 2002/03 – на 0,3 тис. (1,8%). Так на кожного вчителя денних закладів зараз припадає в середньому по 9 учнів, а недержавних – по 4 (по Україні відповідно 12 і 4). Суттєво відрізняється також завантаженість учителів міських та сільських закладів – відповідно 12 та 7 учнів на одного вчителя.

За даними обласного управління освіти, на початок 2003 року на обліку перебували 207,4 тис. дітей і підлітків від 6 до 18 років, з них 91,6 тис. – у сільській місцевості. Переважна більшість (майже 99%) навчається з метою здобуття повної загальної середньої освіти, у тому числі 93,4% – у загальноосвітніх навчальних закладах усіх ступенів, 2,9 – у професійно-технічних навчальних закладах, 3,7% – на основних відділеннях вищих навчальних закладів усіх рівнів акредитації.

Із 2,1 тис. дітей і підлітків, які не здобувають пов-

ну загальну середню освіту 224 дитини (10,5%) не відвідують навчальні заклади за станом здоров'я, 85 (4%) – з інших причин, а 1824 дитини (85,5%) навчаються у спеціальних закладах для дітей, які мають вади розумового розвитку. Слід зауважити, що у міській місцевості питома вага дітей, які не відвідують навчальні заклади за станом здоров'я, вища, ніж сільські (відповідно 12,4% і 10,6%).

Серед осіб, які не навчаються, переважають дві вікові групи – 6 років (66,2%) та 6-17 років (32,5%). При цьому більшість підлітків з другої вікової групи мають базову загальну середню освіту.

Як бачимо з наведеного, початок нового навчального року в закладах освіти супроводжується як позитивними зрушеннями, так і невіршеними проблемами. Комерціалізація середньої освіти, не регламентована правовими нормами. Мізерне бюджетне фінансування, на наш погляд, загрожує майбутньому, спричиняє зниження освітнього рівня нації, падіння престижу освітянської діяльності.

У міській місцевості питома вага дітей, які не відвідують навчальні заклади за станом здоров'я, вища, ніж сільські (відповідно 12,4% і 10,6%)

Середні споживчі ціни на товари для дітей шкільного віку в усіх видах торгівлі по Хмельницькій області (грн. за одиницю)

	Вересень	
	2002 р.	2003 р.
Сорочка, блузка для дітей	23,01	24,22
Брюки, джинси	44,11	46,45
Джемпер, светр	40,46	42,71
Спортивний костюм	54,32	57,63
Туфлі (пара)	74,95	74,27
Зошит учнівський (12 аркушів)	0,31	0,32
Канцелярські товари (набір фломастерів, ручка кулькова, олівець, лінійка)	0,72	0,73
Рюкзак, сумка	36,14	40,14
Шкільна форма	146,33	164,00

Що я зробив, якби я був...

У шкільному альманасі кийвської школи "Співтворчість" число дописувачів дорівнює кількості учнів. До Вашої уваги деякі з їхніх думок.

● Якби я був президентом, я, *по-перше*, розібрався б із злочинністю. *Потім* зробив так, щоб на землі не було рабів. *Після* цього я став би жити у мирі зі всіма державами.

Я хочу, щоб життя на нашій землі продовжувалося, з'являлася нова техніка.

Любіть свою землю і рідних, вірте в Бога, він у всьому вам допоможе, очистить вас від гріхів.

Сергій Журавський

● Якби я була президентом, я б не допустила, аби людям затримували зарплатню, а видавала їм удвічі більше, ніж вони отримують зараз.

Юля Мегедекова

● Якби я був президентом, *по-перше*, я відкрив би компанію з виробництва фільтрів, які б захищали людство від шкідливих викидів.

Потім засадив усі пустирі деревами, побудував школи, дитячі садки та інші заклади для юнацтва.

Виділив би кошти на нове обладнання для метеорологічного центра, дав би гроші лікарням. Також зменшив оплату за комунальні послуги, а в кожному будинку обладнав охорону.

Заробітну платню збільшив би до **500** гривень, а пенсію — до **300**.

Я зробив би це заради поліпшення життя в країні.

Михайло Мишковець

● Якби я був директором школи, я був би до всіх приязний, а вчителям збільшив би платню.

Андрій Русан

● Якби я був учителем, я б навчав дітей початкових класів, ніколи не кричав і не сварив. Я допомагав би зрозуміти неясне, але не робив би за них завдання.

Богдан Воввода

● Якби я була мамою, я б не їздила так часто у відрядження, а більше уваги приділяла б дітям. Працював би у нас в сім'ї батько. Доньці я б купувала іграшки та солодоші, але небагато, щоб не розбалувати. Займалася б вихованням дитини доки їй не виповнилося шість років. Потім пішла б працювати, щоб забезпечити добробут сім'ї.

Марія Зуєва

● Якби я був мамою, я б дивився телевизор. Якби я був татом, я б готував обіди.

Сашко Босов

УПРАВЛІННЯ ШКОЛОЮ

Увага до людини, до її проблем, вчасна підтримка, забезпечення від помилок, діяльна допомога є надійною запорукою майбутнього піднесення України

Віктор Андрущенко

Із педагогічних університетів ми випускаємо лише вчителя-предметника, а не вихователя. За такої підготовки вчителі неспроможні стати духовними наставниками української спільноти

Ольга Виговська

КРУГЛИЙ СТІЛ

АКТУАЛЬНА ТЕМА. ЗНЗ – ВНЗ:
прийом у вищі навчальні заклади

*Прозорі кордони
середньої та вищої
шкіл: інтеграція
та взаємодія*

**Віктор
АНДРУЩЕНКО**

Світлана БАЛАБА

Георгій ЦИМБАЛ

Олена ХАРЧУК

Олег ЯНУШ

Василь ШВЕЦЬ

**Генадій
ГРИЩЕНКО**

Проблема вступу до ВНЗ завжди забарвлена різнокольоровими емоціями – кожен наш читач може сам навести безліч прикладів і переконатися, що ця подія супроводжується не лише радістю перемоги, а й важкими стресами, нерідко стає нездоланною перешкодою на життєвому шляху молоді людини. Часом “за бортом” опиняються талановиті діти... Від цього потерпають не лише вони самі та їхні родини – потерпає суспільство, наша країна.

Знайти вихід з даної ситуації, зробити реальні кроки назустріч нашому майбутньому – дітям, а не голослівно, як, зазвичай, робиться, намагалися *директори експериментальних шкіл та члени приймальних комісій НПУ*

ім. М.П. Драгоманова – учасники круглого столу, з напрацюваннями яких і знайомимо Вас далі.

ЯК ПО-СПРАВЖНЬОМУ ПЛЕКАТИ ЕЛІТУ: ДІЄВІ РІШЕННЯ, РЕАЛЬНІ КРОКИ НАЗУСТРІЧ ДІТЯМ

Що підказало нам задум започаткувати роботу такого Центру? По-перше, з учнями старшої школи треба проводити різноспрямовану роз'яснювальну роботу з багатьох питань їхнього професійного орієнтування, як-от: складники професіограми вчителя, необхідні для роботи у школі здібності й рівень знань, стан свідомості й спрямованість світогляду тощо, простіше кажучи – ознайомити їх зі спеціальністю, яку вони обирають. По-друге, підготувати майбутніх абітурієнтів до безболісного входження в професію: піднести рівень їхньої загально предметної підготовки, що дозволить якісно скласти вступні іспити, ознайомити з вимогами до вступників, методами підготовки до складання іспитів та формами перевірки знань абітурієнтів, практикованими в нашому університеті, зняти сполоханість дітей, їхню психічну напругу перед таким відповідальним кроком, як вступ до вищої школи, та ін. У завдання Центру входить також психологічна реабілітація тих абітурієнтів, які не витримали конкурсу. Адже й доросла людина не завжди витримує удари долі, значні випробування, може розгубитися, занепасти духом. Що ж казати про дитину, яка чи не вперше у житті потрапляє в екстремальні умови й, не маючи відпо-

відної психологічної підготовки, надто болісно сприймає першу невдачу. Стрес, депресивний стан, буттєва розгубленість. А ще ж батьки, школа, оточення – ті сили, які не злагоджують ситуацію, а часом навіть погіршують її... Чи одна життєва драма починалася саме так? Тож ми й намагаємося роботою такого Центру змінити на краще стан справ у царині підготовки випускників школи до вступу на навчання до нашого закладу та в облаштуванні тих абітурієнтів, які не змогли цього зробити з першої спроби. Як свідчить досвід, усунення всіх дотеперішніх недоліків в обох вищезгаданих напрямках потребує значних зусиль і ресурсів, але сама мета цього проекту відповідає головному завданню оновлюва-

Віктор АНДРУЩЕНКО

Ректор НПУ імені М. П. Драгоманова, доктор філософських наук, академік АПН України

Коли верстався номер, редакції стало відомо про нагородження ректора НПУ ім. М. П. Драгоманова **Віктора Петровича АНДРУЩЕНКА** Почесною відзнакою Президента України, з чим ми щиро його і вітаємо!

Від редакції

Інформаційна довідка

ПОЧЕСНА ВІДЗНАКА ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Визначною подією у розвитку української фалеристичної спадщини стало заснування у 1992 році першої державної нагороди незалежної України – Почесної відзнаки Президента України.

На початковому етапі створення відзнаки висувалася ідея заснування Почесної Грамоти Президента України, до якої мав додаватися нагрудний знак спеціального зразка. Однак у ході з'ясування концепції нагороди на перше місце вийшов нагрудний знак, а грамота набула атрибутивного значення. Постало питання про виготовлення мініатюри нагрудного знака, так званого фрачного варіанту, і внесення змін у форму знака й зображення грамоти (див. мал. "Знак і мініатюра Почесної відзнаки Президента України, 1992р. – Автор: Ю. Хабарет").

Почесною відзнакою Президента України можуть бути нагороджені громадяни як України, так і іноземних держав "за особисті заслуги у розбудові суверенної, демократичної, правової держави, в економічній, науково-технічній, гуманітарній, соціально-культурній сферах, вихованні дітей, у захисті державних інтересів і піднесенні міжнародного авторитету України, активну миротворчу, благодійну, милосердну, громадську діяльність на благо України та своїх співвітчизників".

Рішення про нагородження відзнакою приймає особисто Президент України, а нагородження проводиться щорічно напередодні 24 серпня – Дня незалежності України. Серед нагороджених є й іноземні громадяни, зокрема всесвітньо відомий скульптор Лео Мол (Лев Молодожанін – Канада), відомий вчений-сходознавець академік Омелян Пріцак (США), Президент Республіки Узбекистан І. Карімов, Президент Республіки Італії Оскар Луїджі Скальфаро, міністр оборони Республіки Казахстан, генерал армії С. Нурмагамбетов, Екзекутивний директор пансіонів імені І. Франка для старих у Торонто, доктор Є. Пастернак (Канада), громадянин Князівства Ліхтенштейн барон Е.О. Фальцфейн, учасник визволення України від німецько-фашистських загарбників громадянин Держави Ізраїль А. Коен.

Почесна відзнака Президента України, практика її застосування як державної нагороди – визначна подія у розвитку власної національної фалеристичної спадщини. Ставши першою за часом виникнення офіційною нагородою нашої держави, вона заклала основу нового досвіду нагородотворення незалежної України.

ної української освіти – орієнтуватися на особистість, її потреби і запити, можливості і здібності, створювати умови для якісної всебічної реалізації її потенціалу.

Де кілька слів про наш університет. Наш заклад – це провідний осередок педагогічної науки в Україні, створені в ньому умови навчання й дослідницької та викладацької діяльності – чи не найкращі в усій країні. У нас працює 18 академіків, близько 150 професорів, запрошуємо для читання спеціальних курсів і розробки навчального матеріалу визначних фахівців з інших установ. В університеті функціонує ряд наукових шкіл, які розробляють актуальні питання сучасної педагогічної науки, виробляють нові форми навчання й організації освітнього процесу, готують цілісні методичні комплекси, суттєво впливають на якість сучасної педагогічної освіти. Найперше слід згадати фізико-математичну школу на чолі з академіком Миколою Шкілем, мовознавчу школу – з академіком Любов'ю Мацько, літературознавчу – з професором Володимиром Погребенником. Керівники цих шкіл – видатні українські вчені, автори цілого ряду підручників для вищої та середньої шкіл.

У нас працює унікальний Інститут мистецтв. Це не звичайний музично-педагогічний факультет, як в інших університетах. Його очолює видатна особистість – усевітньовідомий ми-

тець, академік ряду академій, лауреат численних премій, Герой України Анатолій Авдієвський. В основу освітнього процесу А. Авдієвський кладе розуміння того, що майбутнього вчителя мистецтв має навчати саме митець, людина, яка уславилася у своїй галузі. Такі митці, високі професіонали, працюють на кожному відділенні. Скажімо, вокальну школу в нашому університеті очолює відомий український композитор і естрадний виконавець Миколу Мозговий. Напевне, саме такий підхід і дозволяє нам готувати вчителя мистецтв конкурентноспроможним.

У нас є також чудовий спортивний комплекс, при якому діють два басейни, тренажерні та ігрові спортзали, працюють клуби і секції, а головне – студенти покращують свою фізичну підготовку. Треба зазначити, що 65% випускників шкіл мають надто низьку фізичну форму і проблемне здоров'я. Тож функціонування нашого спорткомплексу підпорядковується важливій меті – поліпшенню фізичної форми майбутнього вчителя, який, працюючи в школі, зможе прищепити дітям основи здорового способу існування.

Наш університет має зручні гуртожитки, які за оцінками незалежних експертів є одними з кращих у місті. Це питання перебуває під постійним контролем адміністрації і студентського самоврядування. Загалом можна сказати: кожен студент, викладач, адміністратор любить свій університет, може годинами про нього розповідати, активно агітує випускників школи вступати на навчання. Повертаючись до головної теми мого виступу, хочу зауважити, що залученням студентів до нашого університету згаданий центр не обмежується. Ми створили асоціацію педагогічних університетів України, діяльність якої координується у нашому закладі. Це дає змогу рекомендувати абітурієнтів до закладів вищої освіти інших профіль, з якими ми маємо відповідні

домовленості. Справді, якщо перебування абітурієнта в Центрі покаже, що він за рівнем своєї підготовки не впорається з програмою столичного ВНЗу, з інтенсивністю й обсягами, ритмом і спрямованістю навчальної діяльності в ньому, то чи не краще було б спрямувати його на навчання до іншого закладу? Або якщо таке переміщення буде вигідне з міркувань регіональних – ближче до домівки, до місця майбутнього працевліштування, де є гостріша потреба в кадрах, тощо? Або якщо абітурієнт обрав ВНЗ для навчання, не маючи потрібних здібностей, не знаючи до ладу обраного фаху, не відповідаючи йому складом свого характеру, і, водночас, виявляє яскраву схильність до іншого фаху? Усунути напругу та драматизм покликаний наш Центр.

Найголовнішим принципом діяльності Центру я вважаю велику увагу до кожної людини, реалізацію в конкретній дії широкого гуманізму, а не вдаваного, абстрактного людинолюбства. Увага до людини, до її проблем, вчасна підтримка, забезпечення від помилок, діяльна допомога. У цьому ми і вбачаємо свою місію. Тільки такий підхід забезпечить, посеред сьогоденних умов прагматизації й меркантилізації, справжнє плекання нашої інтелектуальної, духовної, творчої еліти, що є надійною запорукою майбутнього піднесення України.

Останнє, що хотілося б зауважити з приводу започаткування роботи Центру, то це висловити сподівання, що саме він допоможе нам подолати прірву, яка пролягла між середньою та вищою школами, подолати суттєвий розрив між ЗНЗом і ВНЗом, який стався останнім часом і значно сповільнює поступальний рух української освіти.

Будемо сподіватися, що незабаром усю Україну охопить діяльність потужної мережі Центрів, подібних до нашого, – професійних, активних, результативних.

ПРО ВИСОКОРЕЗУЛЬТАТИВНУ СПІВПРАЦЮ

**Світлана
БАЛАБА**

Директор гімназії при НПУ
імені М. П. Драгоманова

З-поміж усіх присутніх мені буде найлегше брати участь в обговоренні сьогоднішньої теми. Це пояснюється тим, що співпраця між педагогічним колективом очолюваної мною гімназії і науково--викладацьким колективом університету імені М. Драгоманова — давня й тісна, багатоаспектна й високорезультативна. Вона виявляється в то-

му, що одинадцятьоро викладачів педуніверситету працюють за сумісництвом у нас; в тому, що експериментально-дослідницькою діяльністю в гімназії за темою “Розвиток творчих здібностей гімназистів” керує фахівець із цього ВНЗу Валентина Згадова; в тому, що налагодження навчально-виховного процесу в гімназії здійснюється за сприяння історичного і фізико-математичного факультетів університету; в тому, що багато учнів нашої гімназії стають студен-

тами цього ВНЗу (з 375 випусників 105 студентів) та ін. І мені особисто, і очолюваному мною колективу дуже хочеться, аби ця співпраця тривала надалі й переросла у заснування такого ж Центру на базі нашої гімназії. Для цього є всі підстави. По-перше, це вищезгаданий позитивний досвід співпраці, який і засвідчив наш рівень, визначив провідні форми цієї співпраці. По-друге, це високий науково-педагогічний потенціал нашого вчителства, який виявляється у постійному пошукові нових шляхів високоякісної і загальнодоступної освіти. По-третє, це бажання та потенціал наших учнів, адже я наводила дані про кількість випусників гімназії, що стали студентами педуніверситету. Студенти добре себе зарекомендували: їх призначають старостами груп, вони відмінники, мають подяки від ректорату, беруть активну участь у громадській роботі, після здобуття вищої освіти влаштовуються працювати в елітні школи і наукові інститути, посольства і Адміністрацію Президента. Хочеться, щоб кількість гімназистів, які продовжують навчання саме в педуніверситеті, дедалі більшала. Цьому, я певна, і посприє створення такого Центру в нашій гімназії, головне завдання якого бачу в допомозі школяреві зробити перший крок до майбутньої спеціальності.

Галина Плохатнюк

Світлана Балаба

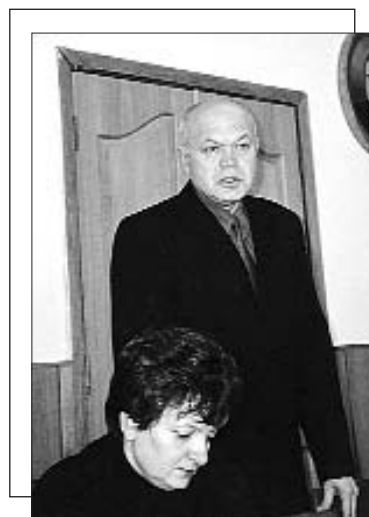
ПРОМІЖНИЙ ОСВІТНІЙ ПІДРОЗДІЛ МІЖ СЕРЕДНЬОЮ І ВИЩОЮ ШКОЛАМИ

Ідею створення такого Центру ми виношували з Віктором Петровичем Андрущенко давно, ще з часів співпраці в Міністерстві освіти і науки України, з часів, коли я займався педагогічною діяльністю, а пан ректор – науковою. У чому сутність цієї ідеї? Ми прагнули створити освітній підрозділ, проміжний між середньою і вищою школами, який, з одного боку, допомагав би майбутнім вступникам сформуванню чіткої й повної уявлення про ті іспити, що їм незабаром доведеться складати, зміцнював би їхню загальнопредметну підготовку, заповнював лакуни в їхніх знаннях, а з другого боку – знайомив би вступників із майбутнім фахом. З вересня 2003 року Центр розпочав свою роботу на базі Олександрівського ліцею інформаційних технологій за підтримки місцевої міської ради. Ми працюємо лише один місяць, глобальні підсумки, зрозуміло, робити зарано. Тому зосереджу увагу на специфіці функціонування Центру. Усього в ньому навчається 40 учнів за п'ятьма профілями (по 8 осіб у кожному) – хімічний, біологічний, правознавчий, іноземних мов і математики та програмування. Учні, що займаються в Центрі, – одинадятикласники місцевих шкіл, а також ті, хто не зміг вступити до ВНЗів торік. Заняття проводяться у другій половині дня, також

у вихідні по 3-4 години. Форми роботи – це переважно лекції, практикуми, консультації. Навчання здійснюють за спеціально для кожного профілю розробленими програмами досвідчені місцеві педагоги, які зарекомендували себе висококваліфікованими фахівцями у своїх галузях, мають досвід репетиторства і рекомендації місцевих органів управління освітою. З нашими учнями працює також психолог. Після чотирьох місяців занять представники НПУ імені М. Драгоманова проведуть профільні випробування, які й засвідчать якість знань учнів, їхню готовність учитися в педуніверситеті і загальну відповідність вимогам до сучасного фахівця з педагогіки. Правову базу цих випробувань ще, на жаль, не визначено. Нам би хотілося, щоб ці випробування мали статус зовнішнього тестування і були підставою для зарахування й до НПУ імені М. Драгоманова, і до інших ВНЗів. Сподіваємося, що це питання незабаром буде врегульовано, як і деякі інші об'єктивні та суб'єктивні проблеми.

Георгій ЦИМБАЛ

Директор Центру підготовки вступників в м. Олександрія

ВСТУПНІ ІСПИТИ: НЕРОЗВ'ЯЗАНІ ПРОБЛЕМИ

Оскільки головною темою нашого сьогоденішнього обговорення є підготовка до щорічних вступних іспитів у педагогічному університеті, то мій виступ стосуватиметься саме найбільш неоднозначних, нерозв'язаних, але дуже важливих питань цього процесу. Найперше, на що слід звернути увагу, то на доопрацювання програми для вступників та узгодження їх з програмами випускних іспитів у загальноосвітніх школах, які роз-

робляє Міністерство освіти і науки України. Ми маємо усунути всі наявні в цих програмах розбіжності, оскільки під час проведення вступних екзаменів нерідко з'ясується, що школа навчає одному, а ВНЗ вимагає знання іншого. Друге питання, до якого я хочу привернути вашу увагу, — це збереження усної форми вступного іспиту з профільної дисципліни, з фаху, як, наприклад, для істориків — з історії, для математиків — з математики і т. ін. Як свідчить практика, часто трапляється, що абітурієнт не може відповісти на одне питання або дає незадовільну відповідь і водночас блискуче відповідає на інші питання, які пропонує екзаменатор. Аби усунути цю лотерею, ми маємо зберегти усну форму фахових випробувань, яка, до того ж, дасть змогу викладачеві з'ясувати, чи має абітурієнт перспективи як студент і майбутній учитель. Так само, на мою думку, неодмінно слід зберегти і диктант як обов'язкову форму вступних випробувань на всі відділення, факультети, спеціальності, оскільки тільки цей спосіб дає змогу якісно перевірити грамотність абітурієнтів, яка є чи не головним складником загальної підготовки вчителя. Слід також обов'язково зберегти письмову форму диктанту, відмовившись від спроб формалізувати її, подати у комп'ютерному варіанті, як це нині практикується в інституті дистанційної освіти.

Олена ХАРЧУК

Доцент кафедри стилістики української мови, кандидат філологічних наук, голова предметної комісії

На фото: **Георгій Цимбал, Олена Харчук та Любов Мацько**

СИСТЕМА ПІЛЬГ ПОТРЕБУЄ ЗМІН

Наш університет — це осередок освіти й науки, який охоплює багато галузей життєдіяльності суспільства. Успішність його функціонування залежить безпосередньо від ефективності взаємодії структурних підрозділів: мережа інститутів, училища, ліцеї, гімназії та ін. Організуючи освітній процес в університеті, ми неодмінно маємо враховувати його розгалуженість, структурованість як цілісного навчального комплексу, як своєрідного мега-закладу, який все більше тяжіє за кількістю спеціальностей і обсягами наукової та педагогічної діяльності до форми напівуніверситету. Значні зміни в структурі університету зумовлюють і зміни у функціонуванні, зокрема, певного оновлення потребують правила прийому до нашого закладу. Що нам слід змінити в цих правилах?

Останнім часом дедалі гучніше звучать гасла на підтримку дещо занедбаних точних і природничих наук. Ми маємо відродити втрачений престиж цих наукових галузей, бо без них майбутнє України не можливе. Нам слід збільшити конкурс на відповідні факультети шляхом пошкваллення роботи зі старшокласниками, через внесення змін у правила прийому на ці факультети та запровадження пільг. Так, я вважаю, що правила прийому на різні факультети мають відрізнятися і враховувати не лише сьогоденну кон'юнктуру, а й працювати на перспективу. Уваги з нашого боку потребує й чинна система пільг: серед абітурієнтів 60-70% пільговиків. Гадаю, що на деякі спеціальності пільги взагалі слід скасува-

ти, а на факультети точних і природничих наук, навпаки, додати. Цю практику треба поширювати на всі підрозділи університетського комплексу, тобто на педагогічні класи шкіл, гімназій і ліцеїв, групи в училищах та інститутах тощо. Зміни щодо пільг зумовлять зміни в програмах для вступників: скасування пільг передбачатиме полегшення програми, впровадження нових пільг, ясна річ, — її ускладнення. Самі програми мають затверджуватися Міністерством, як і інші, на які спиратиметься весь наш навчальний комплекс в усьому розмаїтті його складників.

Олег ЯНУШ

Відповідальний секретар приймальної комісії 2003 року, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов

Заснування ГІА

З метою втілення в життя повномасштабної програми становлення Національної освіти в Україні колектив Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова постійно приділяє увагу реорганізації навчального закладу у сучасний науково-педагогічний центр України. У його структурі вже діють коледжі, гімназії, ліцеї, інститути.

Під час візиту *Генерального директора Міжнародного дитячого центру "Артек" Валерія Пальчука* 29 січня поточного року між *НПУ імені М.П. Драгоманова* була підписана угода щодо заснування спільного навчального закладу — Гуманітарного інституту „Артек” Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (ГІА) та організації навчально-виховного процесу на базі МДЦ „Артек”. Університет забезпечуватиме МДЦ „Артек” педагогічними кадрами, здійснюватиме науково-методичну підтримку. Звертаючись до *Валерія Пальчука*, ректор університету *Віктор Андрущенко* висловив сподівання, що співпраця буде плідною завдяки постійному збагаченню студентів знаннями та формуванню високої світоглядної культури майбутнього вчителя.

ЯК ЗАЛУЧИТИ ОБДАРОВАНУ МОЛОДЬ В УНІВЕРСИТЕТ

Наш ВНЗ з року в рік, як це не дивно, все гостріше відчуває брак студентів. Якщо, скажімо, у середині 60-х років конкурс у ньому сягав п'яти осіб на місце, наплив абітурієнтів був високим, як і престиж навчання та вчительської праці, то нині ми маємо боротися за абітурієнта в умовах зростання конкуренції між закладами вищої освіти.

Василь ШВЕЦЬ

Завідувач кафедри математики та методики викладання математики, кандидат пед. наук, доцент, голова предметної комісії

Той Центр, з роботою якого ми сьогодні ознайомилися, і має стати одним зі способів нашої реакції на зміну умов, однією із форм залучення абітурієнтів до педуніверситету. Відкриттям Центру в Олександрії не слід обмежуватися — мережею таких центрів варто було б охопити всю Україну. Але водночас ретельнішої розробки потребують правила прийому випускників цих центрів до університету, які б убезпечували нас від великих втрат кількості потенційних студентів. Поясню на таких

прикладі. У Фастівському природничому ліцеї, який я тут представляю, на паралелях 10-11-х класів відкрито по два математичні класи, у яких навчається загалом по 50-55 учнів на паралелі, на фізико-математичний факультет педуніверситету приходять 5-6 з-поміж них, решта йде до інших ВНЗів (переважно до КПІ — 12-15 чоловік). Чим це пояснюється? Насамперед тим, що в інших закладах агітаційну і селекційну роботу поставлено краще, ніж у нас. Інститут довузівської підготовки, який об'єднує мережу ліцеїв, філій, підготовчих центрів, послуговується продуманою системою контрольних робіт, що свідчить про рівень знань і умінь майбутнього вступника та динаміку його розвитку, системою пробних іспитів, які допомагають здійснити попередній відбір, системою екзаменаційних завдань, які вивчають найбільш обдарованих з-посеред вступників. Друга причина переваг КПІ над НПУ в тому, що цей університет дає спеціальності, які гарантують значно вищі, ніж у школі заробітки. Перша причина залежить від нас, над її усуненням треба працювати, друга ж пов'язана з позицією нашого суспільства і нинішньої влади щодо оцінки праці вчителя, її ліквідувати ми не зможемо. Зниження конкурсу на фіз-мат пояснювати можна почасти й тим, що знижується якість математичної освіти

у школі — зменшення кількості годин, скасування випускних іспитів з точних предметів як обов'язкових у середній школі та ін. Саме тому, очевидно, вступники просто-таки жахають екзаменаторів своїми вкрай кучими знаннями: випускники шкіл із відмінними оцінками не пам'ятають визначень, не знають теорем, не можуть їх довести, не можуть розв'язати елементарної задачі... А ми з такого "матеріалу" маємо готувати вчителів математики! Залишається сподіватися, що такий абітурієнт, якщо його все-таки приймуть на навчання, своєю старанністю надолужить прогалини у своїх знаннях. Для виправлення нинішньої ситуації пропоную більше уваги приділяти пошуковій талановитій, математично обдарованої молоді, виробленню й освоєнню оптимальних форм її залучення в університет ім. М. Драгоманова. Особисто я рекомендую збільшити кількість вступників за співбесідою з 30% до 60%, як це практикується в Авіаційному університеті. Це дасть змогу раніше, ніж у серпні, відібрати здібних випускників для навчання у нас і унеможливити ситуації, коли вони йтимуть до інших ВНЗів. Одним словом, правила прийому і складання вступних іспитів потребують деяких корективів.

Слід вітати початок функціонування Центру, від якого чекаємо збільшення кількості тих, хто навчається при ньому, та поширення діяльності на інші регіони України. Особисто я зго-

лошуюся до участі в роботі Центру, до участі в проведенні тестувань, прийманні іспитів та інших формах нашої співпраці.

УВАГА! КОНКУРС!

Міністерство освіти і науки України,
Академія педагогічних наук України,
Асоціація ректорів педагогічних університетів України,
Національний педагогічний університет імені
М.П. Драгоманова
та Інститут вищої освіти АПН України
спільно з часописами "Вища освіта України",
"Директор школи, ліцею, гімназії",
"Рідна школа", газетами "Освіта України"
та "Освіта" за сприянням
Управління освіти державної адміністрації м. Києва,
Управління освіти Житомирської, Київської,
Луганської, Миколаївської, Харківської областей

оголошують конкурс

"ВЧИТЕЛЬ — МОЄ ПОКЛИКАННЯ".

В конкурсі можуть брати участь випускники загальноосвітніх шкіл, ліцеїв та гімназій.

Конкурс проводиться в два тури:

1-й тур — з 1 березня по 20 квітня
(написання творчої роботи)

2-й тур — з 20 квітня по 24 травня — захист своїх робіт переможцями першого туру в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова

Переможці конкурсу — 15 осіб — зараховуються без вступних іспитів на навчання за держбюджетним замовленням до провідних педагогічних університетів України

Роботи переможців будуть опубліковані у відповідних часописах

Роботи надсилати на адресу:
01601 Київ — 30, вул. Пирогова, 9,
НПУ ім. М.П. Драгоманова,
конкурс "Вчитель — моє покликання"
телефон для довідок: 235-90-18

Оргкомітет

Анкета

учасника конкурсу творчих робіт
"Вчитель — моє покликання"

Прізвище, ім'я, по батькові _____

Домашня адреса _____

Навчальний заклад _____

Тема творчої роботи _____

(Продовження на с. 71)

ГОСТРІ КУТИ ОБГОВОРЮВАНОЇ ПРОБЛЕМИ

Уже не раз сьогодні відзначалося зниження рівня фізико-математичної підготовки в школі. Називалися й причини цього зниження: зменшення кількості годин, скасування обов'язкового іспиту з математики. З року в рік ми мусимо все нижче опускати планку вимог до вступників на фізико-математичний факультет, що пояснюється дедалі швидшим падінням престижу вчительської праці, невисокою оплатою. Поновити втрачений за останнє десятиліття престиж вчительської професії — завдання держави, бо саме від висококваліфікованих педагогічних кадрів залежить функціонування всього державного механізму. Згадаймо приклад Південної Кореї. У середині сімдесятих років там високо зріс рівень виробництва, збільшився обсяг експорту, що зумовило масове відкриття зовнішньо-торгівельних організацій, які потребували великої кіль-

кості працівників. Учителі корейських шкіл, як люди з дещо універсальною освітою, здатні до переучування, обізнані з процесами комунікації, і почали переходити на роботу в ці організації, оскільки платня в них була більшою, ніж учительська. Якою була реакція держави? Не ідеологічні побудови, не звернення до громадянського сумління, не заклики до свідомості, а підвищення вчительської платні. І через декілька років конкурс у педагогічні заклади Кореї сягнув десяти осіб на місце, що дало змогу підвищити рівень вимог до вступників до вчительських ВНЗів і до самих учителів. Відтоді корейський учитель — висококваліфікований фахівець, майстер своєї справи, чесний і порядний, він дає глибокі знання і ставить оцінки адекватні підготовці школярів, і саме цим оцінкам можна довіряти. А в нас дуже часто трапляється, що, пільговики не мають необхідного для подальшого навчання мінімуму знань і вмінь. Тож система пільгового прийому потребує, справді, докорінного перегляду.

Ще один гострий кут обговорюваної проблеми. У зв'язку з тим, що зараз постійно збільшується кількість місць у вищих навчальних закладах і впроваджується система платного навчання, перед випускниками шкіл уже не стоїть так гостро питання продовження навчання. Нині випускників і їхніх батьків більше цікавлять гарантії вступу до ВНЗу, які можуть давати школі цен-

Геннадій ГРИЩЕНКО

Декан фізико-математичного факультету, завідувач кафедри експериментальної фізики та астрономії, кандидат фізико-математичних наук, професор

Анатолій Касперський

Геннадій Грищенко

три підготовки, як щойно відкритий Центр при нашому університеті. На жаль, навчання в таких центрах дуже часто перетворюється з боротьби за знання саме на боротьбу за гарантії, що спричинює прихід у вуз молоді, яка не має ні потягу до професії, ні необхідних для навчання здібностей. Тому роботу Центру (й подібних підрозділів педуніверситету) треба організувати так, щоб не тільки готував охочих до вступу, а й наближав їх до майбутньої професії, гарантував повернення слухачів після закінчення університету в школи, а не відтік кадрів до приватних фірм. Адже погодьтеся, національний педагогічний університет, з огляду на свою спеціалізацію і статус, покликаний виконувати не лише функцію, але й місію, яка полягає у пошукові дітей, що хочуть у нас вчитися, стануть учителями і працюватимуть у школі. Щодо роботи Центру вношу також дві конкретні пропозиції. По-перше, встановлювати плату за навчання з урахуванням ситуації, що склалася нині з педагогічними кадрами, бо, скажімо, в базовому ліцеї у Фастові до педагогічних класів математичного профілю встановлено плату, значно вищу, ніж до класів з іншим профілем навчання, а це відштовхує обдарованих дітей, ставить на їхньому шляху до математики нездоланний бар'єр. По-друге, викладання фізики й математики в центрах підготовки працівники нашого факультету здійснюватимуть безоплатно, якщо буде розроблено надійний механізм дотримання згаданих вище ви-

мог, а саме: людина, яка навчалася в Центрі, має неодмінно вступити саме до нашого університету, а після його закінчення й одержання диплома вчителя йти працювати до школи.

Закінчення, початок на с. 69

ПОЛОЖЕННЯ

Про Всеукраїнський конкурс творчих робіт “Вчитель – моє покликання”

Загальні положення

Всеукраїнський конкурс творчих робіт “Вчитель – моє покликання” оголошує Міністерство освіти і науки України спільно з Національним педагогічним університетом ім. М. П. Драгоманова, Асоціацією ректорів педагогічних університетів України та Інститутом вищої освіти АПН України.

У конкурсі можуть брати участь випускники загальноосвітніх шкіл, ліцеїв та гімназій.

На конкурс подаються творчі роботи, в яких висвітлена особистісна позиція автора щодо педагогічної діяльності, її специфіки, суспільного значення тощо.

Керівництво конкурсом

Загальне керівництво конкурсом здійснює Оргкомітет, персональний склад якого затверджується Міністерством освіти і науки України.

Організаційне та науково-методичне керівництво конкурсом здійснює Інститут вищої освіти України.

Для організації та проведення конкурсу створюється конкурсна комісія, до складу якої входять провідні науково-педагогічні працівники університетів та академічних установ.

Конкурсна комісія розглядає представлені творчі роботи, направляє їх на рецензування. На підставі рецензій комісія визначає претендентів на участь у другому турі конкурсу і запрошує їх для захисту робіт в НПУ ім. М.П.Драгоманова.

Порядок представлення та розгляду творчих робіт

Конкурс проводиться у два етапи:

перший – з 1 березня по 20 квітня 2004 року;

другий – з 20 квітня по 24 травня 2004 року – у Національному педагогічному університеті ім. М.П.Драгоманова.

Протягом першого етапу учні подають свої творчі роботи на розгляд Оргкомітету.

Оргкомітет відбирає кращі творчі роботи і запрошує їх авторів до захисту в НПУ ім. М.П.Драгоманова.

На конкурс подаються оригінали творчих робіт, оформлені згідно з вимогами державного стандарту, надруковані через півтора інтервали (шрифт 14 до 29 рядків на сторінці), обсяг творчої роботи не повинен перевищувати 12 сторінок.

До роботи додається анкета учасника конкурсу.

Захист робіт проводиться за формою співбесіди.

Підсумки проведення конкурсу затверджуються відповідним наказом Міністерства освіти і науки України.

Нагородження переможців конкурсу

Переможці конкурсу у кількості 15 осіб будуть зараховані без іспитів на бюджетну форму навчання у педагогічні університети.

Решта переможців буде нагороджена заохочувальними дипломами.

Управління
школою

НОВІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

ПРОЕКТ КОНЦЕПЦІЇ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

**Михайло
БУРДА**

Заступник
директора Інституту
педагогіки
АПН України,
член-кореспондент
АПН України,
доктор
педагогічних наук

Концепцію обгово-
рено на серпневих
конференціях, у за-
собах масової ін-
формації, надійшли
побажання від об-
ласних інститутів
післядипломної пе-
дагогічної освіти,
директорів шкіл.
Робочою групою
документ допра-
цьовано. Концепція
чекає свого схва-
лення Колегією
МОН і Президією
АПН.

Вона має функціонувати переважно як профільна, тобто освітні послуги мають бути більш індивідуалізованими, функціональними, ефективними і відповідати як потребам молодшої людини, так і соціальному замовленню. Принципово нові підходи до організації освіти у старшій школі закладено у Концепції профільного навчання у старшій загальноосвітній школі, яка розроблена відповідно до Закону України “Про загальну середню освіту”, постанови Кабінету Міністрів України від 16.11.2000 р. № 1717 “Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання”, а також ґрунтується на основних положеннях Концепції загальної середньої освіти (12-річна школа) і спрямована на реалізацію Національної доктрини розвитку освіти.

Концепція створювалася “не з чистого аркуша”. Розробники намагалися максимально узагальнити і систематизувати існуючий вітчизняний досвід організації профільного навчання в 11-річній школі. А він значний. Кількість профільних шкіл (класів), особливо

міських, з року в рік зростає. У 2003 н.р. 430569 учнів охоплено профільним навчанням. МОН розроблено навчальні плани для основних профілів, відповідні рекомендації, видається, хоча і недостатнім тиражем, навчальна література. Бралися до уваги і зарубіжні продуктивні тенденції профілізації старшої школи, особливо у європейських країнах.

Концепція включає понятійний апарат, принципи, загальні положення, механізми їх взаємодії і педагогічні умови необхідні для профільного навчання. Таке навчання дасть змогу за рахунок змін у цілях, змісту, структурі та організаційних формах освітнього процесу досягти основної мети – більш повно враховувати інтереси, нахили і здібності учнів та створити необхідні умови для навчання старшокласників відповідно до їх професійного самовизначення. З цієї мети випливають основні завдання профільного навчання:

- створити умови для істотного розширення можливостей вибору учнями індивідуальних освітніх програм за рахунок диференціації змісту освіти;
- забезпечити можливості для рівного доступу учнівської молоді до здобуття повноцінної освіти відповідно до її здібнос-

тей, індивідуальних нахилів і потреб; виховання особистості, здатної до самореалізації, професійного зростання й мобільності в умовах реформування сучасного суспільства;

- розширити можливості соціалізації учнів, забезпечити наступність та неперервність між допрофільною підготовкою і профільним навчанням, профільним навчанням і професійною підготовкою;
- забезпечити умови для життєвого і професійного самовизначення учнів, готовності до свідомого вибору і оволодіння майбутньою професією.

Важливим питанням організації профільного навчання є визначення структури і напрямів профілізації. Рекомендується профільне навчання у 10-12-х класах здійснювати за такими основними напрямками: спільно-гуманітарний, природничо-математичний, технологічний, художньо-естетичний, спортивний. Їх вибір зумовлений основними сферами діяльності людини: природа, суспільство, культура, наука та виробництво. За основними напрямками профілізації визначаються різноманітні навчальні профілі з урахуванням освітніх потреб учнів, кадрових, матеріально-технічних, інформаційних ресурсів школи, соціокультурної і виробничої інфраструктури району тощо.

У Концепції закладена гнучка система профільного навчання. Ця система включає такі типи навчальних предметів: базові загально-

*Проект**

КОНЦЕПЦІЯ МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ 12-РІЧНОЇ ШКОЛИ

Концепція, наслідуючи існуючу концепцію для 11-річної школи, орієнтована на нове соціальне замовлення щодо завдань, змісту, якості і термінів шкільної освіти, де лейтмотивом стають: пріоритет соціально-мотиваційних факторів загальнолюдських цінностей; методологічна переорієнтація змісту освіти на особистість, на забезпечення активної пізнавальної позиції суб'єкта навчання; організація навчання на основі максимального врахування досвіду взаємодії учня з навколишнім світом; спрямованість освіти на найповнішу реалізацію здібностей, інтелектуального, духовного і творчого потенціалу молодої людини, створення педагогічних умов навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення, вироблення стійких механізмів самоосвіти, самовиховання і саморозвитку.

Значення математичної освіти обумовлюється тим, що:

- Якість математичної підготовки молодого покоління – індикатор готовності суспільства до соціально-економічного розвитку, мобільності особистості в освоєнні і впровадженні високіх технологій.
- Математична освіта – важлива складова загальноосвітньої підготовки. Місце математики в системі шкільної освіти визначається її роллю в інтелектуальному, соціальному і моральному розвитку особистості, розумінні принципів будови і використання сучасної техніки, нових інформаційних технологій, сприйманні наукових і технічних ідей, формуванні наукової картини світу і сучасного світогляду.

Математика – один з опорних предметів середньої школи, який забезпечує успішне вивчення інших дисциплін, насамперед, предметів природничо-наукового циклу.

Завданнями старшої школи є:

- розширення математичного апарату, засвоєного в основній школі;
- розширення і систематизація загальних відомостей про функції, вивчення початків аналізу, розв'язування прикладних задач; розширення відомостей про ймовірність і елементи статистики;
- вивчення просторових фігур, продовження розвитку просторових уявлень і уяви;
- розширення і поглиблення відомостей про геометричні величини;
- розширення і поглиблення уявлень про математику як елемент загальнолюдської культури, про застосування її в практичній діяльності, різних галузях науки.

*Концепцію розроблено науковими співробітниками лабораторії математичної і фізичної освіти Інституту педагогіки АПН України

Організація навчально-виховного процесу

Передбачається активне використання у процесі навчання математики нових педагогічних технологій, зокрема інформаційних, які задовольняють такі основні вимоги:

- враховують особливості навчальної діяльності, її зміст і структуру; цикли життєдіяльності учня, його здібності, інтереси, нахили;
- спрямовані на моделювання освітніх середовищ, їх організаційних, методичних і змістових компонентів, що враховують типові й індивідуальні відмінності учнів, форми їх прояву в сфері комунікативних відносин і в пізнавальній діяльності;
- є варіативними; особистісно-орієнтованими, коли знання, уміння та навички розглядаються не лише як самоціль, а й засіб розвитку пізнавальних і особистісних якостей учня; виховують в учня здатність бути суб'єктом свого розвитку, рефлексивного ставлення до самого себе;
- забезпечують цілісне психолого-дидактичне проектування навчального процесу в умовах рівневої і профільної диференціації навчання.

Методика навчання математики в основній та старшій школі має враховувати цілі і завдання вивчення того чи іншого курсу, особливості його змісту (структуру і логічне упорядкування матеріалу, рівень строгості обґрунтування математичних тверджень, співвідношення між теоретичними та емпіричними фактами, прикладну спрямованість змісту).

Під час вивчення загальнокультурного курсу математики дещо знижується рівень строгості обґрунтування математичних тверджень у традиційному розумінні. Математична строгість тут розуміється не як вимога обов'язкового обґрунтування всіх розглядуваних тверджень шляхом дедуктивних міркувань. Значна частина з них вивчається без строгого доведення на основі використання конкретних прикладів, наочних ілюстрацій, життєвого досвіду учнів.

На наочно-інтуїтивній основі вводиться також переважна більшість аксіом, понять, формул. Акцент зміщено на формування в учнів уявлень про сутність математичного знання, його логічну структуру, категорії і методи математики, усвідомлення того, яке твердження підлягає доведенню, а яке ні. Це, однак, не означає, що слід взагалі відмовитись від доведення тверджень. Цього допустити ніяк не можна, зважаючи на незаперечну цінність доведень для усвідомлення методів математики, розвитку мислення школярів, формування їхньої логічної культури. Розумінню учнями математики, як могутнього засобу пізнання і перетворення дійсності, її ролі в розвитку людської цивілізації, сучасної науки й виробництва, посиленню її прикладних аспектів сприятиме і широке застосування у вивченні предмета відомостей з історії науки, ознайомлення учнів з доволі драматичною боротьбою ідей, долями математичних відкриттів та їх авторів тощо.

освітні, профільні та курси за вибором.

Базові предмети становлять інваріантну складову змісту середньої освіти і є обов'язковими для всіх профілів. Ці предмети реалізують цілі й завдання середньої загальної освіти. Зміст навчання і вимоги до підготовки старшокласників визначаються державним загальноосвітнім стандартом. Орієнтовна кількість годин на їхнє вивчення закладена в базовому навчальному плані.

Проектом Концепції передбачено, що зміст базових курсів і відповідні рівні підготовки учнів можуть бути різними, залежно від того чи буде вивчатися даний курс у подальшому, наскільки він пов'язаний з профільними предметами. Наприклад, на сьогодні є такі модифікації базового курсу "Математика": математика для гуманітарних профілів, для хіміко-біологічного профілю, математика для економістів. Важливим тут є те, щоб ці курси відповідали вимогам загальноосвітнього стандарту.

Профільні загальноосвітні предмети – це цикл предметів, які реалізують цілі, завдання і зміст кожного конкретного профілю. Наприклад, фізика, хімія, біологія профільні предмети в природничо-науковому профілі. Вони обов'язкові для учнів, які обрали цей профіль навчання. Профільні предмети вивчаються поглиблено. Поглиблене вивчення саме циклу предметів запобігає вузькій спеціалізації, яка здебільшого не відповідає реальним потребам, інтересам старшоклас-

ників (нерідко їх цікавить не один предмет, а група предметів, не одна професія, а ряд близьких професій). Профільні предмети забезпечують також прикладну спрямованість навчання – застосування знань і методів пізнання у різних сферах діяльності, в т.ч. і професійній, яка визначається специфікою профілю навчання.

Курси за вибором – це спеціальні навчальні курси, які входять до складу профілю навчання. Основні їх функції: поглиблення і розширення змісту профільних предметів або забезпечення профільної прикладної і початкової професійної спеціалізації для побудови індивідуальних освітніх програм. Курси за вибором створюються за рахунок варіативного компонента. Кількість таких курсів має бути більшою порівняно з кількістю курсів, які зобов'язаний вибрати учень.

Орієнтовне співвідношення обсягу базових, загальноосвітніх, профільних предметів і курсів за вибором визначається пропорцією 60:30:10.

Загальноосвітні школи створюють ті чи інші профілі навчання за рахунок комбінацій базових, профільних предметів і курсів за вибором. Цим самим забезпечується гнучка система профільного навчання, яка дає змогу обрати старшокласнику індивідуальну освітню програму. Однак на практиці кількість профілів стабілізується, тому що поряд з намаганням утворювати багаточисленні профілі з метою повнішого врахування потреб учнів будуть діяти

Структура і логічна організація навчального матеріалу цього курсу зумовлює посилення міжпредметних зв'язків під час його вивчення. Це стосується, зокрема, застосування методів аналізу і алгебри при вивченні геометрії, і навпаки. Значна увага приділяється також зв'язкам з профільними навчальними предметами, ознайомленню учнів з деякими важливими математичними поняттями і методами, які широко застосовуються у психології, соціології, лінгвістиці та інших гуманітарних науках.

Методичні підходи до вивчення поглибленого (основна школа) та профільного (старша школа) курсів теж добираються відповідно до особливостей мислительної діяльності учнів і змісту навчального матеріалу.

Порівняно із загальноосвітніми класами суттєво підвищується теоретичний рівень вивчення навчального матеріалу, зокрема, при вивченні всіх видів рівнянь, нерівностей та їх систем послідовно акцентується увага на основних поняттях: корінь, розв'язок, рівносильність, наслідок, можливість втрати та появи сторонніх коренів, перевірка, як важлива складова процесу розв'язування. Вводяться елементи теорії множин та математичної логіки. Їх елементи використовуються для збагачення та осучаснення математичної мови учнів, розширення їхньої математичної ерудиції та розвитку мислення.

Основною формою проведення занять під час вивчення цих курсів залишається система уроків: вивчення нового матеріалу, формування вмінь розв'язувати задачі, узагальнення та систематизація знань, контролю і корекції знань. Поряд з цим, ширше, ніж при вивченні інших курсів математики, використовується шкільна лекція, семінарські і практичні заняття, а також нетрадиційні форми навчання (групові, уроки “однієї задачі”, “однієї ідеї”, математичні “бої” тощо). Методика навчання характеризується інтенсивною самостійною діяльністю учнів, індивідуалізацією навчання, застосуванням проблемно-пошукових методів, таких методичних прийомів і засобів навчання, як математичне моделювання, логічне конструювання, граф-схеми, паралельне вивчення схожих математичних об'єктів, синтетичні і комбіновані вправи тощо.

Традиційне навчання математики в основній школі доповнюється новою метою – забезпечення допрофільної підготовки учнів. Зміст, організаційні форми і методи навчання мають сприяти професійній орієнтації учнів, вибору ними напряму профілю навчання у старшій школі. Ефективність допрофільного навчання математики передбачає організацію дієвої діагностики рівня навчальних досягнень учнів, профконсультативної психодіагностики з метою вивчення професійних інтересів, потреб і нахилів учнів, своєчасної оцінки комплексу індивідуальних особливостей підлітка з погляду його готовності до успішного навчання за певним профілем.

і стабілізаційні, утримуючі фактори. Це загальноосвітній стандарт, державна атестація, орієнтовні тематичні плани, кадрове забезпечення.

Загальноосвітній навчальний заклад може мати один або декілька профілів. В окремих випадках школа (клас) може бути не орієнтована на конкретний профіль навчання. Але така школа відрізнятиметься від традиційної непрофільної. У ній задоволення освітніх запитів учнів теж здійснюватиметься за рахунок введення курсів за вибором, які дадуть змогу дещо поглибити або професійно спрямувати зміст споріднених базових предметів.

Пропонована Концепція передбачає різноманітні форми реалізації профільного навчання, хоча основною залишається навчання у профільному класі. Форми навчання можуть бути внутрішньошкільні або зовнішні. В основі вибору форми

навчання лежить таке поняття як кадровий, матеріально-технічний і навчально-методичний ресурс.

Якщо школа не має повною мірою необхідного освітнього ресурсу, вона цілеспрямовано і організовано залучає його з інших навчальних закладів. Це може бути об'єднання кількох шкіл навколо опорної школи, яка має належне кадрове і матеріальне забезпечення профільного навчання. У цьому випадку кожна школа даної групи забезпечує викладання у повному обсязі базових предметів і ту частину профільного навчання (профільні предмети і курси за вибором), яку вона зможе реалізувати в міру своїх можливостей. Решту профільної підготовки бере на себе опорна школа. Ця форма навчання перспективна, особливо, в сільській місцевості. Концепцією також передбачено використання для профільного навчання НВК,

Таблиця 2.
Структура
математичної
освіти

КЛАСИ						Рівні вимоги		
1-4	5-6	7	8-9	10-12		I	II	III
	Курс А		Курс А	Курс Б	Курс В	+	+	+
			Курс Б	Курс Г	Курс Д	+	+	+
			Курси за вибором	Курси за вибором		+	+	+
Математичні гуртки								

МНВК, ПТУ, вищі навчальні заклади.

Ефективність профільного навчання багато в чому залежить від організації в основній школі системи допрофільної підготовки. Мета якої – допомогти учневі правильно вибрати профіль навчання у старшій школі. Аналіз мотивів такого вибору показав, що близько 40% учнів керувалися схильністю до вивчення конкретного циклу предметів. Решта віддавала перевагу престижності школи, наполяганню батьків, бажанню бути разом з друзями тощо.

У Концепції окреслено основні форми допрофільної підготовки і особливості їхнього запровадження. Важливого тут значення набуває діагностика навчальних досягнень і профконсультаційна психодіагностика з метою визначення професійних інтересів і якостей школярів, а також їх готовності до успішного навчання за певним профілем.

Складовою документа є умови успішної реалізації профільного навчання. Вони зводяться до комплексного розв'язання питань, пов'язаних з фінансовим, кадровим, навчально-методичним, нормативно-правовим і організаційним забезпеченням профільної школи.

Запровадження профільного навчання потребує, насамперед, внесення суттєвих змін у підготовку педагогічних кадрів з урахуванням потреб профільної школи, підготовку вчителів і керівників шкіл до запровадження допрофільної підготовки профільного навчання. Навчально-методичне забезпе-

чення профільної школи – важлива умова реалізації Концепції. Пріоритетом тут має бути створення навчально-методичних комплектів для базових, профільних і спеціальних курсів.

УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ

Фінансове забезпечення шкільної математичної освіти з орієнтацією на середній світовий рівень – основна умова реалізації концепції.

Наукове забезпечення навчального процесу, що передбачає організацію досліджень за такими пріоритетними напрямками:

з'ясування факторів, що впливають на формування змісту математичної освіти; розв'язання проблеми взаємозв'язку змісту із завданнями виховання та розвитку учнів, співвідношення пізнавальних і ціннісних компонентів у змісті математичної освіти; розробка теоретико-дидактичних засад інтеграції змісту та його різнорівневого відбору.

Розробка дидактичних, психологічних, гігієнічних і книгознавчих вимог до створення підручника; створення комп'ютерної його підтримки; розробка надійної методики експериментальної перевірки та оцінки якості підручника.

Розробка методики моніторингу математичної освіти; з'ясування основних тенденцій її розвитку у державі та за кордоном; створення науково-обґрунтованих нормативів діагностики (готовності до навчання, математичних здібностей, відхилень у розвитку).

Належне навчально-методичне забезпечення, що передбачає:

- Орієнтацію на альтернативні навчально-методичні комплекти (розроблені на спільній науковій основі), що реалізують встановлений зміст освіти і відповідні рівні його засвоєння.
- Розробку і апробування програм базового і профільного курсів математики, курсів за вибором та відповідних підручників, методик, засобів навчання.
- Застосування сучасних методик навчання математики, які передбачають використання цілих комп'ютерних систем навчання.
- Забезпечення вірогідності наукового та навчально-методичного продукту. Він може бути рекомендований учителям математики лише після теоретичного і експериментального обґрунтування та соціологічного аналізу відповідної педагогічної ситуації.

До стратегічних умов реалізації основних положень концепції належить ефективна підготовка і перепідготовка вчителів математики з урахуванням потреб профільної школи, формування в них нового педагогічного мислення; запровадження ефективної методичної допомоги вчителю, системи заохочення вчителів, які досягли високих результатів.

Управління
школою

УЧЕНИЦЯ У ЖИТТІ – ВЧИТЕЛЬ ДЛЯ НАС

УРОКИ РУФІНИ КРИЖАНІВСЬКОЇ

На педагогічному небосхилі України згасла яскрава Зірка, найтепліша – Людина з великої літери, професіонал своєї справи. Образ Жінки-Лідера з чоловічим характером і жіночою долею житиме в серцях тисяч людей, які дякують долі, що за життя були знайомі з Руфіною Іванівною. Керівник, як кажуть, від Бога, Руфіна Іванівна гуртувала навколо себе людей, проявляла їхні найкращі риси, заряджала усіх енергією свого серця. З нею легко говорилось, мріялось, планувалось. Завжди енергійна, бадьора, оптимістична, усміхнена. З нею було цікаво, по-дружньому за тишино. Здавалося, що так буде завжди! На повні груди жила, в польоті; миттєво й пішла з життя. І як справжній Педагог, дала усім нам, хто її знав і любив, останній урок – про вічне, про сенс людського буття.

Вважаю, що найкращим пам'ятником Педагогу є його уроки. Вони не закінчуються і тоді, коли вчитель вже немає, бо залишаються учні...

Запрошую Вас, шановні читачі, разом зі мною ще раз перегорнути сторінки її життя – мої “уроки”. Сподіваюсь, що вони будуть корисними і для Вас!

Ольга ВИГОВСЬКА

Головний редактор журналу “Директор школи, ліцею, гімназії”, кандидат педагогічних наук, доцент.

ПРО ЩО ТРЕБА ПАМ'ЯТАТИ КЕРІВНИКУ

Чого бракує нашій освіті? Перш за все — правильного фінансування. У Києві ми постійно відчуваємо підтримку держадміністрації. У регіонах же залишаються невирішеними багато питань: немає опалення, не вистачає води, мало підручників. Дивно, що освіта ще тримається. Таке враження, що експлуатуються залишки соціалістичної свідомості: незалежно від того, як людям платять, вони працюють і відчувають, що треба працювати.

Не варто думати, що

столиця живе за рахунок регіонів: місто Київ є донором і забезпечує 24% надходжень у бюджет України. Фінансування у регіонах залежить від місцевої влади. Скажімо, у Києві сьогодні найдешевший в країні хліб. Чому? Тому що хлібзаводи передали у комунальну власність. Миська влада допомогла — і хліб подешевшав. І таких прикладів немало. Проте буває й по-іншому. Відвідали ми в Сімферополі дитячий будинок сімейного типу. Заступник Голови державної адміністрації міста поскаржився, що депутати міськради проти таких будинків. Вони

Статтю* підготовлено за матеріалами ексклюзивних інтерв'ю журналу “Директор школи, ліцею, гімназії” та спогадів друзів

* Надруковано у газеті “Освіта”, №8, 12-19 лютого 2003р. Матеріал статті покладено в основу сценарію, який є в цьому числі журналу – див. с.

вважають, що ці заклади надто дорогі для країни, тож дітей краще віддати до інтернату. Директор інтернату, який сидів поруч, зауважив: “Інтернату виділяють 1 грн. 40 коп. на харчування дитини. А депутати приходять і заглядають у холодильник — чи не забагато там усього”. Такі от бувають депутати. Тому треба думати: куди йдемо, і з ким йдемо.

Коли приїздиш у регіони, іноді навіть незручно розповідати, які пільги для керівників навчальних закладів створено в столиці завдяки нашому меру. Столиця, як і годиться, повинна подавати приклад усім.

Чим відрізняється наш Олександр Олександрович Омельченко? Він іде у Верховну Раду, щоб об’єднати всіх керівників міст України. Омельченко ставить питання так: від нас залежить рівень життя — життя освітян, життя населення. Чотири роки тому започатковано програму “Турбота”. Тоді на її виконання було виділено 1 млн. 400 тис. грн. На 2002 рік на програму “Турбота” у м. Києві заплановано 140 млн. грн. Заробили — і маємо. Тому не треба хвилюватися: не за рахунок регіонів живе столиця, а тим коштом, який заробляє. І так треба жити.

Але і київські школи відрізняються одна від одної. У одних закладах — гімназії чи ліцеях — готують еліту; а поруч — масова школа. Таких переважна більшість: і дітей більше у класі, і не так допомагають батьки. Пригадую враження колеги, яким вона поділилася

СУЧАСНИЙ КЕРІВНИК: ЯКИЙ ВІН?

Чим вирізнялася від інших Руфіна Іванівна?

Вона була сучасним керівником, таким, якого потребує наша країна. Такого, на жаль, не часто зустрінеш ніде. Нікого не водила “по колу”, не марнувала часу інших, не створювала їм додаткових перешкод, у своїх взаєминах не ділила людей на “великих” і “дрібних” — до всіх була однаково уважна, “тут і зараз” вирішувала будь-які проблеми, ситуації, миттєво приймала управлінські, педагогічні та суто людські рішення. Своєю позицією нерідко дивувала людей, колег.

Пригадує викладач Бадя Любов Миколаївна: “Вперше до коледжу я потрапила 12 років тому. Привело мене бажання поділитися з педагогами інформацією щодо корекції поведінки дитини через індивідуалізацію виховних впливів, якою тоді я вже володіла. Прийшла “з вулиці” до кабінету Руфіни Іванівни і прямо спитала, чи треба їй це? “Так!” — важко було повірити, що це не жарт, оскільки відповідь пролунала жваво і без роздумів. Це поклато початок моєї роботи у коледжі й над авторською програмою “Профілактика та корекція порушень поведінки у дітей”.

Керівник — стратег

Як стратег, опікувалась державними проблемами, переживала, що педагогічна громада не дозріла до розуміння нагальної потреби нашого суспільства у соціальних педагогах. Розповідала, що коєсь у коледж прийшов громадянин Ефіопії — він прагнув стати саме соціальним педагогом. Це тоді, коли наші директори шкіл, хоч і ставки виділено, а не беруть таких спеціалістів, бо не усвідомлюють їхньої значущості, не звикли до соціального захисту...

Зі спогадів Руфіни Іванівни. “Коли вдалося побувати у США, я впевнилася: наша освіта на 10-20 голів вища, ніж за кордоном. Цим можна пишатися; головне — виховати таке покоління, яке б мало повагу до себе і вмilo захищати свої права.

Ми багато говоримо про те, що створюємо правову державу. Але здебільшого ми не розповідаємо учням про їхні права. Кожну людину треба навчити відчувати: я громадянин України, у мене є соціальний захист. Тому з 1992 року у коледжі відкрито відділення соціальної педагогіки. 40% його викладачів — це колишні випускники коледжу, які успішно закінчили магістратуру у вищих навчальних закладах та були запрошені на викладацьку роботу”.

Головний результат у роботі керівника

Ми говоримо сьогодні про значущість атмосфери в освітніх закладах, про те, якою вона має бути, щоб плекати достойних громадян країни. Із газети педагогічного коледжу “Коло” можна дізнатись про результати, досягнуті титанічними зусиллями директора-Прометейя і очолюваного ним педагогічного колективу. Ось, що пише студентка Київського лінгвістичного університету, вчитель, випускниця коледжу Оксана Задвірна: “Завдяки коледжу я отримала добру життєву базу — не тільки як учитель, але і як майбутня мати, дружина, просто людина”. Олена Михайлишина, також випускниця коледжу, сказала так: “Найвагоміший внесок коледжу — це мій власний розвиток і розвиток мене як особистості. Коледж спонукав мене до постійного самовдосконалення та самоосвіти”.

На думку колег і студентів, директор коледжу Руфіна Іванівна зуміла так організувати життя колективу викладачів і студентів, що вони постійно відчують окриленість, свою потрібність людям, державі. Вона вмila ставити на крило і молодих колег, і кожного студента. Коли ж чийсь крилята не справлялися з польотом, завжди підтримувала, допомагала, вселяла віру у власні сили.

Скільки їх ідуть по життю впевнено, дякуючи їй за це!

ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА

У головному – принципова

На думку приходиться розповідь мами однієї дівчинки, яка була знайомою однієї з подруг Руфіни Іванівни. Як водиться, звернулася до директора за допомогою – влаштувати до коледжу доньку, яка мала, м'яко кажучи, дуже скромні знання. Руфіна Іванівна не стала говорити – “Це неможливо”, або “Добре”. Вона переконала і маму, і дівчинку, що треба, насамперед, підучитися, щоб витримати вступні випробування, і допомогла їм у цьому. У головному, сутнісному вона була завжди принциповою, чесною і не зраджувала собі.

Мала талант бути другом

Керівник-психолог, соціальний педагог, Руфіна Іванівна кожному допомагала побачити в собі людину, розкрити її. Цікавилася людьми, знала про них, їхні родини і сама була відкритою. Відсутність дистанції сприймала природно; хоча когось це часом бентежило. Викладач коледжу, його випускник Петро Бондаренко, а нині аспірант Інституту соціальної та політичної психології, зауважує: “Для мене завжди була почесною увагою Руфіни Іванівни. Водночас існувала якась рівнозначна дружба між нами, незважаючи на відмінність у статусі – все було як з гарним, рівним товаришем.”

Руфіна Іванівна любила своїх друзів, підтримувала їх не лише тоді, коли вони були на “Олімпі”, а й коли від них відверталися... Вона з'являлася завжди вчасно.

На церемонії провідів я вдивлялася в обличчя тисяч людей – різних за віком, статусом, за людською й професійною вдачею і здивовано усвідомлювала, що саме їх єднає, у чому вони однакові. Головне в тому, що усі вони як один вважали Руфіну Іванівну своїм другом.

Ставлення до іміджу

Вона справді була чудовим директором, сильною людиною. І хоч усі ми, як і вона сама, визнавали, що у неї чоловічий характер, все-таки дозволю собі стверджувати, що, в першу чергу, Руфіна Іванівна була жінкою. Переконає у цьому її ставлення до іміджу, як власного, так і інших: завжди зачіска, макіяж... Її спортивний одяг інколи виглядав краще, ніж на комусь вечірня сукня. Підтягнута, бадьора, могла дати “фору” молодшим.

Що було, як кажуть, на душі

Що над усе турбувало Руфіну Іванівну? Вона була жіночною, діловою, живою. Їй була властива вся палітра людських переживань і вона достойно з ними справлялася.

Згадаймо її ставлення до помилок. Руфіна Іванівна визнавала їх об'єктивну природу, і до цього її штовхала наявність власних. До них ставилася по-філософськи: “Нема помилок – нема творчості”, – вважала Руфіна Іванівна. Після помилок інколи доводилося „наздоганяти” власний авторитет, що вона з успіхом і робила.

А які корисні її застереження щодо небезпечних сторін професії педагога, бо вік дитини – це чинник, який завжди дає владу над нею. Якою ж особистістю треба бути педагогу, щоб не зламати дитину, а укріплювати її душу, допомогти накопичити внутрішні сили! Це та ж сама проблема, яку вже кілька років піднімає наш Міністр Василь Григорович Кремень – проблема слухняної дитини та авторитарного вчителя.

на семінарі практичних психологів: “Мама рідненька, попрацювала я у масовій школі! Тепер, здається, мене треба лікувати, бо дуже важко”. Проте як би не було важко, наше завдання – працювати, виховувати і навчати дітей так, як це роблять у гімназій і ліцеях.

Незалежно від того, яку школу ти очолюєш, необхідно пам'ятати, що *від тебе залежить, як потім житимуть наші учні*. Сьогодні дуже важко працювати керівником, зібрати, створити творчий колектив. Але якщо лідер розуміє: я поставлений для того, щоб творити добро, він організує навчальний процес так, щоб усім було комфортно.

УМОВА ЕФЕКТИВНОГО КОЛЕКТИВУ

Аналізуючи керівний склад педагогічних колективів шкіл м. Києва, з відповідальністю можемо сказати, що в нашому місті гармонійне співвідношення досвідчених директорів, які розумно, виважено, з постійним пошуком нового спрямовують діяльність своїх колективів, і в той самий час у керівництві багато творчої молоді.

КОЛИ КЕРІВНИК – ЛІДЕР

За час багаторічної роботи в освіті я бачила різних керівників навчальних закладів, установ освіти. Більш як 30 років сама є керівником педагогічних колективів і тому можемо дещо сказати з приводу проблеми лідера в освітянській системі. Без лідера немає повноцінного життя у колективі, і

хоча кожний колектив очолює керівник, але далеко не завжди він є його лідером. І якщо керівник не стає лідером, обов'язково з'являється людина або група людей, які поведуть за собою колектив.

Бути лідером у будь-якому колективі відповідальна і дуже важка робота, бо здібності, розуміння, спрямованість, мета діяльності керівника впливають на взаємодії, стосунки між співробітниками, а від цього залежить ефективність роботи установи, організації.

Керівник і лідер колективу — це одне і теж саме? Звертаємось до словника: "Керівник — спрямовує діяльність конкретного колективу..." А лідер? Лідер не просто керівник, він — ведуча особа, людина, яка йде попереду колективу, яка спроможна не тільки бачити перспективу розвитку, але чітко усвідомлювати можливості колективу, його проблеми, знайти шлях вирішення цих проблем, визначити реальні дії, створити команду однодумців, за допомогою якої реалізуються творчі плани.

Хто такий лідер? Це авторитетний керівник, який не тільки керує, а перш за все створює умови для творчої діяльності колективу, вміло регулює людські відносини у колективі.

Авторитарний або демократичний стиль керівництва? Який для керівника більш легкий? Справді, авторитарний: дав завдання, висловив свою думку, а ви виконуйте...

А демократичний підхід? Треба довести свою думку,

УЧЕНИЦЯ У ЖИТТЯ

Якби мене запитали, що вирізняло Ружину Іванівну серед інших найбільше, — я б відповіла: "Здатність вчитись у всіх і в усьому". Вчитель же, як усім відомо, доти залишається Вчителем, доки здатен вчитись сам.

Ось один із штрихів до її портрета — історія "Урок для директора", за яку Ружина Іванівна стала переможцем конкурсу "Найкумедніший випадок із директорської та педагогічної практики" ("Директор школи, ліцею, гімназії" № 2 за 2001 рік).

Давно це було, але урок, який я одержала від маленької школярки, пам'ятаю досі.

Якось вчителька третього класу прийшла до мене як до директора з наріканнями на свою дев'ятирічну ученицю. Мовляв, і з учителями вона сперечається, і з хлопцями б'ється, і — головне! — про сім'ю Леніна з неповагою говорить (а це були, здається, 60-і роки).

Робити нічого: конфліктну ситуацію треба якось розв'язувати. Викликаю до школи батька. Він прийшов, і коли дізнався, що мова піде про меншу доньку (а в школі вчилася ще й старша), чомусь дуже зрадів. "Чого це, — думаю, — він так радіє? Може, сподівається, що будемо хвалити його чадо? Ну, постривай, — міркую, — зараз дізнаєшся, яка вона зразкова учениця".

Викликали Тетянку.

— Чого це ти, дівчино, сперечаєшся з учителями про оцінки? — ставлю перше запитання, переконана в необхідності тут-таки довести учениці неприпустимість такої поведінки. — Було так?

— Так, було, — погоджується Тетянка. — Одного разу вчителька поставила мені "5" за роботу, хоч там були виправлення і помарки. А іншого разу, коли я написала без помилок і чисто, — одержала "4". То я й запитала: чому так? Хіба не можна було запитувати?

— Чому ж, — кажу, вже трохи спантеличена. — Звичайно, можна. Відчуваю, що в цьому питанні третьокласниці права, тому переходжу до другого.

— А чого це ти б'єшся з хлопцями? Хіба личить дівчинці загівати бійку?

— Так я ж їх попереджала, — каже Тетянка. — У нашому класі є хлопці, які ображають слабших. Я їм давно казала, що так не можна. Та якось заходжу на перерви до класу, а вони знову чіпляються до моїх друзів. Ну, я й кинулась захищати. А тут якраз учителька зайшла, все побачила... Хіба не треба було друзів захищати?

— Ні, чому ж, правильно зробила, — кажу, відчуваючи, що й другий аргумент не спрацював. Батько Тетянки посміхався все ширше, аж розсміявся.

"Ну чекай, — думаю, — а що ти на це скажеш?" І наводжу останній аргумент.

— А що ти про сім'ю Леніна такого говорила?

— Так це вчителька нас спитала, коли ми навчилися читати. Я й сказала, що в чотири роки. А вона каже, що такого не може бути, бо навіть Володя Ульянов у чотири роки ще не вмів читати. "А я що, винна, що його не навчили в чотири роки читати?" — кажу. — Я щось не так сказала?"

Тут, на моє щастя, пролунав рятівний дзвінок на урок, і я відпустила Тетянку до класу.

Батько дивився їй услід із гордістю і любов'ю. А я, зрозумівши, що "виховний момент" не відбувся, теж пораділа за наших дітей, які підростають і вчать відстоювати свою думку, захищати себе.

А виховна бесіда все ж відбулася... з Тетяниною вчителькою.

ДЖЕРЕЛА ЇЇ ЖИТТЯ

Де черпала енергію для життя жінка, яку за потужністю можна порівняти із криголамом?! Її надихали слова-образи, високі почуття. Нерідко у години перевтоми, коли тяжко на душі, коли відчуваєш себе як вичавлений лимон, телефонувала своїй молодшій колезі, яку надзвичайно шанувала — Мар'яні Іванівні Босенко, директору 48 гімназії м. Києва. Прохала, щоб та (вкотре!) прочитала їй вірша (складеного, до речі, учнем 9-го класу; Мар'яна Іванівна вичитала його колись у газеті). Впродовж довгих років він допомагав не лише їй, а й багатьом іншим:

Осторожно, — кричат мне люди.

Здесь вот камни, а здесь — вода.

Ну, а что, если я вдруг буду

Через камни идти всегда.

Не кричите мне “Осторожно!”

Не вгоняйте в тоску и мрак.

Через камни и воду можно, —

Осторожность зажав в кулак.

Ну, а что, если я не остану

Первой быть всегда и везде.

Ну, а что, если я достигну

Вам вот каждому по звезде!

Руфіна Іванівна мала легку вдачу: не встигне сама отямитись від удару, або важкої ситуації, як вже надихає інших. Наповниться сама життям, і негайно передає це людям — часто словами пісні: “Пока живешь на белом свете, радуйся, а если очень грустно, то поплачь. Никто не застрахован в жизни, кажется, от неприятностей и неудач. Пока на небе ясном светит солнышко, пока в ручьях поет, звенит вода, ты эту радость в жизни пей до доньшка, а выпив все, и горе не беда... И горе, горе не беда, пока душа — дар Божий, молода. Пока живешь на белом свете — радуйся, и не считай, мой друг, свои года...”

У цих рядках жила її душа, її розумне серце...

Чоловік її чекав кожного вечора, як наречену! Колеги і друзі пишались нею. Їй заздрили, її любили і ненавиділи... Про все це вона знала і ставилася до всього мудро.

Справа, якою опікувалася Руфіна Іванівна, живе і розвивається. І це важливо, бо добре відомо немало протилежних фактів: керівник іде, і його справа гине.

Руфіна Іванівна забезпечила коледжу стабільний поступ розвитку, а його колективу — розуміння “що”, “для чого” і “як” треба робити та жити повноцінним життям.

Особливого шарму їй додавали безліч “дрібниць”. Але було ще одне, — те, що безпомилково дає нам підставу констатувати — перед нами Людина-Творець. Це той внутрішній механізм — пружина, — що спричинював її різноманітну творчість, нестандартну поведінку та ставлення до всього. Це авантюризм! Наявність його в собі вона визнавала, і стверджувала, що без авантюризму творчості не було б.

На проводах згадували людські риси, численні достоїнства Руфіни Іванівни, такі значущі для промовців. Від рідних пролунали слова “Прости, Руфіно, грішних нас...” із вірша Андрія Герасимовича Калінічева, чоловіка її рідної сестри Людмили Іванівни (якщо скласти стаж роботи усіх трьох на керівних посадах в освіті м. Києва, вийде понад 100 років).

Очевидно, що *Руфіна Іванівна* була багата любов'ю до життя, любов'ю людей до себе. Отже, була щасливою Людиною.

вслухати інших, знайти правильне рішення і організувати його виконання. Але деякі розуміють демократію як свавілля: що хочу, як розумію, так і роблю...

Насправді, демократичний стиль передбачає і свободу, і загальний порядок, а для створення порядку потрібен керівник.

Ось і виходить, що кожний колектив повинен мати такого керівника, щоб він був його лідером, здатним вести за собою.

ПРО КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ РІВНЯ КЕРІВНИКА

Відпрацьовані роки, вік — це ще не критерій для оцінки керівника і тим більше — лідера колективу. Від багатьох причин залежить звання здібного, авторитетного керівника — лідера.

Хтось розумно сказав, що *в тому колективі найкращий керівник, де люди не помічають його керівництва, де здається, що робота йде сама собою*. Ось досягти б такого рівня!

РИСИ ЛІДЕРА

Двічі пощастило мені брати участь у семінарі у Вашингтоні з питань відбору, вдосконалення керівників шкіл. На семінарі навчали лідерських вмінь, з'ясували, якими рисами, навичками, має володіти лідер.

Ось деякі з них:

- Вміти сфокусувати енергію і спрямувати її на досягнення мети.
- Мотивувати діяльність (особистісна мотивація — ключ до мотивації інших).

Добрий мотиватор моделює мотивацію інших через:

- чіткі і означені персональні цілі;
- ентузіазм;
- персональну енергію;
- прояв ініціативи.

Лідер повинен мати довіру у колег, бути відвертим, справедливим.

І за таким лідером підуть люди. Цей лідер зуміє створити таку команду однодумців, де кожний матиме можливість розкритися з найкращого боку, і творчий внесок кожного стимулюватиме роботу всього колективу.

ПРОБЛЕМИ ЖІНКИ-ЛІДЕРА

У чому особливість керівника в освіті, якщо він – жінка?

Будь-який освітянський колектив — це на 70-80% жіночий, такий же відсоток і керівників-жінок у школах.

Жінка — особлива людина. Природа надала їй велику перевагу: творити життя, — і велику відповідальність: захищати це життя. І тому фізіологічно і психологічно вона побудована інакше, ніж чоловік. Вона інтуїтивно відчуває негаразди і оперативніше реагує на них. В той же час жінка емоційніша, частіше, ніж чоловік, не може стримувати свої почуття.

І ось в освіті з'являється проблема жінки-лідера. Я кажу не про високий професіоналізм — кожний керівник має ним бути, а про суто людські стосунки. Скільки разів за день змінюється настрій! Ти ж не тільки керівник, а і підлег-

“ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ МЕНЕ ТАКОЮ” – ВЕЧІР ПАМ'ЯТІ РУФІНИ КРИЖАНІВСЬКОЇ

Руфіна КРИЖАНІВСЬКА:
“ВОГОНЬ ЗАПАЛЮЄТЬСЯ ТІЛЬКИ ВІД ВОГНЮ...”

*І тільки ти у вічність підеш з ганку,
Погасне тихо й журно свято скрізь,
А хмарна ніч проплаче аж до ранку
Доцем рясним
невдячних сліз...*

О.Олесь

Того вечора особливе світло наповнило Будинок вчителя. На вечір пам'яті Руфіни Іванівни Крижанівської у конференц-залі зібралися студенти, учителі, друзі, родичі. Зі стендів дивилися усміхнені очі Учителя. Більше року минуло з дня смерті, але пам'ять про неї жива у серцях тисяч киян.

Перед нами портрет Руфіни Іванівни на фоні зоряного неба, адже для всіх, хто знав її, вона була сонцем, зіркою, незвичайною людиною, яка зігриває серця і після смерті.

✓ Чому саме тут рідні і колеги вшановують пам'ять дорогої нам людини? Тому що ця подія дуже значима для педагогічної громадськості міста, адже Руфіна Іванівна була Учителем з великої літери, підготувала чудову педагогічну плеяду. Можна довго називати імена, бо саме завдяки таким непересічним особистостям, як Руфіна Іванівна, піднімається престиж учительської професії у суспільстві, молодь прагне оволодіти складним і високим мистецтвом Педагога. Такі люди є провідниками нації, за ними йдуть покоління. Такі заходи допомагають освітянам відчувати себе родиною, гуртуватися, щоб продовжувати її справу. Руфіна Іванівна вчила жити і працювати на межі можливостей. Пригадую її слова: “Що Вам подобається у собі? — Любов до життя!” — “Що подобається в колегах? — Уміння розуміти своє призначення, готовність жити і творити”. — “Що подобається у студентах? — Чистота їхніх душ, потяг до світла...”

Я завдячую долі знайомством з Руфіною Іванівною.

Лариса Мельник,
директор Будинку вчителя

✓ Вже три роки освітяни працюють за програмою “Столична освіта,” одним з розділів якої є проект “Учитель”, який передбачає “підготовку нової генерації педагогічних працівників, підвищення професійності вчителя, його національної свідомості, готовності до творчої діяльності”. Саме особистість Руфіни Іванівни Крижанів-

ської, яку так шанували і любили учні, вчителі подає високий приклад педагогічної творчості і повної самовіддачі справі всього життя.

Мар'яна Босенко, директор гімназії № 48, член оргкомітету по шануванню пам'яті Р.І. Крижанівської

✓ **Руфіна Іванівна** — людина неймовірної енергії — знову збирала друзів. Рік тому я дав слово здійснити її незавершені плани. Ми працюємо, але виявляється це непросто, бо вона випереджала час. Вона робила важливу справу. Кожен з нас час від часу має запитувати себе, чи все можливе зробив, щоб пам'ять про неї жила у справах.

Борис Жебровський, начальник головного управління освіти і науки Київської міської державної адміністрації

Життя, як і справжнє кохання, схоже на пісню, а пісню нелегко скласти. Руфіна Іванівна це змогла. Життя її було схоже на пісню, яка несподівано обірвалася. Жодна зустріч з друзями не проходила без пісень. Руфіна Іванівна була членом клубу Будинку вчителя "Співуча родина". Тому не випадково на вечорі пам'яті прозвучали її найулюбленіші пісні у

лий, над тобою стільки керівників різного рівня... Потрібно слухати начальника, виконувати вказівки, але необхідно вміло трансформувати будь-яку інформацію для своїх підлеглих таким чином, щоб вони зрозуміли, що це потрібно робити і не просто виконувати, а ще і виявляти свою творчість. Викладачі, студенти, батьки, просто відвідувачі... — за цілий день стільки отримуєш різної інформації. І частіше за все ідуть до керівника по допомогу. Можна з ранку до вечора тільки вислуховувати людей... **Але головна робота лідера — керувати процесом!**

Кожна жінка вже зранку виконує свої обов'язки матері, дружини, господині: нагодуй, прибери, по дорозі придбай продукти... І до початку основної роботи ти ніби вже напрацювалася. І ось починається робочий день у школі. Як зайшла, як зустріла першого викладача чи працівника — через декілька хвилин, уже весь колектив знає, який у тебе настрій, і як струм мережею твій настрій передається всьому колективу.

Я проводила експеримент: як швидко твій настрій стає відомим колективу? Відповідь: із швидкістю світла. Тому, переступаючи поріг закладу, треба обов'язково привести себе у робочий стан: спокійно, краще з посмішкою, зустрітися з людьми.

Скільки нарікань чую я від викладачів, що деякі студенти не вітаються. "А чому, — питаю їх я, — Ви першими не привітаєтесь?" Звикла я і звикли вже всі

Галина Лактіонова

Лариса Мельник

Ольга Вигівська

студенти, що вітаємось ми обов'язково з посмішкою.

Жінці необхідно чути позитивні відгуки про себе, і тут з'являється небезпека створення умов для існування підлабузників.

Згадую зі свого досвіду: мене призначили на посаду директора в іншу школу. Колектив незнайомий, і тут приходиться до мене одна вчителька і каже, що деякі викладачі не сприймають моє призначення на цю посаду, і вона готова розповісти мені про них. На що я спокійно відповіла, що це нормальне явище, що я ще своїми діями не довела справедливості мого призначення; але порадила цій жінці або відразу шукати іншу школу для роботи, або запам'ятати, що з цього дня, якщо вона щось хоче розповісти негативне про своїх колег, то буде робити це тільки в їхній присутності.

Іноді так хочеться сказати все, що думаєш про цю людину, та ще й так сказати, щоб на душі стало легше, а потім починаєш розмірковувати: а чи допоможе це справі? Відверто кажучи, то постійно йде внутрішня боротьба між "хочу", "потрібно" і "можливо".

Ні, мова не про те, щоб уникати правди, але коли і як сказати, щоб це допомогло людині. Скільки здоров'я, витримки вимагає таке рішення.

У жіночому педагогічному колективі можуть легко розповсюджуватись чутки, виникати непорозуміння, бо кожна жінка і емоційна, і непередбачена. І як потрібні жінці-керівнику чолові-

виконанні відомих артистів, членів клубу "Співуча родина", студентів педагогічних коледжів та друзів.

✓ *Руфіна Іванівна володіла надзвичайною силою духу, яка приваблювала людей. Ця риса яскраво проявилася ще в роки юності у 40-50-ті. Саме тоді було закладено підвалини особистості, яка завжди попереду і веде за собою інших, здатна захопити цікавою справою і любов до неї пронести факелом добра і натхнення, — своїми спогадами про юні роки Руфіни поділився Олександр Микитович Лебедєв. — Я пам'ятаю її тендітною білявкою з прізвищем Беззубова. На фоні бувалих зубрів-фронтовиків, які працювали тоді у комсомолі, виділялася незвичайною чарівністю, гострим словом і силою духу. Вона була надзвичайно чистою, світлою, безкорисливою людиною обов'язку, яка піднялася до вершин педагогічного таланту. Про кожну людину вміла сказати щось хороше і характерне тільки її.*

Ще одну рідкісну рису Руфіни Іванівни — уміння дружити — відмітила Валентина Семівна Шевченко. Дружити — це служити, уміти надихати і бачити красу кожної миті:

"Чому ви тут сидите, подивіться, який сніг на вулиці!" — могла вона сказати, усміхаючись,

коли заходили до кабінету. Першої ж зустрічі вона сказала:

“Якщо вам щось буде потрібно, то приходьте, підтримаємо.”

Коли я вже посідала посаду заступника мінистра, вона приходила радитись, але ніколи нічого не просила для себе, тільки для людей — кому допомогти в суді, комусь треба квартира, комусь підтримати дітей. У важку хвилину вона була поряд і говорила просто: “Я йду!”

“У дружбі була відвертою, щирою, прямолінійною, могла у вічі сказати те, чого інші не говорили. Кількість присутніх на вечорі пам'яті свідчить про те, що вона не помилялася у людях.

Людина живе на землі, поки пам'ять про неї живе у серцях друзів. Своїми спогадами з присутніми ділиться Євгенія Леонідівна Стоянова:

✓ Коли було дуже важко говорили: “Я покличу Руфіну”.

Завдяки зусиллям Руфіни Іванівни було створено талановитий педагогічний колектив. Вона зуміла окрилити життя викладачів і студентів, постійно підкреслювала, як вони потрібні людям і країні. Перебуваючи на посаді керівника, Р.І Крижанівська постійно відчувала себе Учителем.

✓ Пам'ять про чудову людину не згасне. Скільки сердечною теплом, сил вклала вона у роботу! Кожен крок, справу звіряємо по Руфіні Іванівні, хочемо бути схожими на неї, так радіти життю і працювати, як вона!.. Згадую її посмішку, енергію, щирість у стосунках, окриленість, без-

чий характер, стриманість, рівновага, мужність, воля і жіноча мудрість.

Демократ я чи диктатор?

Все життя намагаюся це з'ясувати. Цікавою вийшла розмова у коледжі на диспуті “Як стати щасливим?” Висловлювали свої думки студенти, викладачі. Сперечалися, знаходили загальні підходи до визначення суті буття...

Виникло питання і про моє життя, і про мене як керівника закладу. Тоді я і запитала присутніх: “А який я директор?”

“З Вами працювати не легко, але цікаво”, — сказала викладач коледжу. А студенти дійшли висновку, що я демократичний диктатор.

Так, перед керівником будь-якого колективу постійно існує проблема своєї ролі у колективі.

ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА РУФІНИ ІВАНІВНИ

*Ви — наше сонце,
наша друга мати.
Хто більше щастя може
дарувати?
На сяйво сонця кожен
поспіша,
Бо Ви — невтомна
коледжу душа.*

Такими словами вітали Руфіну Іванівну із 70-річчям студенти і випускники коледжу.

ПІСЛЯМОВА АВТОРА, АБО ЧОГО НАВЧИЛИ УРОКИ РУФІНИ КРИЖАНІВСЬКОЇ

Не б'ється більше серце чудової жінки, лідера, мудрого керівника, вчителя педагогів. Ні, смерть не урів-

Григорій Науменко

нює усіх. Безжалісно підбиваючи підсумок, вона показує, якою людиною була насправді...

Що залишається від педагога, коли він йде з життя? У душах учнів живуть його думки, слова, позиції, установки, все, що характеризує його, як особистість, як людину. Це ще раз привертає увагу до проблеми ролі особистості педагога у вихованні людини, до того, що залишається в людській душі, до чого спонукають результати спільної діяльності.

Зрозуміло, що від особистості керівника залежить багато, в тому числі стосунки у колективі, взаємини між співробітниками, а відтак – і ефективність роботи закладу. Неважко також зрозуміти, яких наслідків слід чекати, коли керівнику бракує необхідних рис для управління людьми.

Зважмо на те, що наша професія особлива – ми працюємо не просто з людиною, а з малечю, з молоддю, тобто із майбутнім нашої держави. Яким йому бути – не в останню чергу залежить від керівника освітнього закладу. В цьому розумінні освіта виступає на передній план як стратегічна галузь у державі. Стає очевидним, що як вимоги до керівника освітнього закладу щодо його професійної підготовки, так і його особистісні якості й персональна відповідальність перед майбутнім – мають бути особливими, бо його роль виключна і значуща: йому доручаємо найдорож-

корисливість... Ми повинні продовжувати справу її життя так, як вона це робила!

Григорій Науменко,
директор педагогічного коледжу ГУОН
КМДА при Київському національному університеті ім. Т.Г. Шевченка

Вечір продовжувався. Так ніжно, тихо, душевно линули до сердець кожного присутнього в залі улюблені пісні та мелодії Руфіни Іванівни у виконанні соліста національного ансамблю “Київська камерата” Тетяни Павленко, викладача педколеджу Наталі Машковської, сестер Галини та Людмили Турчак, президента клубу “Співуча родина” Галини Лактіонової, студента училища імені Глієра Тимура Усманова, вокального ансамблю “Пролісок” під керівництвом Валентина Васильовича Касьянова, у багатьох бриніли на очах сльози.

Руфіна Іванівна мала дар Божий – робити яскравішими почуття, повагу – глибокою, чуйність – тоншою, дружбу – відданішою, любов – сильнішою. Усьому цьому вона вчила своїх учнів, яких не бракувало на педагогічному терені і в житті. Те світло, яким вона зіграла кожного з нас, зливається у потужний потік світла, яке зветься Пам’ять, Вдячність і Шана...

Вечір закінчився, але ніхто не розходився, кожен пригадував і ділився зі знайомими і незнайомими спогадами про дорогоцінні, кожного разу по-своєму неповторні і вагомі хвилини спілкування з Руфіною Іванівною, тепло від яких не згасає з часом, чарівність і незабутність яких можна передати тільки поетичними рядками:

*Всмійнешся ти –
і лине море світла,
Засяє день на личку,
на устах.
І ти, як папороть
розквітла
Цвітеш в моїх думках.
О.Олесь*

Тимур Усманов

О.Я. Савченко, Б.М. Жебровський (другий ряд: друга справа і перший зліва).

Підготувала Ніка КРИЖАНІВСЬКА

**Зріле
суспільство,
щасливе
суспільство
починається
з мудрого
керівника
освітянської
установи**

че. Як тут не згадати Федора Достоевського “Люди дорожчі за гроші!” Справді, розпоряджатися фінансами здатен фахівець із будь-якими особистісними проявами. *А от людьми керувати може лише професіонал із такою душею, яку відчув Максим Горький у Антона Макаренка: “Яку ж Ви собі душу нажили, Антоне Семеновичу!!!”.*

Із усвідомлення усього цього впливає постановка проблеми призначення на посади освітянських керівників у заклади та установи – школи й педагогічні коледжі, інститути й університети, управління й відділи освіти, – а також їх професійної підготовки. Метапогляд на цю проблему виокремлює ще одну – найголовнішу – проблему української нації: навчитися шанувати ближнього свого, людей, які поруч.

То чи варто чекати смерті, щоб збагнути, хто є хто. Може, ми вже дозріли, щоб самим розуміти, які нам потрібні вчителі та директори, у якому суспільстві хочемо жити. Якщо так, то почнемо, призначаючи освітянських керівників, враховувати насамперед, якою особистістю є претендент, а не керуватися, за звичкою, усталеними нормами щодо приналежності його до певної партії, “клану”, сповідуючи “телефонне право.” Державницький підхід полягає в тому, щоб керуватися, з одного боку, бажанням досягти ідеального результату для освітянської

установи, закладу та галузі в цілому, а, з другого, – усвідомленням тієї шкоди, до якої може призвести помилкове рішення. Відтак відповідальність за призначення освітянського керівника сягає небачених раніше висот.

Критерії, якими треба при цьому керуватися, напроцуд прості і впливають із уроків Руфіни Іванівни. Для новопризначених: служити людям і справі, а не начальству; любити не портфель, а людей. Для досвічених головним критерієм є атмосфера того колективу, яким вони керують, здатність творити й підтримувати чисті джерела духовної атмосфери. Ефективність цих критеріїв не на словах, а на ділі довела своїм життям і працею Руфіна Іванівна.

Кожна школа, як сім'я, щаслива по-своєму, а усі нещасні – подібні. Зріле суспільство, щасливе суспільство починається з мудрого керівника освітянської установи.

Хочу, щоб мене почули освітянські керівники всіх рангів: “Усвідомте, шановні колеги, свою відповідальність перед сьогоднішнім і нашим з Вами майбутнім. Прокиньтеса і почніть приймати виважені управлінські рішення на користь дітей – майбутнього держави.”

Запевняю Вас, що змінити на краще можна все.

Треба

лише

захотіти

цього!

ЩОДЕННИК ДИРЕКТОРА

Пам'ятаймо, що головним завданням педагога є педагогізація інформації, маємо спонукати до прозріння, бо нам, як нації, не тужити, а робити висновки з історії, щоб реалізувати себе на світовому рівні як спільноту

Ольга Виговська

Переможець у номінації "Я пам'ятник собі спорудив розумом і серцем"

с. 111

Щоденник
директора

ПЕДАГОГ – ЗБИРАЧ ПЕРЛИН РІДНОГО СЛОВА

*Важка справа бути вчителем,
А ще важча – учителем учителів.*

Якось М. Жулинський обмовився: “... професія Богом послана на землю одна – Учитель, всі інші пішли від нього”. Про такого представника великої когорти народних вчителів піде наша мова.

Між Кирилівкою та Моринцями, на невисокому пагорбі, оточеному зеленими луками та лісом, розкидало свої біленькі мазанки село Сухині, що на Черкащині.

За селом, ближче до Моринців, є мальовниче урочище Гнилець, яке розмежує два села, і за сивої давнини було місцем випробувань майбутніх козаків. Там збиралися ватаги хлопчаків із Сухинь та Моринців помірятися силою, кмітливістю, розумом. Козацький дух дідів відчувався у хлопчачах. Тут і формувався майбутній учитель-педагог *Іван Олексійович Голубенко*.

Іванко з’явився на світ 5 лютого 1924 року і був восьмою дитиною у великій сім’ї. Обов’язки в родині розподіляли відповідно до віку. Випало йому разом зі старшими братами пасти корів та коней, ходити з полотняною торбиною, де в рушничку були нехитрі пожитки пастушка – окраєць

житнього хліба та кусень сала з цибулиною. Хліб діставався нелегко, але сім’я не бідувала. Праця гуртувала сім’ю, батьки раділи за працюючих дітей, які неодмінно мали вийти в люди.

Доля водила майбутнього педагога Тарасовими стежками – у вільний від роботи час хлопець бував у Моринцях, де знайомився з побутом місцевого люду, їх звичаями та обрядами. Особливо захоплювався розповідями про Шевченка, а саме його перебування на “учобі” у дяка.

У житті, як у природі – після сонячного дня з’являється темна хмара. Прийшов той чорний 33-й, який приніс Україні багато біди. Голодомор перетворив Україну на величезне кладовище. По церквах знімали дзвони, влаштовували масове спалення предметів релігійного культу: ікон, стародруків; у людей відбирали істівні крихти.

Жах 30-х пронісся і над сім’єю Голубенків, їх відправили на висилку. Родина розбрелася по заробітках. Скільки сліз розпачу мати пролила за дітей і їхнє майбутнє! Врятував родину вчитель.

Блукаючи світом у пошуках щастя, Іванко зустрівся з Учителем в Кор-

Микола КОТ

Доцент, кандидат педагогічних наук Інституту корекційної педагогіки і психології НПУ ім. М.П. Драгоманова

Директор школи, ліцею, гімназії № 1 2004

сунь-Шевченківському педагогічному училищі, до якого вступив 1945 року і закінчив його за 3 роки. Учителю помітив у юнака потяг до науки, переконав продовжувати навчання. Запам'ятав мудрі слова наставника, які стали дороговказом на все життя.

Іван Олексійович заглиблюється у вивчення рідної мови та літератури. Жадібно вивчає поетичну спадщину Тараса Шевченка (напам'ять вивчає “Кобзар”), І. Котляревського, Панаса Мирного, Нечуя-Левицького, Івана Франка та інших світочів української літератури.

Прислухається до мови людей, замислюється над глибиною прихованої мудрості, починає записувати перлини пісенної творчості.

По закінченню з відзнакою учительського інституту Іван Олексійович продовжує пошуки своєї стежини. І доля поставила перед вибором — боротися за правду або ж стати пристосуванцем, угодником начальству. Він обирає перший, хоч тернистий, але світлий шлях — нести дітям красу українського слова, велич рідної мови.

Страшними виявилися 1946 і 1947 роки, тяжко доводилось, особливо бідувало учительство: “...бо воно до сих пір бідне. Коли мова йде про платню учителям, їм до сих пір платять мізерні копійки...” — під словами В. Леніна сьогодні може підписатися кожен освітянин.

Згодом Іван Олексійович став директором школи в

БЛАГОСЛОВЕННИЙ РАЙСЬКИЙ ЗАКУТОК – ВОЛИНЬ

*Я на гору круту крем'яную
Буду камінь важкий підіймать,
І, несучи вагу ту страшную,
Буду пісню веселу співать...
“Щоб не плакати — я сміялась”
Леся Українка*

Її життєве кредо — “Contra spem spero”. Леся черпала енергію з благодаті рідного краю.

На берегах Случі 25 лютого 1871 р. в родині Косачів народилася геніальна дочка України — Леся Українка (Лариса Петрівна Косач).

Раннє дитинство Лесі Українки промайнуло у тихому містечку Новограді-Волинському, — названому так в свій час Катериною II, але місцевий люд зве й дотепер те місто Звягіль, як записано в стародавніх літописах. Звідси винесла майбутня поетеса перші враження від волинської природи — “Случі — рідної веселі береги.”: “Там були гарні скелі над водою і хороше місце для купання”.

Згадувала Ольга, сестра поетеси: “Період свого життя у Новограді-Волинському, — відмічає вона у своїх записках, — маленька Леся стає, так би мовити, “літераткою”. З п'ятирічного віку пише листи, декламує вірші, знайомиться з народною творчістю”.

Серед мальовничої краси Жаборицького лісу, над Случчю, мати (Олена Пчілка) розповідала донечці про мавок і лісовиків. Цими фольклорними образами авторка “Лісової пісні” згодом збагатить українську літературу.

*У Лесиному будинку
Іван Голубенко розповідає
про Косачів...*

Візити Михайла Драгоманова, доцента Київського університету, до рідні (1877 р.) відіграли особливе значення у житті і творчості Лесі Українки. Дядько мав веселу вдачу, був великим майстром оповідати, знав безліч казок, бо сам збирав їх серед народу. Справжнім скарбом було виховання дітей, поєднане з рідною культурою.

Родинний

Дочка і мати

селі Дорошівка Заставнинського району Чернівецької області.

Плескіт хвиль (школа розташувалася на березі чистоводного Дністра) нагадував далеке дитинство — мамині пісні — тужливі й ніжні, вони бентежили ду-

світець у Колодяжному (на Волині) відіграв значну роль у житті і творчості Лесі Українки: він оповив поетесу мелодією своїх лісів, річок, плес та боліт, пісенною мовою місцевого люду — це край “Лісової пісні”.

Косачі любили свої предковічні густі ліси з осяяними сонцем галявинами, рясним буйноцвіттям: “Весною там безнастанно кували зозулі, а вечорами й на світанку не вшухали солов’ї...”

Привітно й затишно було у господарів, здавалося, що саме повітря напоєне поезією, мелодіями, особливо коли сонце сідало за обрій і червонило верхів’я довколишніх лісів. Неможливо було пройти осторонь весняної краси: нерухомо застиг садок, укритий більше ясно-рожевим цвітом надії, ніж листом; навколо бриніло нове життя, яке озвучував чарівним співом соловейко — відмітить потім Леся.

Самобутня народно-поетична творчість Полісся була її святинею: “Жита наші хвилюються, садки буйно зеленіють...” — змалює у своїй поезії Леся Українка.

Найбільший пам’ятник Лесі на Волині

Рутою і барвінком завітчують сліди дорогої людини в українських народних піснях, ними ж оповита пам’ять про Лесю Українку.

Та чи всі її стежки “по гаях волинських”, всі дороги по далеких краях вивчено?

...Багатострунна арфа великої України, дочки Волині, віддзвонює і тихе зітхання вітру, і гомін битви в душі народу. Такою постає перед нами Леся Українка.

шу юнака. Неньчина пісня стала запорукою подальшого трепетного ставлення до кожного рядка, кожного слова у справі збереження й примноження скарбниці української мови.

Вже з перших днів перебування у школі молодий учитель віддається педагогічній діяльності: посилено займається самоосвітою, організовує гуртки художнього слова, проводить екскурсії та походи у гори, на полонини.

Скільки цікавих людей стрічалось на тих шляхах! Кожна екскурсія кликала Івана Олексійовича до пошуку незвіданого, нечуваного досі пісенного рядка, який згодом ставав безцінною знахідкою у скарбниці поезії. Така практика збагачувала рідкісний педагогічний дар володіння силою художнього слова, здатність сколихнути розум народів.

І.О. Голубенко полюбив гуцульський край, волелюбний народ, що не зазнав панщини, зберіг мову, українські звичаї, повні краси людської поетичні переповідки, що не втрачають своєї цінності і дотепер.

Подія за подією, пісня за піснею, подорожі у фольклорних експедиціях збагатили учительське життя талановитого філолога.

Жага знань веде Івана Олексійовича до аспірантури (1959–1924 рр.). Починається новий етап творчих пошуків незвіданих сторінок фольклору.

Невтомний педагог довгий час працює заступником декана філологічного факультету, читає лекції

друзям-словакам, зачаровує їх красою і багатством української мови.

Людина високих ідеалів, талановитий філолог, сповнений безмежної любові до народної творчості, Іван Олексійович поєднує викладацьку і громадську роботу в Чернівецькому національному педагогічному університеті. Щорічно організовує фольклорні експедиції до Франкового Краю з метою запису народних переказів, пісень з першоджерел, невтомно виступає з лекціями перед учителями Київщини.

Івана Олексійовича називають патріархом профспілкової організації, він очолює культмасовий сектор. А скільки екскурсій по Україні було організовано!

“...Життя навчило мене питати себе, чи варто дарувати людям добро?” — якось обмовився Іван Олексійович. Відповідь однозначна: “Так, Ви дарували і продовжуєте дарувати його людям.”

Глибше перейнятися великою справою Івана Олексійовича Голубенка вам допоможуть його збірки “**Можливо вміститься сльоза**”, “**Відлуння лісу**”, “**Пісенний відгомін життя**”.

Це лише краплина про невтомного трудівника педагогічної ниви, талановитої людини — Педагога-збирача української поезії, бо коли людина вболіває за мову, її народ — вона не може бути іншою. І.О. Голубенко не покладає рук у царині поетичного пошуку, завжди у праці, бо так розуміє веління часу.

Інтернет для закладів освіти

Компанія “УкрСат”
безкоштовно надає
закладам освіти:

адресу електронної пошти;

*розміщення web-сторінок на сайті
<http://edu.ukrsat.com>;*

доступ до мережі Internet.

Співробітники компанії виконують роботи щодо підключення закладів освіти до мережі Internet, проводять навчання та надають консультації з питань роботи в Internet.

Додаткова інформація:
04070, м. Київ-70,
вул. Борисоглібська, 12

тел.: (044) 238-2555,
238-2565, 238-2565.

E-mail: sales@ukrsat.com
www.ukrsat.com
<http://edu.ukrsat.com>

Щоденник
директора

ПРО ПЕДАГОГІЧНІ ЧИТАННЯ “ЧОМУ НЕ ПРОЖИТИ НАМ ЖИТТЯ ГЕРОЯМИ ДУХУ”

“Ні один завойовник не може змінити сутність мас, ні один державний діяч не може підняти світові справи вище за ідею і здібності покоління дорослих, з якими він має справу. Але вчитель – я вживаю це слово в найширшому значенні – може здійснити більше, ніж завойовники і глави держав. Вони, вчителі, можуть створити нову уяву і звільнити приховані сили людства”.

Герберт Уелс.

9 – 11 січня 2004 р. у Москві пройшли треті Міжнародні педагогічні читання на тему: “Чому не прожити нам життя Героями Духу”, які провів Міжнародний центр гуманної педагогіки за сприяння і підтримки Державної Думи РФ, Російської академії освіти, Московського Департаменту освіти, Московського міського педагогічного університету, Міжнародного центру Рєрїха.

У січневі дні в залах Московського будинку вчителя було багатолюдно: близько 500 вчителів прибуло із 114 міст СНД. Були присутні вчителі з України, Білорусі, Азербайджану, Грузії, Казахстану, Киргизії, педагоги 57 регіонів Росії. Високопрофесійно була представлена делегація країн Балтії, включаючи вчителів Естонії, Латвії, Литви, а також депутатів Латвійського сейму.

За часів Союзу подібні

читання проводились з метою вдосконалення методик, зараз – гуманної педагогіки, духовності. І як ніколи актуальні слова Володимира Вернадського, виголошені ще в 1918 році про те, що настав час продажності, прояву злочинів, але і час підйому духу. Немає зараз питання більш грізного і важливого, як питання освіти. Питання часу важливе, потім буде запізно. Мабуть, тому читання об’єднали стільки країн без вказівки згори, бо метою є прагнення щось зробити для свого народу, загалу.

З великою цікавістю сприйняли виступ академіка РАПН, відомого вченого-фізика А.Е. Акімова, який говорив про те, що у суспільстві, позбавленому духовної культури, може статись глобальна катастрофа, колосальний тягар відповідальності лежить на вчителях. Рішення в майбутньому прийматимуть наші діти. Доля цивілізації не в руках політиків чи вчених, а в руках нинішніх педагогів.

**Тетяна
СЕРІКОВА**

Еколого-культурний центр
“Київський дар”

Щоб виховати Людину Благородну, вчителю в рамках соціуму потрібно бути героєм духу. “Мірилом героїзму, подвигу є сума подоланих перешкод”, — лаконічно завершили вчені.

Цікавим був виступ письменника Дмитра Морозова, який 10 років тому організував на лоні природи сімейний дитячий будинок “Китиж”. Десять сімей взяли з дитячих будинків по 7 дітей з тяжкими психічними вадами і утворили сімейну общину, в якій наставниками є самі діти 15-18 років. Задача дорослих полягає у знищенні страху, болю, грамотній подачі з точки зору психології перешкод у розвитку дитини. Згідно висновків англійських соціологів, “Китиж” є терапевтичним суспільством, де дорослі й діти живуть у гармонії, при цьому максимально самореалізуючись.

Із закликом до розробки юридичної концепції поняття “людина”, “дух”, “душа” як визначального вектора еволюції людини виступила Гордіна Любов Сергіївна, експерт Госдуми Росії по законодавству. Вона повідомила, що вперше в законодавчій практиці на рівні міжнародних стандартів був запропонований понятійний апарат наукового визначення духу, душі людини Духовною асамблеєю світу в 2002 році. Без юридичної підтримки законодавчої ініціативи вирішення проблеми духовності в школах залишиться складною, — підсумувала доповідачка.

Для багатьох став від-

криттям виступ учителя фізики І. Стульпинене (Литва), вона розповіла як за формулами і знаками ховається вікова мудрість, адресована людині. З її виступу випливає: фізику дітям слід подавати як науку, яка наперед допомагає зрозуміти себе, використовуючи закон аналогії можна побачити, що всі наукові закони описують нас самих.

В період читань було проведено вісім круглих столів: “Учитель покликаний бути героєм”, “Учитель — художник життя”, “Учитель в житті дитини”, “Духовний подвиг сім’ї”, “Образ учителя — героя духу”, “Урок — поле вчительського героїзму”, “Подвиг керівника освіти”. Розповіді про кожен — складно, бо визначальним моментом була невимушена атмосфера творчого спілкування.

Особливого апогею досягло спілкування вчителів, психологів, лікарів у роботі четвертого круглого столу “Духовний подвиг сім’ї”. З боєм говорилось про те, що на сьогодні зберегти

Щоб виховати Людину Благородну, вчителю в рамках соціуму потрібно бути героєм духу

На фото: Шалва Амонашвілі — у центрі

сім'ю, нагодувати й одягти дитину є подвигом. За прогнозами західних соціологів інститут сім'ї до 2030 р. зникне з планети Земля. Є три суб'єкти педагогічного процесу: сім'я, дитина, школа в яких на даний час особливо деформована цінність першого.

Відправною точкою багатьох висступів були думки Ш.О. Амонашвілі, зібрані в книзі "Чому не прожити життя героями духу.":

- „Чи не здається вам, що життя вчителя – героїчний вчинок, а вчитель – герой духу? Ми обрані бути героями духу, але що відбувається? Ми будемо, а результат збігає в пісок. Ми художники життя, але створені нами картини часто обурюють – безликі, іноді просто потворні. Ми виховуємо дітей, але невігласів стає все більше. Даруємо дітям любов, а вона не множитья у суспільстві. Даруємо дітям знання, а вони не радіють. Ми причетні до якості життя; життя гіршає, в ньому ось-ось перемаже бездуховність, аморальність далі – пійма.
- Ми покликані бути героями духу, але дух наш тьмяніє і гасне. Чи не тут коріняться головні нещастя педагогічного світу і всі трагедії виховання?
- Герой Духу мислить духовно й героїчно, а ми принижуюмо себе, мислимо грубо, матеріально, вважаємо себе маленькими немічниками крижинками.
- Герой Духу покликаний допомогти дитині розкрити в собі Божественний образ, замість того ми даємо, пригнічуємо сухими знаннями.
- Герой Духу не пожаліє життя заради спасіння однієї дитини, а ми не переймаємось через мільйони втрачених дітей.
- Герой Духу ставить перед собою мету вести дітей до світла – до морального і духовного прозріння; натомість ми звеличуємо жменьку

знань, що вигідно викладаються.

- Герой Духу санкціонує педагогіку світла, а ми насаджуємо педагогіку одноманітності і насильства. Герой Духу живе почуттям обов'язку, відповідальності перед Богом за виховання дитини, а наша відповідальність не йде далі міністерських вказівок.

- Ми забули про наше високе поклонання.

Запитайте: “Де ви берете міру реформи чи модернізації, оновлення?” – і вам покажуть на карті Захід! Але що нам Захід, коли ми Схід?

Там вихваляються цивілізацією і не помічають духовного застою.

Чи потрібно нам приймати диктатуру долара, яка і так поневолює?

Чи потрібно піддаватися видовищам насилля, які розбещують?

Чи потрібні нам західні освітні технології без душі і серця? Чи потрібні нам програми й індустрія сексу, які втручаються у наші моральні святині?

- Школа є носієм духу нації, народу, Вітчизни. Що нам Захід? Ми дивимося в майбутнє і йдемо туди через оновлення. Де ж міра цього оновлення? В оновленні школи, а школу реформує вчитель. Водночас він і деформує її.

- Оновлюється вчитель – значить оновлюється школа, деградує вчитель – деградує школа.

А що зі школою, те і з суспільством.

Тільки Вчитель – герой духу є творцем героїчного перебудови світу просвіти, а значить – Вітчизни. Життя мертве без героїв духу.

Треті Міжнародні педагогічні читання ще раз показали, що в третьому тисячолітті гуманно-особистісний підхід до освітнього процесу відіграє провідну роль у розвитку педагогічної думки.

В останній день була озвучена тема Четвертих Міжнародних Педагогічних читань: “Без серця що зрозумієш?”

ПРИСВОЄННЯ ІМЕНІ ВАСИЛЯ ОЛЕКСАНДРОВИЧА СУХОМЛИНСЬКОГО БІБЛІОТЕЦІ

Щоденник
директора

Знагоди присвоєння Державній науково-педагогічній бібліотеці АПН України (ДНПБ АПН України) імені Василя Олександровича Сухомлинського 27 лютого 2004 р. у головному приміщенні бібліотеки відбулися урочистості.

Організаторами являються Бібліотечно-інформаційна рада Академії педагогічних наук України та ДНПБ АПН України імені В.О. Сухомлинського.

Почесне ім'я В.О. Сухомлинського ДНПБ АПН України отримала за свою плідну багатоаспектну діяльність на бібліотечно-освітянській ниві.

На сьогодні ДНПБ АПН України є головною науковою установою з питань бібліотечно-бібліографічного та науково-інформаційного забезпечення спеціалістів у галузі психолого-педагогічної науки та освіти України: головним національним галузевим книгоховищем, депозитарієм фахової літератури, галузевим центром міжбібліотечного абонементу (МБА), науково-методичним центром мережі освітянських бібліотек України.

Діяльність ДНПБ АПН України спрямована на підвищення ефективності наукових досліджень в галузі педагогіки, психології, методики викладання окремих навчальних дисциплін, впровадження досягнень педагогічної науки, техніки,

передового досвіду в практиці навчальних закладів, а також підвищення професійного й культурного рівня науково-педагогічних кадрів та працівників освіти.

Протягом 4-х років своєї діяльності ДНПБ АПН України пріоритетну увагу приділяла великому українському педагогу-гуманісту Василю Олександровичу Сухомлинському, забезпечивши формування, зберігання та активне використання спадщини В.О. Сухомлинського для розвитку вітчизняної педагогічної науки і освіти України.

Бібліотекою проводиться активна робота по інформаційному забезпеченню наукових розвідок і досліджень про Василя Олександровича Сухомлинського.

У 2001 р. спільно з родиною В.О. Сухомлинського – О.В. Сухомлинською та Г.І. Сухомлинською був виданий бібліографічний покажчик “В.О. Сухомлинський. Біобібліографія: 1987-2000 рр.”.

У квітні 2003 р. в ДНПБ України створено читальний зал Фонду В.О. Сухомлинського, де розміщена література, подарована родиною видатного педагога. Подарований фонд налічує 3393 примірника документів українською, російською, англійською, німецькою, японською, китайською та іншими мовами світу, з яких 500 книг – це праці самого Василя Олександровича. У чи-

Директор школи, ліцею, гімназії № 1 2004

тальному залі зібрані матеріали про використання його спадщини, публікації з періодики, фото і кінодокументи про життя і діяльність педагога.

Читальний зал Фонду В.О. Сухомлинського є сьогодні науковою лабораторією для вивчення життя, діяльності і педагогічної спадщини видатного педагога, для розвитку вітчизняної педагогічної науки і освіти України.

Урочисте засідання відкрила директор Державної науково-педагогіч-

ної бібліотеки України — *Рогова Павла Іванівна*, яка наголосила на тому, що присвоєння Бібліотеці імені видатного українського педагога Василя Олександровича Сухомлинського є визначною подією не тільки в житті ДНПБ України, а і всієї культурної громадськості України.

Павла Іванівна зазначила, що В.О. Сухомлинський народився у кінці вересня, а саме 28 вересня 1918 р. у буремні революційні роки, коли Українська Народна Республіка виборювала свою незалежність, національну освіту і школу. Провівши паралель із сьогоднішнім, спостерігаємо, що День народження великого педагога приходить на переддень встановленого уже в незалежній Україні Всеукраїнського Дня бібліотек, далі — Дня вчителя.

Вчитель і книга — невід'ємні одне від одного, бо без джерел, що наповнює дух вчителя, підвищує його професійний фах, він стає байдужою, спустошеною людиною. В.О. Сухомлинський мав власну велику бібліотеку, що налічувала **6 тис.** книг, вона була творчою лабораторією всього педагогічного колективу Павлівської школи. Підвищення фахової майстерності вчителя, його активна життєва позиція щодо виховання підростаючого покоління — головні постулати педагогіки В.О. Сухомлинського.

В.О. Сухомлинський вважав: “Якщо ви хочете, щоб молодь тягнулася до знань, турбуйтеся про головні, найважливіші джерела духовної культури — бібліотеки”.

Великий педагог залишив нам у спадок **48 книг, 500 статей, 1500 казок і оповідань** для дітей, в яких не тільки його ідеї, а й бентежна, небайдужа душа.

Саме у незалежній Україні 4 роки тому була створена Державна науково-педагогічна бібліотека, яка знаходиться у структурі Академії педагогічних наук України як практичне втілення ідей В.О. Сухомлинського, його настанов щодо професійного зростання особистості вчителя.

Вся діяльність ДНПБ України спрямована на:

- створення національного галузевого ресурсу;

Вітають колеги

Віктор Огнев'юк вручає нагороди працівникам бібліотеки

- науково-інформаційне забезпечення розвитку педагогічної науки, освіти і практики;
- науково-методичне керівництво мережею освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та АПН України.

Головним напрямом нашої роботи є науково-дослідна діяльність з питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства та інформаційної діяльності.

Нелегко розбудовується ДНПБ України, але завдяки допомозі АПН України, Міністерства освіти і науки України, особисто **В.Г. Кременя**, активній позиції колективу бібліотеки долаються труднощі.

Фонд ДНПБ АПН України становить більше півмільйона примірників, з них **91 тис.** видань становлять науковий об'єкт "Документи психолого-педагогічного та історико-культурного напрямку XIX – поч. XX ст. (1850-1917 рр.)", якому надано статус національного надбання. Щорічно до фондів бібліотеки надходить близько **6000 прим.** книг, **3200 прим.** фахових періодичних видань України та зарубіжжя.

За чотири роки становлення ДНПБ АПН України її відвідало понад **150 тис. науковців**, освітян, студентів та інших категорій читачів з усієї України, що дає підстави стверджувати, що бібліотека владно набуває рис всеукраїнської книгозбірні.

Метою наукових проєктів, які здійснюються працівниками ДНПБ АПН України, є удосконалення діяльності мережі освітянських бібліотек та створення системи науково-інформаційного забезпечення педагогічної науки і практики.

Для потреб галузі *вперше започаткований бібліотекою і щорічно видається "Календар знаменних і пам'ятних дат в галузі освіти і педагогічної науки"*, який надходить до всіх освітянських закладів та установ України завдяки фаховим виданням "Освіта України", "Педагогічна газета", "Шкільна бібліотека плюс".

Активна діяльність ДНПБ АПН України щодо практичного втілення здобутків видатних українських педагогів є одним з головних напрямів її

роботи. Це відбувається шляхом створення національної педагогічної біографістики для подальшого впровадження її в практику навчальних закладів, ознайомлення широкого загалу освітянської громадськості з добробком вітчизняних та зарубіжних педагогів. Бібліотекою започатковано серії бібліографічних видань "Видатні педагоги світу", "Ювіляри АПН

Вітання директора Павлівської школи
Валентини Деркач

Книгу Валентини Риндак "Спогади про Сухомлинського" та рушничок, вишитий дітьми, дарують колеги з Павлівської школи

України” та “Академіки АПН України”, в рамках яких вийшли посібники присвячені В.О. Сухомлинському (підготовлений і виданий спільно з родиною великого педагога), Янушу Корчаку, В.Г. Кременю, В.М. Мадзігону, І.А. Зязюну, М.С. Вашуленку, О.В. Сухомлинській, О.Я. Савченко, М.Д. Ярмаченку та ін. було організовано 390 книжкових виставок, біля 20 круглих столів, презентацій, понад 40 педагогічних рад з колективами шкіл м. Києва та Київської області.

З травня 2003 р. почав діяти Web-сайт ДНПБ України, на якому розміщено інформаційний бюлетень “Нові надходження до ДНПБ України” та інші науково-інформаційні матеріали бібліотеки. Для забезпечення фахових інформаційних потреб освітянської галузі України розпочато створення електронного каталогу бібліотеки.

Бібліотекою проводиться велика робота по створенню Всеукраїнського галузевого ресурсу шляхом консолідації бібліотек галузі.

Підписано договір про творчу співпрацю ДНПБ АПН України з Павлівською загальноосвітньою школою імені В.О. Сухомлинського.

Від імені Академії педагогічних наук колектив ДНПБ привітала Савченко Олександра Яківна – дійсний член АПН, академік, віцепрезидент АПН України, доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України.

Олександра Яківна зазначила, що присвоєння ДНПБ АПН України імені В.О. Сухомлинського є пам'ятною подією для всіх,

хто продовжує справу Василя Олександровича і дуже приємно, що саме головна бібліотека освітянської галузі носитиме його ім'я і буде гарантом збереження й поширення педагогічної спадщини великого українського педагога.

Вітання ДНПБ АПН України від Міністерства освіти і науки України передав Огнев'юк Віктор Олександрович – заступник міністра.

Віктор Олександрович зазначив, що незважаючи на появу і стрімкий розвиток нових інформаційних технологій, книга залишається справжньою цінністю, бо тільки на одинці з книгою можливо поміркувати, поринути у світ своїх фантазій і бажань.

Віктор Олександрович підкреслив, що Міністерство освіти і науки цінує здобутки ДНПБ і буде надалі сприяти її розвитку.

Перед гостями бібліотеки виступила дочка Василя Олександровича – Ольга Василівна Сухомлинська – дійсний член, академік АПН України, доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України. Ольга Василівна підкреслила, що Василь Олександрович в більшій мірі, ніж інші педагоги зумів поєднати книгу з процесом виховання, усвідомлюючи величезне виховне значення впливу книги на формування особистості.

Вогонь добра, служіння народу, запалений Василем Олександровичем Сухомлинським, ніколи не згасне, а за підтримки освітян і бібліотекарів розгориться у життєдайне полум'я суспільного прогресу.

АДРЕСА ДОСВІДУ

Щоденник
директора

Чимало є у нас затишних сільських шкіл, справжніх скарбниць духовності. Про один такий берег дитинства піде мова сьогодні.

Є на Київщині невелике село Аркадіївка Згурівського району, а в ньому школа, що стала осередком культури і знань. Клуб, який за радянських часів розташовувався в церкві, як такий не існує, дошкільний заклад шість років не чув дитячого галасу, тож усі визначні події відбуваються у приміщенні школи, ініціаторами яких виступають самі учні та їх наставники.

Візити в Аркадіївську загальноосвітню школу завжди сповнені позитивних емоцій, бо це радість спілкування з творчим колективом, який очолює Лідія Іванівна Жлобина. Не менш цікавими є й зустрічі з директором Аркадіївського історико-краєзнавчого музею – Таїсією Федорівною Скринник. Ідея створення музею належить Олександрові Миколайовичу Тимченку, колишньому директору школи. Активісти звернулися до жителів села з проханням передати в дар музею старовинні речі, які переходили у спадок з діда-прадіда. Експонатами для майбутнього музею поділилась чи не кожна сім'я – це виготовлені власними руками предмети домашнього вжитку (вишивки, плетіння з лози та соломи, ліплення з глини тощо).

Робота по збору і впорядкуванню експонатів музею тривала протягом чотирьох

місяців, а 9 березня 1990 року відбулось урочисте відкриття шкільної кімнати, де зібрано матеріали з історії рідного краю. Ця подія мала значущі наслідки – 22 листопада 2001 року в обласному управлінні освіти і науки Київської обласної державної адміністрації зареєстровано Аркадіївський історико-краєзнавчий музей. Почесна книга зберігає імена людей, які доклали зусиль у створенні музею. Хранителькою пам'яток історії та культури села Аркадіївки стала Таїсія Федорівна Скринник. Приклад її невтомної праці спонукає до роботи учнівський та педагогічний колективи. Листування з Державним архівом Полтавської області поповнило фонд музею фотокопіями документів історії села (Подвірний перепис 1900 року; Довідникова клірова книга; Список населення с. Аркадіївка 1900 року; Алфавітний показник населених пунктів Полтавської губернії 1910 року; Клірова книга Полтавської єпархії 1902 року; Список населених пунктів Полтавської губернії Прилуцького повіту 1859 року; Збірник по господарській статистиці Полтавської губернії Прилуцького повіту 1891 року; газета "Правда Прилуччини"), поповнювались експозиції: вишитих рушників та домотканого полотна; українського одягу; стародавніх ікон; предметів домашнього ужит-

Галина ЩУР

Головний спеціаліст відділу освіти Згурівської районної державної адміністрації Київської області

Директор школи, ліцею, гімназії № 1 2004

Ілюстрації до статті на 3-й сторінці обкладинки – ознайомтеся!

ку; нумізматики тощо. Представлена експозиція вишитих картин, автором яких є Таїсія Федорівна: портрет Т.Г. Шевченка, образи Ісуса Христа та Матері Божої, лики святих. Музей налічує понад **1100** експонатів.

Слава про аркадіївську землю лине далеко за межі району. За роки існування

музею тут побувало більше семи тисяч гостей, серед них такі видатні діячі, як письменники-земляки І. Кирий, М. Медуниця, І. Шербатенко, а також діячі культури, депутати Верховної Ради України, делегації з Канади, США, Німеччини, Швейцарії, Великобританії, Білорусії, Латвії, Литви. Нащадок Кочубеїв, Василь, подарував музею частину другого тому книги “Дворянские роды Российской империи”. Тут раді кожному гостю, свої екскурсії Таїсія Федорівна проводить разом з вихованцями: дівчатка і хлопчики у національному вбранні розповідають про історію створення музею, знайомлять з експозицією безцінних скарбів народних. Подих переохплює від почутого, ніби в позачасовому просторі опиняєшся. Слухаєш розповідь і дивиєшся – скільки криється таємниць, мудрості, бо калина – символ немирущого роду; птахи на полотні – людської душі; виноград – радості, створення сім’ї; дубова гілочка – розвитку, життя; ластівки – вірні супутники людської оселі, добрі вісники. Гортаючи “Книгу пам’яті” – відкриваються нові сторінки історії села, біля експозицій стародавніх ікон завмирає душа, встановлюється невидимий зв’язок поколінь, прилучаєшся до таємниць людського буття.

Навчально-виховний потенціал Аркадіївського історико-краєзнавчого музею неоціненний – це джерело як для науково-дослідницької роботи, так і для зростання національної свідомості підростаючого покоління.

Від редакції

***СЛІД ЧИТАТИ ТАК:**

ПРАВИЛЬНО

НЕПРАВИЛЬНО

✓ С.4 “... у роботі керівників середніх закладів освіти редакцією ...” ✓ С.4 “Але маємо й безліч проблем, яких на сьогодні більше, ніж досягнень”. ✓ С.25 підпис до фото: ... ювілею. ✓ С.57, 2-а колонка, абзац 3: “Комерціалізація середньої освіти не регламентована правовими нормами”. ✓ С.74, абзац 3: “Наприклад, фізика, хімія, біологія – профільні предмети у природничо-науковому профілі”. ✓ С.78 *... див. с. 83. ✓ С.88, абзац 2: “Метапогляд на цю проблему ...” ✓ С.90 “Важка справа бути вчителем, а ще важча – учителем учителів”. ✓ С.105 підпис до фото: ... уроку “Голодомор 1932 – 1933 рр. в Україні”.	“... у роботі керівників середніх закладів освіти, редакцією ...” “Але маємо й безліч проблем, яких на сьогодні більше ніж, досягнень”. ювілея “Комерціалізація середньої освіти, не регламентована правовими нормами”. “Наприклад, фізика, хімія, біологія профільні предмети в природничо-науковому профілі”. *... див. с. “Мета на цю проблему ...” “Важка справа бути вчителем, а ще важча – учителем-вчителів”. укроку “Голодомор 1932 – 1933 рр. в Україні”.

*Коли номер пішов у друк, редакцією помічено неточності, за що ми і перепрошуємо Вас, шановні читачі.

ГОЛОДОМОР – СМУТОК ДУШІ, БІЛЬ СЕРЦЯ

У вересні 33-го не почався навчальний рік. 90% дітей не прийшло у школи. Люди опустили душу до землі замість того, щоб піднести її до небес... Трагічна сторінка примушує замислитися над власною історією українського народу. Як донести до наших дітей дух історії, спрямувати у життєдайну силу джерела, а не спотворити минуле наших дідів? Над цим сьогодні розмірковують вчені, педагоги, керівники освіти. Ми мусимо про це дбати, бо дитина отримує зливу інформації – значну за об'ємом, важку для сприйняття. Правду необхідно подавати відповідно віку. На жаль, зараз спостерігаємо іншу картину. Пам'ятаймо, що головним завданням педагога є педагогізація інформації, маємо спонукати до прозріння, бо нам, як нації, не тужити треба, а робити висновки з історії, щоб реалізувати себе на світовому рівні як спільноту. Це предмет розмови у наступних номерах журналу.

Минулий 2003 рік Верховна Рада України оголосила 70-ю річницею пам'яті жертвам Голодомору. На виконання наказу Президента України Всеукраїнська спілка викладачів суспільних дисциплін і громадянської освіти за підтримки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, зокрема історичного факультету, оголосила конкурс серед вчителів на кращу розробку уроку на тему: "Голодомор 1932 – 1933 рр. в Україні".

Організатори були вражені великою кількістю робіт, які надійшли на конкурс. У ньому взяли участь вчителі більшості областей України. Найбільш активними виявились працівники освіти Харківської та Житомирської областей, також свої проекти надіслали вчителі Дніпропетровської, Полтавської, Сумської, Черкаської, Кіровоградської та інших

областей, міста Києва.

Розробляли уроки не тільки вчителі історії, а й української літератури, молодших класів, є урок бібліотекаря. Поряд зі змістовними розробками уроків, увагу журі привернули сценарії позакласних заходів з використанням цікавих джерел – спогадів та роздумів очевидців трагедії. Учасники конкурсу надіслали дитячі малюнки, в яких сучасне покоління відобразило своє бачення лихоліття 1932 – 1933 рр. (див. мал. на цій сторінці).

Підведення підсумків Всеукраїнського конкурсу "Голодомор 1932 – 1933 рр. в Україні" відбулося 15 грудня 2003 року в міському Будинку вчителя. Вечір пам'яті відкрив урок-реквієм жертвам Голодомору, в якому взяли участь учні ЗОШ № 186 м. Києва під керівництвом вчительки історії Чернілевської Ірини

ГОЛОДОМОР: ПРИЧИН І НАСЛІДКИ

"Чорна книга чорних справ" – так охарактеризував її В.І. Марочко

Один із дитячих малюнків, надісланих на конкурс

Директор школи, ліцею, гімназії № 12004

На фото: (зліва направо) **Ладиченко Т.В.**, завідувача кафедрою НПУ ім. М.П. Драгоманова, голова оргкомітету конкурсу, **Владика Дмитрій**, **Ветров І.Г.**, заступник декана історичного факультету НПУ ім. М.П. Драгоманова, ієромонах **Євстратій (Зоря)**, кандидат богослов'я.

Діти відкривають захід.

Львівни.

Церемонію нагородження переможців конкурсу відкрила Голова Всеукраїнської Спільки викладачів суспільних дисциплін і громадянської освіти професор Ладиченко Тетяна В'ячеславівна, яка оголосила переможців Всеукраїнського конкурсу за кращу розробку уроку "Голодомор 1932 – 1933 рр. в Україні":

Жадан Любов Василівна (ПТУ № 31 м. Олександрія),

Любомська Наталія Володимирівна (НВК № 107 м. Дніпропетровськ),

Нагорна Тамара Віталіївна (НВО № 16 м. Полтава),

Борзосеков Сергій Олександрович (СЗОШ № 78 м. Харків),

Остапенко Людмила Василівна (СЗОШ № 5 м. Радомишль),

Редчиць Наталія Володимирівна (Школа-гімназія-лицей № 4 м. Бердичів),

Калашник Юрій Миколайович (СЗОШ с. Івахни, Черкаська обл.),

Полобед Олена Андріївна (гімназія № 59 м. Київ),

Косакевич Михайло Іванович (СЗОШ № 186 м. Київ),

Чернілевська Ірина Львівна (СЗОШ № 179 м. Київ).

Крім переможців, журі відзначило лауреатів конкурсу – 17 вчителів.

Тетяна В'ячеславівна наголосила на важливості та актуальності теми, подякувала вчителям за активну участь.

Церемонію нагородження продовжив Голова Центру по вивченню голодомору 1932 – 1933 рр. при Інституті Історії НАН України, доктор історичних наук, професор В.І. Марочко, який відмітив, що голод 1932 – 1933 рр. – найганебніша сторінка в історії українського народу, жакливий наслідок тогочасної політики тоталітарного режиму. Подякою за плідну і творчу працю для вчителів-лауреа-

тів стала книга “Голод 1932-1933 років в Україні: причини та наслідки” від авторського колективу Інституту Історії АПН України.

Ректор Київської духовної академії і семінарії Київського Патріархату України (Українська Православна Церква) владика Димитрій, звертаючись до учасників зібрання, наголосив на вагомому значенні проведеного конкурсу у справі виховання підростаючого покоління у дусі патріотизму та християнських цінностей, а також вручив цінний подарунок від святійшого Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета — видання Закону Божого.

Головний спеціаліст департаменту змісту шкільної освіти Міністерства освіти і науки України Р.І. Євтушенко, вручаючи переможцям підручники з історії з автографами авторів, підкреслила, що співпраця вчителів та науковців дає плідний результат для розвитку освітньої системи України.

Переможців конкурсу було нагороджено подяками та цінними подарунками від Київського міського голови — О.О. Омельченка.

Вчителі – переможці конкурсу на кращу розробку уроку “Голодомор 1932-1933рр. в Україні”

Серед нагороджених – Сергій Осмоловський, завідувач кафедри загальної історії НПУ ім. М.П. Драгоманова

✓ *Події часів голодомору досліджую давно – страшна сторінка завжди боліла мені, бо торкнулася і моєї родини. Зачіпала на уроках цю тему ще коли вона була під забороною. Приємно, що відмітили мою роботу; рада зустрічі з колишнім учнем нашої школи доктором богослов'я в миру Іваном Зорею.*

Валентина Конош,
вчитель спеціалізованої школи № 28 м. Черкас.

✓ *В нашій школі постійно ведеться робота по збору матеріалів з життя мешканців села від заснування музею Бойової і Трудової Слави. Останнім часом велику увагу приділено періоду голодомору 1932-1935 років. Не можна лишитись байдужим до трагедії, адже Україна в чорні роки втратила від 7 до 10 мільйонів чоловік. Сумну дату в школі вшанували проведенням виховних годин, уроків, експрес-інформацією.*

Наталія Бакшинська,
Луганська область, Новопсковський район, Танюшівська ЗОШ I-III ступенів.

СЬОМА МІЖНАРОДНА ВИСТАВКА НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ “СУЧАСНА ОСВІТА В УКРАЇНІ – 2004”

Щоденник
директора

5 лютого 2004 року в Експоцентрі “Олімпійський” відбулось урочисте відкриття Сьомої міжнародної виставки навчальних закладів “СУЧАСНА ОСВІТА В УКРАЇНІ – 2004”. Виставку відкрив віце-прем’єр-міністр *Дмитро Табачник*, заступник міністра освіти і науки України *Віктор Огнев’юк*, Перший віце-президент Академії педагогічних наук України *Василь Мадзігон*, та інші представники органів державної влади і управління.

7 лютого 2004 експозицію виставки відвідав Міністр освіти і науки України *Василь Кремень*.

Організатори виставки: Міністерство освіти і науки України, Академія педагогічних наук України, виставково-фірма “КАРШЕ”.

На сьомій Міжнародній виставці було представлено більше 260 навчальних закладів (експозиційна площа 1200 м²) України, Росії, Естонії, Латвії від дитячих садочків до національних університетів, науково-практичні розробки, інноваційні педагогічні технології, сучасні інформаційні та телекомунікаційні системи навчання, кращий досвід запровадження Державних стандартів освіти, засоби контролю якості знань, дистан-

ційні системи освіти, запровадження профільного навчання у загальноосвітній школі, новітні наукові розробки АПН України, авторські роботи з проблем виховання сучасної молоді, міжнародні освітні програми, підручники, періодичні професійні видання.

Протягом чотирьох днів роботи виставки пройшли семінари, круглі столи за участю провідних фахівців у галузі освіти, науковці Академії педагогічних наук України, Міністерства охорони здоров’я України, Міністерства аграрної політики України. Відбулась презентація навчальних закладів, нагородження переможців у номінаціях виставки. Відбулося нагородження переможців у номінаціях сьомої міжнародної виставки “Сучасна освіта в Україні – 2004”:

І. “Інноваційні педагогічні технології у навчальному процесі”

● **золотою медаллю**

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського;

● **срібною медаллю**

Вінницький національний технічний університет, Одеський національний університет імені І.І. Мечнико-

Детальнішу інформацію про роботу виставки “Сучасна освіта в Україні – 2004” та її експонати можна отримати на сайті <http://www.osvita.carshe.com>

ва, Медичний коледж “Монада”, Українська медична стоматологічна академія;

● **бронзовою медаллю**

Луганський інститут післядипломної педагогічної освіти, Академія адвокатури України, Українська академія банківської справи, Таршанський агротехнічний коледж імені Героя Радянського Союзу О. О. Шевченка, Запорізький державний університет, Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи Академії педагогічних наук України, Луганський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка.

II. “Науковий супровід упровадження Державних стандартів освіти” нагороджуються:

● **золотою медаллю**

Київський національний економічний університет, Київський національний торговельно-економічний університет;

● **срібною медаллю**

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця;

● **бронзовою медаллю**

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

III. “Розробка та упровадження системи дистанційного навчання” нагороджуються:

● **золотою медаллю**

Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”;

● **срібною медаллю**

Запорізький національний технічний університет;

● **бронзовою медаллю**

Кримський державний медичний університет імені

Відкриття виставки

Директор школи, ліцею, гімназії № 12004

С. І. Георгієвського, Національний аграрний університет України.

IV. **“Використання інформаційних технологій та телекомунікаційних засобів у навчальному процесі”** нагороджуються:

золотою медаллю Національний університет “Львівська політехніка”, Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського “Харківський авіаційний інститут”;

срібною медаллю Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького;

бронзовою медаллю Інститут засобів навчання Академії педагогічних наук України, Запорізька державна інженерна академія.

V. **“Досвід упровадження профільного навчання у загальноосвітній школі”** нагороджуються:

срібною медаллю Навчально-виховний комплекс “Дитячий садок – початкова школа № 76 “Волошка” м. Дніпродзержинськ;

бронзовою медаллю Дніпропетровський обласний медичний ліцей – інтернат., Малобілозерська обласна гімназія інтернатного типу “Дивосвіт”.

VI. Номінація **“Кращий дизайн стенду та реклама досягнень навчального закладу”** нагороджуються:

срібною медаллю Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, Комерційний коледж “АЛСКО”;

бронзовою медаллю Луганський національний аграрний університет, Національний університет “Львівська політехніка”.

Бронзовими медалями “За вагомий внесок у модернізацію національної системи освіти” нагороджені: Управління освіти і науки Житомирської обласної державної адміністрації, Головне управління освіти і науки Луганської обласної державної адміністрації, Науково-методичний центр вищої освіти Міністерства освіти і науки України.

Для студентів зі спеціальностей образотворчого мистецтва і архітектури, як і на попередніх виставках, був проведений конкурс на

Гості стенду нашого журналу

кращу роботу (малюнок академічної постановки), переможці якого отримали нагороди та заохочувальні премії. В цьому конкурсі приймало участь 76 студентів з різних учбових закладів, які експонувались в цьому році. Переможці отримали нагороди та заохочувальні премії. Особливо хочемо відмітити переможців, які продемонстрували високий рівень підготовки та творчий потенціал. Ними стали студенти Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури: I премія – Н.А. Журавльова, II премія – Н.В. Кеосаян, III премія – О.О. Балакіна.

За шість років у виставках “Сучасна освіта в Україні” взяли участь близько 800 навчальних закладів різних рівнів і форм власності, а також 48 міжнародних установ, ряд підприємств, фірм, видавництв, що працюють на освітянській ниві. За підрахунками реєстраційної комісії оргкомітету, виставку “Сучасна освіта в Україні – 2004” відвідало 20,5 тис. чоловік, що є доброю ознакою необхідності проведення її в наступному році.

ЖУРНАЛ “ДИРЕКТОР ШКОЛИ, ЛІЦЕЮ, ГІМНАЗІЇ” – ІНФОРМАЦІЙНИЙ СПОНСОР ТА УЧАСНИК ВИСТАВКИ

Віктор
Огнев'юк

Дмитро
Табачник

Юрій
Кузнецов

ОДИНАДЦЯТЬ НЕГІДНИХ РЕЧЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛІНСЬКОГО

- Нашіптувати, доносити на товариша.
- Бути легкодухим. Уникати відповідальності за свій вчинок.
- Бути байдужим до чужої біди, горя, відчаю, посиляючись на свою слабкість.
- Використовувати свою перевагу й фізичну силу на зло.
 - Мовчати, коли треба говорити, і говорити, коли треба мовчати. Базікати.
 - Відступати перед небезпекою заради спокою, добробуту.
 - Добиватися для себе полегшення за рахунок товариша.
 - Не слухати батьків, обманювати їх.
 - Глузувати з калік.
 - Кривдити дівчинку, дівчину, жінку.
 - Знущатися з тварин.

ПЕРЕМОЖЕЦЬ КОНКУРСУ

“Три директора ЦІУВ і сьогодні поруч!” – на це звернула увагу у своєму вітальному слові професор Валентина Семиченко.

Замислилось, чи не такі відносини ставимо за ідеал?!

ЦІУВ 70-80 років – це, безперечно, кузня науково-методичних кадрів: у стінах інституту вросло немало відомих вчених – кандидатів і докторів наук, авторів новацій. **Секрет успіху – простий:** усі в інституті займалися значущою діяльністю, досягали вагомих, зримих результатів, отримували визнання. А це, як відомо, є сприятливими умовами для творчого розвитку кожного працівника – від директора до методиста. До того ж, створює той дух, який тільки і міг продукувати ідеї, що захоплювали освітянські кола – **ширився країною рух новаторів.** Зазначу, що **ЦІУВ – кузня людей високого духу.** ЦІУВ став зразком і прикладом для наслідування – показав, як можна здолати усе негативне і гальмівне та піднятися поодиночці і разом до висоти людського духу! **В цьому заслуга його директора – Івана Пилиповича Жерносека,** бо не секрет – яким є заклад, залежить від керівника. **Феномен виникнення школи-родини** вже відомий, а ось **інституту – ще ні!** На часі осмислення і узагальнення цього досвіду!

Довгая літа Вам, Іване Пилиповичу!

Ольга Виговська,
головний редактор журналу “Директор школи, ліцею, гімназії”.

За роки нашої державності професор Іван Пилипович Жерносек опублікував 2 монографії, 10 посібників, більше 40 статей.

За свідченням колег Іван Пилипович є переможцем конкурсу життя: “Я пам’ятник собі спорудив... розумом і серцем”.

Онука і дочка ювіляра

75

Наші ювіляри

Цього разу нашими ювілярами є відомі вчені, педагоги та освітянські керівники – друзі нашого журналу, їм виповнилося **55, 75, 80** років.

Михайло Іванович Бурда, заступник директора Інституту педагогіки АПН України, член-кореспондент АПН України, доктор педагогічних наук (в цьому числі журналу знайдіться з його статтею на с. 84);

Жерносек Іван Пилипович, професор Інституту педагогіки АПН України, відомий освітянським керівникам як директор Центрального інституту удосконалення вчителів (нині – ЦІППО), який керував ним майже 13 років, (див.: с. 111 цього числа журналу);

Іван Олексійович Голубенко у юні роки директорував у селі Дорошівка Заставнинського району Чернівецької області, зараз – педагог-збирач української поезії, доцент НПУ ім. М.П. Драгоманова.

*Бажаємо нашим ювілярам
Щастя безхмарного,
Настрою гарного,
Здоров'я від джерельної криниці,
Сили Дніпрової,
Творчості чудової,
Злету орлиного,
Віку соколиного.*

